

Kjetil Høstrup Djuve

Relasjoner i nettbasert kulturarv – Flerstemthet, kunnskap, samhandling og demokrati?

En kvalitativ undersøkelse av lokal
kulturarvpraksis

Masteroppgave i Organisasjon og ledelse

Veileder: Heidrun Åm, førsteamanuensis

August 2021

Kjetil Høstrup Djuve

Relasjoner i nettbasert kulturarv – Flerstemthet, kunnskap, samhandling og demokrati?

En kvalitativ undersøkelse av lokal kulturarvpraksis

Masteroppgave i Organisasjon og ledelse
Veileder: Heidrun Åm, førsteamanuensis
August 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Formålet til denne oppgaven er å undersøke hva som skjer innenfor den nettbaserte kulturarven, der både museum og frivillige deltar. Etter mer enn ett tiår med digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger samtidig som facebook og sosiale medier har eksistert, er det stor tilgang på mange nettbaserte tjenester også innenfor kulturarv. Nye nettbaserte medieløsninger har kommet samtidig som deltakelse og demokratisering har blitt viktige ideer. Mange av løsningene sammen med internett bygger en global infrastruktur, men dette gir også muligheter for lokale aktiviteter. Med utgangspunkt i ett museum og lokalsamfunn i Telemark ønsket jeg å undersøke hvordan nettbasert kulturarv ble brukt for å gi oppmerksomhet til museumssamlingen, fortid og lokalhistorie. En viktig beveggrunn var å undersøke om den nettbaserte deltakelsen bidrar til demokratisering av kulturarv.

Opgaven baserer seg på kvalitativ metode og er bygd opp rundt observasjon og analyse av en empiri bestående av tre ting/systemer og ni intervjuer med informanter, hvorav to er fra gruppesamtaler. Det er gitt særlig oppmerksomhet via informantene til tre ulike fortidsorienterte interessegrupper på facebook. Den samla analysen som er utført er basert på stegvis-deduktiv-induksjon (SDI) der målet var å få bedre innsikt i hva man gjorde og hvordan man organiserte aktivitetene med den nettbaserte kulturarven. Med utgangspunkt i relasjonell materialitet og relasjoner innenfor Aktør og Nettverksteori (ANT), ble ulike relasjoner til kulturarv og forbindelser mellom mennesker, materialitet og det digitale kartlagt.

Opgaven viser at den lokale, nettbaserte kulturarven har tydelige praksiser, der både samhandling og brei deltakelse er spesielt viktig. Aktørene er koordinerte og samarbeider tett innenfor det som kan gjenkjennes som en form for dugnad («historiedugnad»). De sentrale funna er at kulturarven frambringes av fem ulike, flerstemte relasjoner, der hybridrelasjonen mellom lokalsamfunn, interessegruppe og brukernes tilknytning opptrer sammen med relasjoner som er privat, organisatorisk, ting og tid. I tillegg – mobilisering av folk i forbindelser til kulturarv handler om flere forhold - om opplevelse, læring og utvikling av kunnskap. Det skapes oppslutning og oppmerksomhet gjennom å bruke sted, tema, ting, folks egen kunnskap og det å lage attraktivt innhold. Samskaping av digitale objekter og å inkludere flest mulig i gruppene er også viktig. Samhandlingen, flerstemtheten og forsøkene på å skape bred deltakelse peker i retning av aktivt medborgerskap i forhold til kulturarv og vurderes å være en form demokratiserende praksis. Nettbasert kulturarv er som kulturarv generelt, en form for prosess med noen faste markører: Det at museumskatalogen ikke er demokratisk utarbeidet som er i tråd med Hannah Turners funn (2020); og at mange ulike former for deltakelse, gir muligheter for mange ulike opplevelser som er i tråd med Anne Ogundipes funn (2019).

Abstract

The purpose of the thesis is to investigate what is happening within the online cultural heritage, where both museums and volunteers participate. After more than a decade of digitizing and making available museum collections online while facebook and social media have been present, many online services can be accessed also within cultural heritage. New online media solutions have emerged while participation and democratization have become important ideas. All the solutions together and the Internet is part of a global infrastructure, but this also provide opportunities for local activities. Based on one museum and local community in Telemark, I wanted to investigate how digital cultural heritage was used to draw attention to museum collections, the past and local history. An important reason for this was to investigate whether online participation contributes to the democratization of cultural heritage.

The thesis is based on qualitative methodology while utilizing observation and analysis of an empirical data consisting of three things/systems and nine interviews with informants, two of which are from group conversations. Particular attention has been paid to the informants of three different history or past-oriented interest groups on facebook. The combined analysis carried out is based on stepwise-deductive induction (SDI) where the goal was to gain better insight into what one did and how to organize the activities within online cultural heritage. Based on relational materiality and relationships within Actor and Network Theory (ANT), different relationships with cultural heritage and connections between people, materiality and the digital were mapped.

The thesis shows that the local, online cultural heritage has clear practices, where both interaction and broad participation are particularly important – the actors are coordinated and cooperate closely within what can be recognized as a form of voluntary work ("dugnad"). The central findings are that cultural heritage is presented via five different, multi-voiced relationships, where the hybrid relationship between communities, interest groups and users' affiliation is supplemented by relationships that are private, organizational, things and time. In addition – mobilization of people in connection with cultural heritage involves several discrete factors – including experience, learning and development of knowledge. Support and attention are created by utilizing the community as place, themes, things, people's own knowledge and creating attractive content. Co-creation of digital objects and including as many people as possible in the groups is also important. The interaction, multi-voiced relationships and attempts to create broad participation, point towards active citizenship in relation to cultural heritage and a form of democratizing practice. The process this is part of is not unlike the existing process-perspective on the past and history. Like other cultural heritage, online cultural heritage is a form of process that has some fixed markers – not least that the museum catalogue is not a democratic record which is in line with Hannah Turner (2020). Also, online cultural heritage contributes to a variety of participation that allow for a wide variety of experiences, which is in line with Anne Ogundipe (2019).

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Abstract	2
Forord	5
Kapittel 1 – Introduksjon og problemstilling	6
1.2 Lokalsamfunn, kulturarv og museum	8
1.3 Kulturarv og digitale museumssamlingers handlingsrom	10
1.3.1 Politikk – Digitalisering av samlingene og demokratisk kulturarv	10
1.3.2 Kulturarv og museumssamlinger	11
1.3.3 Ny digital arbeidsdeling	13
1.3.4 Brukere og oppmerksomhet!	13
1.4 – Problemstilling og forskningsspørsmål	14
Kapittel 2 – Teori: ANT og relasjoner	17
2.1 Kulturarvforskning – Infrastruktur, brukerrelasjoner, demokrati og materialitet	18
2.2 Relasjon i ANT og materiell-semiotikk	21
2.3 Enda en begrunnelse for teoretisk tilnærming – Personlig ståsted	24
Kapittel 3 - Metode	26
3.1 Forskningsdesign	26
3.2 Utvalg og metode	27
3.2.1 Utvalgskriterier og utvalg	27
3.2.2 Metode: Stegvis-deduktiv induksjon	29
3.3 Oppsummering	30
Kapittel 4 – Empiri	31
4.1 Ting og systemer: Lok 9, digital kulturarv og Facebooks interessegrupper	31
4.1.2 To møter med Lok 9 og lokomotivets funksjon	32
4.1.3 Digital kulturarv – Digitaltmuseum.no og katalogposten	34
4.1.4 Aktivitet i interessegruppens diskusjonstråder	39
4.1.4 Oppsummering	43
4.2 Interessegrupper I – Handlinger og ting i digital historiedugnad	44
4.2.1 Digital dugnad – Bidra og bruke?	45
4.2.2 Dugnad med en eller flere retninger?	48
4.2.3 Posisjoner og krav (Ulik agens?)	51
4.2.4 – Oppsummering: Hva slags dugnad er dette?	53
4.3 Interessegrupper II - Individuelle tilnærminger til tiden	55

4.3.1 Oppsummering	58
4.4 Interessegruppe III – Ting, handlinger og et riss av kollektivets væremåte	59
4.4.1 Hvem er med?	59
4.4.2 Stemning?	60
4.4.3 Oppmerksomhet – Online og Offlain	61
4.4.4 Oppsummering	63
4.5 Frivillig kulturvern – Nettbasert og konkret.....	64
4.5.1 Informantprosjekt nr.1: Redskapsskjulas retur	64
4.5.2 Informantprosjekt nr.2 – De lokale folkedraktene.....	66
4.5.3 Oppsummering	68
Kapittel 5 – Avsluttende diskusjon: Relasjoner, forbindelser, deltakelse og demokrati	70
Kilder og litteratur	77
Vedlegg A til og med G - Dokumenter og observasjonsrapporter	82

Forord

Denne masteroppgaven er avslutningen på min master i organisasjon og ledelse ved NTNU; fordypninga mi er innovasjon og endringsledelse. I og med at jeg har tatt disse studiene ved siden av jobben gjennom NTNU Videre, så har det jo gått noen år siden oppstarten til nyttår i 2016. Men, det har vært både en fin og ei interessant tid. Erfaringen som traff gang etter gang var at all læring i studiet gjorde noe med oppfattelsen av det som skjer på jobben, i organisasjoner og i samfunnslivet. Det har rett og slett vært lærerikt!

Den lange maratonen fram mot ferdigstilling har jo hatt sine sider i og med at landet stengte ned i 2019, så pandemien har satt sitt preg.

Jeg har hatt stor glede av arbeidet med masteroppgaven og har fått en fascinasjon for samfunnsforskning. Gleden ved prosjektet har blitt godt hjulpet på vei takket være min eminente veileder, førsteamanuensis ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Heidrun Åm. Tusen takk for all veiledning og gode råd.

Jeg skal også takke mine informanter for å sette av tid og til alle arbeidskollegaene på NIA som lager et av landets aller mest spennende museer.

Majbrit og barna skal også ha en stor takk. Pappastudenten har fått mye egentid til å fordype seg. Tusen takk!

Rjukan 29/8/2021 - Kjetil H. Djuve

Kapittel 1 – Introduksjon og problemstilling

Temaet her er hvordan kulturarv fungerer i det som veldig ofte er nettbaserte situasjoner. Etter minst ti år med både sosiale medier og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger på nett, så fins det mange eksempler på at digital kulturarv brukes aktivt online. Dette er innhold på internett som engasjerer og får oppmerksomhet. Internett som samfunnets kanskje aller største kommunikasjons- og kunnskapskanal er stedet der man finner svar og stedet der tingene skjer. Sånn er i alle fall verden akkurat nå.¹

I dette kapitlet skriver jeg om spørsmåla som avhandlinga skal svare på, men først etter at jeg skrevet litt om noen av de ideene som etter hvert ble forkastet. Som del av det reflekterer jeg over fortellinga som ofte brukes om forbindelsene mellom lokalsamfunnet, dets fortid og museumssamlingene på stedet der jeg bor og arbeider. Jeg ser også på hva museene forholder seg til i den offentlige politikken, digitalisering av kulturarv og samlinger, ny (digital) arbeidsdeling for bransjen og sosiale medier. Altså – hva gjør og hvordan påvirker både de lokale og de nasjonale og globale faktorene? Til senere – kapittel 1 blir konteksten rundt casen som velges ut og defineres i kapittel tre.

Først handler altså introduksjonen om hvordan relasjoner og forbindelser innenfor nettbasert kulturarv ble temaet for oppgaven. Jeg begynte å formulere spørsmål for oppgava i 2019 og var nysgjerrig på om det var mulig å gjøre noen undersøkelser rundt museenes kunnskapssystemer, digitalisering og demokratisering. Det første spørsmålet var omtrent slik: Hva kunne gjøres lokalt med samlingssystemene for å få til mere ekstern deltakelse? Spørsmålet lå der ikke minst fordi at jeg var rimelig sikker på at systemet alle museene brukte rett og slett ikke lot seg påvirke i retning av et slikt formål. Det er det faktisk mange gode grunner til; ikke minst det at koordinering av en hundretalls institusjons-kunder ikke kan være lett og at alle skal bruke av det samme systemet.²

Omtrent samtidig – tror jeg – dukket det opp utredninger og forskningsresultater med tilknytning til museumspolitik som mer enn antydte at den digitale kulturarven først og fremst var viktig fordi den gav tilgang. Forbindelsene til at ting også måtte bevares virket å forsvinne litt ut.

¹ To introduksjoner fra begynnelsen av forrige tiår: Trevor Owens. "Digital Cultural Heritage and the Crowd." *Curator* 56, no. 1 (2013): 121-30. <https://doi.org/10.1111/cura.12012>. Elisa Giaccardi. *Heritage and Social Media: Understanding Heritage in a Participatory Culture*. London: London: Routledge, 2012. doi:10.4324/9780203112984.

² Hylland beskriver KulturIT og digitaltmuseum innenfor rammen av kulturpolitikken - Ole Marius, Hylland. "Mangletré - Om makt og ideologi i den digitale kulturarvens politikk." *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 17, no. 2 (2014): 253-74.

Enkelte mente kanskje at digitalisering var det samme som bevaring eller at museumsorganisasjonene måtte bli mere spesialiserte?³

Utfordringen gikk dermed i to retninger: 1. Hvordan forklare forbindelsene mellom tingene og den nettbaserte informasjonen om samlingene? 2. Hvordan undersøke forbindelsene mellom museumssamlingene og samfunnet?

Jeg er ansatt på Norsk industriarbeidermuseum (NIA) som gjør mye med forrige århundres industri- og arbeiderhistorie. Museet holder først og fremst til på Notodden og Rjukan i Telemark og «bor» i flere gamle industribygninger. NIA er også eier av mange store maskiner, ikke minst på Rjukanbanen som er en «komplett» jernbane. Det kommer mer om NIA senere.⁴

Som museumsansatt kjente jeg på at ting ikke hang godt nok sammen både fordi det fantes mange nok eksempler på at de digitale filene vi hadde laga før, rett og slett ikke var mulig å benytte lengre, men også fordi informasjon om bruken av de digitale samlingene var vanskelig å hente fram. Både digitale filers (og dataenes) korte holdbarhet og usikkerhet med hensyn til hvor stor oppmerksomhet tingene hadde, bekymret. Begrunnelsene for hvorfor digitalisering og kommunikasjon rundt samlingene var viktige, lå ikke akkurat i dagen. Det samme gjaldt for spørsmålet – hvordan kommuniserte de digitale samlingene med samfunnet? Det er ikke så lett å svare på.

«Oppdagelsen» av at de digitaliserte samlingene og annen kulturarv faktisk er i jevnlig bruk innenfor ulike grupper i facebook — sånn har det altså vært lenge — gjorde at de fortidsorienterte interessegruppene ble et sted å starte. Det er mange av dem med stor spredning både på tema og stedlig tilknytning. Etter en vurdering av kriterier ble tre interessegrupper gjenstand for spesiell oppmerksomhet. De ble både nøye observert og erfaringene med dem ble tema i intervjuene med informantene. Interessegruppene navn er anonymisert gjennom betegnelsene i avhandlingen— de heter altså bare her Barndom, Fjellbygda og De to bygdene. Hvordan og hvorfor disse ble valgt beskrives mer nøyaktig i kapittel 4 (Metode).

Det finnes veldig mange nettsteder der lokalhistorie og andre fortidsrelaterte ting skjer. Spørsmålet blei dermed: Hvordan foregår den lokale, nettbaserte kulturarven? Med det spørsmålet er det enklere å forholde seg til ideen om at museum har forbindelser til forskjellige

³ Rapporter fra Telemarksforskning er gjengangere i evaluering av museumsorganisasjoner og museumspolitik; Ole Marius Hylland er sentral i dette og mye av hans forskning problematiserer museumsorganisasjonenes kompleksitet – et eksempel: Ole Marius, Hylland. "Museenes samfunnsrolle - Et kritisk perspektiv." *Norsk museumstidsskrift* 3, no. 2 (2017): 77-91. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2017-02-04>

⁴ Guro Nordby. "Rjukanbanen - Betydning, materialitet og tilstedeværelse." Doctoral thesis (USN: 2020).

aktører i samfunnet. Kan det undersøkes hvordan historie og kulturarv skjer som prosess så blir det sånn at både museum, historielag, privatpersoner, interessegrupper på facebook og (for eksempel) ett historisk foto, noen ganger fungerer sammen. Ulike kombinasjoner av sted og digitale arenaer innenfor kulturarv er det veldig mange av.⁵

Som student i organisasjonsfaget og samfunnsforskning var det viktig å ta noen skritt bort fra forståelser om at museum samarbeider med interessenter i omgivelsene, og heller undersøke hvordan ting fungerer der museet, museumsansatte og interessentene gjør ting sammen. Mønstrene som ligger der på grunn av ideene fra jobben (og gamle vaner) gjør mye med hvordan jeg oppfatter omgivelsene. Så det å etablere et bredere fokus og fjerne museum som sentrum, var et bevisst grep. Jeg vurderer det slik at lokale, nettbaserte aktiviteter på kulturarv er et bedre perspektiv fordi det har et større perspektiv.

Denne innledningen handlet en del om at fokuset mitt skiftet underveis i arbeidet – ganske sikkert i den fasen hvor jeg intervjuet de eksterne informantene. Innledningen har også handlet noen om min situasjon i forhold til alt dette – det å ha stått innafor et konkret hjørne av arbeidet med kulturarv i museum har sjølsagt stor påvirkning. I neste del av innledningen (1.2) skal museet jeg jobber på presenteres og forbindes med kulturarv, samlingene og lokalsamfunnet. I siste del (1.3) av innledningen skal jeg gjennomgå noen historiske og samfunnsmessige kontekster som nok gjelder generelt for kulturarv og de digitale museumssamlingene.

1.2 Lokalsamfunn, kulturarv og museum

Det er en tydelig sammenheng mellom industrireisninga på begynnelsen av 1900-tallet og det som kan kalles industriarven og kulturarv på Rjukan. Utgangspunktet var en rask og stor, lokal industrialisering som ga mange gjennomgripende samfunnsendringer.⁶

Som for mange andre ensidige industristeder ble plasseringen bestemt på grunn av mulighetene til å hente ut energi gjennom vannkraft. Vannets fall fra Hardangervidda til Tinnsjøen ga tilgang til masse lokal elektrisk kraft. Teknologi, kapital, organisasjon og arbeidskraft derimot ble i stort mon hentet utenfra både til anleggsarbeidet og senere til driften av fabrikkbyen.

Masseproduksjon av (først) kaliumnitrat og senere andre elektrokjemiske produkter, betydde at

⁵ Se for eksempel – Grete Swensen og Laima Nomeikaite. "Museums as Narrators: Heritage Trails in a Digital Era." *Journal of Heritage Tourism* 14, no. 5-6 (2019): 525-43.

⁶ Tre ulike framstillinger for Rjukan: Sverre Kjeldstadli. *Rjukan: Et moderne eventyr om industri- og bondesamfunn*. Oslo: Cappelen, 1943. Helge Dahl. *Rjukan: Bind 3: Fra 1980 Til 2000*. [1. utg.]. ed. Vol. B. 3, Rjukan: Tinn kommune, 2000. Andersen, Ketil Gjølme. "Flaggskip i fremmed eie: Hydro 1905 - 1945." *Hydros historie 1905 - 2005*. Oslo: Oslo: Pax, 2005.

det også ble etablert en privat jernbane som bidro til transporten mellom Rjukan og utskipningshavner på kysten. Rjukanbanen var det del av dette systemet fra 1909 til 1991.⁷

I takt med at «samfunnseier» og industrigigant Hydro begynte å flytte bort produksjonen sin fra 1960-tallet, på et tidspunkt da nærhet til kraftproduksjonen ble mye mindre viktig, begynte noen tiår med gradvis nedtrapping og ei tilbaketrekking av selskapet fra Rjukansamfunnet. Det er mot slutten av denne fasen – ved inngangen til 1980-tallet – at det lokalt blir etablert en organisasjon som skal jobbe for bevaring av industrihistorien. Dette er begynnelsen på Norsk industriarbeidermuseum (NIA).⁸

Museets etableres i et utrangert og senere fredet kraftverk på Vemork noen kilometer utenfor Rjukan. Det bygges samlinger som i stor grad hentes fra ulike lokale aktørers egne ideer om hva som bør være historisk. Organisasjonen stiftes i 1983; publikum slipper til på museet i 1988. En lang rekke ting (inklusive fotosamlinger og arkiver) etter Hydro utgjør en kjerne i dette, men det er nok riktig å si at den lokale kulturarvinteressen har stor innflytelse på hva som inngår i samlingene. Rjukanbanen som en historisk jernbanestrekning blir ivaretatt lokalt som kulturminne etter 1991, og får etter hvert status som teknologisk-industrielt kulturminne, før det i 2015 blir del av industribyene Rjukan og Notodden sin verdensarvstatus. Dette er en status forankret i UNESCO og plasser industriarven på Rjukan-Notodden i samme selskap som for eksempel Bryggen i Bergen og Bergstaden Røros. Fra 2012 ble jernbanen en del av NIA.⁹

Forenklet og kort – Museets samlinger henger nøye sammen med den lokale industrihistorien som via etablering, produksjonsfase og senere nedtrapping varte litt over ett århundre. Etablering og utvikling av museum og museumsjernbane henger tett samme med det som er på stedet, og industriarvting har nok en særlig oppmerksomhet i lokalsamfunnet. Den tinglige og materielle kontinuiteten mellom gammel industri og museumssamlingene er tydelig. Samtidig har en del relasjoner innenfor lokalsamfunnet hatt stor betydning – mange arbeidere, funksjonærer og innbyggere har fulgt museet og samlingene tett.¹⁰

Det er min antakelse at fungerende og tette forbindelser mellom samfunn og samlingene gjør noe med aktiviteten og oppmerksomheten rundt fortid og «historien». Slike forbindelser i relasjonene mellom museum og lokalsamfunn er i alle fall lokalt en salgs forlengelse av industrihistorien inn

⁷ Nordby (2020).

⁸ Dahl (2000).

⁹ Inger Birkeland, Steffen Fagernes Johannessen, and Ellen Schruppf. "Innledning- Fra industri til industriarv." *Tidsskrift for kulturforskning*, no. 2 (2019).

¹⁰ En grundigere presentasjon av sammenhengene som setter søkelys på Rjukanbanen ligger hos Nordby (2020), s. 5 – 12.

i framtida. Dette er en sammenfiltring av fortid, nåtid, ting, personer og ulike gruppers interesser for «historien» og er et viktig utgangspunkt for mange ulike aktiviteter og diskusjoner. Dette er en form for erfaring eller observasjon jeg har; undersøkelsen av den nettbaserte kulturarvpraksisen har en rekke forbindelser til dette utgangspunktet – det kommer jeg tilbake til.¹¹ Rammene rundt dagens praksis handler jo også om at en lang rekke nye teknologiske og sosiale tilpasninger har skjedd gjennom digitalisering de siste tiåra. Det er en form for kontinuitet at det eldre samfunnsengasjementet for industrihistorien også har noen forbindelser til dagens digitale og nettbaserte løsninger. Og, tilsvarende situasjoner finnes ganske sikkert andre steder også, altså at utvalgte deler av lokalsamfunnets historie framstår som spesielt viktige. Kjeldstadli har problematisert det grunnleggende spørsmålet dette hører sammen med – finnes egentlig lokalsamfunn og lokalhistorie? Interessant nok foreslår han en relasjonell mellom situasjon baserte på at personer forholder seg til flere slike lokale samfunn.¹² Akkurat nå skal jeg nøye med å peke på at industrihistorie, kulturarv og museum har mange lokale forbindelser på og rundt Rjukan.

1.3 Kulturarv og digitale museumssamlingers handlingsrom

Utover at internett og ulike nettbaserte tjenester får stor allmenn utstrekning en gang etter år 2000, så er det slik at det etableres et handlingsrom for kulturarv og digitale museumssamlinger. Jeg skal kort gjennomgå fire slike faktorer som sammen øver tydelig innflytelse på den nettbaserte kulturarven.

1.3.1 Politikk – Digitalisering av samlingene og demokratisk kulturarv

Museene i Norge er i stort mon finansiert av offentlige driftstilskudd, og for de aller fleste organisasjonene er det tilskudd over kulturdepartementets (KUD) del av statsbudsjettet som er den største inntektskilden. Statens rolle legger til grunn et prinsipp om avstandstagen – institusjonene skal være frie – men det finnes også konkrete politiske målsetninger som museene må følge opp. Departementets og direktoratenes (den ytre forvaltningen) konkrete mål for de digitale samlingene har en slags start med stortingsmeldinga *Framtidas museum* fra 2009. Her er

¹¹ Lokalsamfunnstanken som forankring for museum er kanskje aller tydeligst innenfor begrepet økomuseum: Jon Aage Gjestrum. "Fra folkemuseum til økomuseum. Økomuseumsbegrepet – En fornyelse og et viktig instrument for lokalsamfunnet." *Heimen (Oslo, Norway)* 30 (1993): 30.

¹² Knut Kjeldstadli. "Finnes Lokalsamfunn?". *Heimen* 54, no. 04 (2017): 342-51.

et godt eksempel på hvordan politikken etablerte forventninger til museenes forvaltning av samlinger:

For å fange opp noe av denne utviklingen måtte museene i 2008 rapportere på antall gjenstander som var «registrert med digitalt foto av gjenstand/objekt». Oversikten gir et bilde av hvor mye som gjenstår i arbeidet med digitale kopier eller representasjoner, noe som er et nødvendig grunnlag for digital tilgjengeliggjøring og videre til digital formidling. (s. 86)

Teksten kom inn under punktet (4.1.6) *Digitalisering* som fulgte rett etter (4.1.5) *Katalogisering* i stortingsmeldingen.¹³ Poenget er at fra 2008 så ble det etablert en forventning om at en økende andel av museenes katalogopplysninger skulle presenteres i et format som gjorde at opplysningene kunne digitaliseres og deretter tilgjengeliggjøres. Altså vises fram for og benyttes av alle i offentlighet. Denne kvantitative størrelsen for digitalisering har vært del av rapporteringen fra museene og del av de statlige dokumentene siden.¹⁴

Omtrent samtidig med at museumspolitikken bestiller digitalisering og publisering av museumskatalogene etableres det også en politikk som peker på at «publikum skal kunne delta gjennom dialog og samhandling» i kulturarv.¹⁵ Stortingsmeldinger både i kulturminnevernet (underlagt Miljødepartementet) og i museumssektoren understreker dette. Løkka påpeker at dette supplerer at selve demokratiseringstanken er gammel i norsk kulturpolitikk generelt, men også at «maktkritikk» innenfor forskningen har åpnet opp for at et bredere spekter av samfunnet skal inngå i historien.¹⁶

1.3.2 Kulturarv og museumssamlinger

Det kan beskrives slik at digital kulturarv, som museumssamlingene er del av, lages i det som er et skjæringspunkt mellom det materielle og det digitale, det lokale og det globale, men også mellom fortid og framtid. Stedet hvor samlingene håndteres, defineres og kurteres, er det lokale museet – arbeidsplassen hvor dette gjøres. Museum, er altså en viktig, men ikke den eneste,

¹³ Stortingsmelding nr. 49 (2008-2009) – Framtidas museum. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/623a144b4e9a4efc8aefe1d73a406771/no/pdfs/stm200820090049000dddpdfs.pdf>

¹⁴ Ett eksempel – Norsk kulturråd, Museene i 2019 (Kulturrådet, 2020): https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/museumsvurderingen_2019

¹⁵ Nanna Løkka. "Demokratisk dialog i kulturminneforvaltningen - Et slag om fortiden?". *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 17, no. 2 (2014): 235-52.

¹⁶ Ibid, s. 8-9.

arenaen for produksjon av digital kulturarv. I tillegg har andre institusjoner privatpersoner og frivillige organisasjoner, sine ting som også kan regnes som kulturarv.

Kulturarv involverer altså hele samfunnet og en vanlig forståelse er at det «oppstår i en kulturell prosess ... (og) er et (selektert) kollektivt minne».¹⁷ Tingene som gis en særlig status som vitner om fortida får det gjennom aktiv konstruksjon (kulturarv bestemmes og lages), men tingene bærer også med seg en essens fra det som har vært. Museene og museumssamlingene har en særlig makt i slike prosesser, men det er en sosial- og kulturell prosess som skjer i hele samfunnet.¹⁸ Velger en å se kulturarv som et (kulturelt) sediment – en opphopning som skjer gradvis og lagvis (et slags naturlig bunnfall) - gjennom ulike tidsrom, kan datering av gjenstanden tenkes å konkretisere den til hendelser og tidsrom. Andre forståelser er også aktuelle – presentisme gjør at museumstingene er i stand til å fungere i nåtida, slik at fortid, framtid og nå henger tett sammen.¹⁹ Innplassering i fortid er i alle fall ett vesentlig poeng i samlinger hvis formål er å være kilder til tolkning av historie (det er sjølsagt mulig med veldig mange flere). Poenget er idebasert og tett forbundet med kulturarv som begrep, men innsikt i fortid gjør noen med tenkninga på fortida som arv og knyttes ofte til konkrete, materielle ting.

Museumssamlingenes materielle utgangspunkt er sammenfiltret (gjennom nedtegnelse i katalogen) med lokale opplysninger som forklarer og utdyper hva tingene er, hvem de har tilhørt og hva de gjør (eller gjorde). Informasjonen med tilknytning til samlingene kan være en rød tråd som binder sammen den lokale situasjonen og forståelse for tingen, og institusjonens ide' om hva den skal representere. Alternativene til dette finnes i stort mon – der musealisering av objektene har skjedd på stor avstand (for eksempel etter plyndring og kolonialisering). Nedtegningen, stabiliseringen av kunnskapen, er uansett institusjonell og lokal, men den kan innebære vesentlig avstand mellom gjenstandens utgangspunkt og museets plassering. Konteksten for objektene og museene kan på mange ulike vis variere, men som oftest finnes det et lokalt utgangspunkt.²⁰

Synliggjøringa av digital kulturarv er presentasjon av denne informasjonen og skjer først og fremst på en global arena. Alle kan i prinsippet slå opp i materialet hvis det er publisert på internett. Den globale infrastrukturen via internett er selve rammen om dette, men både transnasjonale og nasjonale politiske føringer og teknologiske betingelser, er etablert av

¹⁷ Ibid, s. 4-5.

¹⁸ Eric Hobsbawm and Terence Ranger. *The Invention of Tradition*. Canto Classics. Canto edition ed. Vol. 15, Cambridge, United Kingdom: Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2012. doi: 10.1017/CBO9781107295636.

¹⁹ Torgeir Rinke Bangstad. "Nærvær og presentisme: Om synet på fortiden i nyere historieteori." *Tidsskrift for kulturforskning: Tfk* (2017).

²⁰ Se kapitlene 5 og 6 i Anne Eriksen. *Museum: En kulturhistorie*. Oslo: Pax, 2009.

selskaper som eier de store plattformene (for eksempel Google, Facebook). Den globale kulturarven i Norge gir føringer i retning av digitaltmuseum.no men har også klare forbindelser til en internasjonale politisk kontekst dere statenes makt ikke er så stor.²¹

1.3.3 Ny digital arbeidsdeling

Omtrent samtidig som museumspolitikken konkretiseres på digitalisering (1.3.1) blir selskapet KulturIT etablert som et separat selskap (men eid av museer) og gitt statlige driftstilskudd. Utgangspunktet var det eldre felles museumsprosjektet fra 1990-tallet som gjaldt samlingssystemet (eller databasen) Primus. Dette systemet ble begynnelsen på IT-produktene til det nye selskapet og som del av de politiske føringene skulle dette være både et nettbasert samlingssystem og utgangspunktet for en felles nettbasert formidlingsplattform. Digitaltmuseum.no ble ifølge stortingsmeldingen lansert i mai 2009.²²

Poenget her er altså at de digitale løsningene – både samlingskatalogen og visningsløsningen – både ble organisatorisk og politisk koordinert for museumsbransjen. Det ble gjennomført delegering i en del tilfeller der katalogene for første gang ble digitalisert og flyttet fra papir til database. Det foregikk i det minste en form for delegasjon fra mange museer til KulturIT som tok grep om den tekniske løsningen for katalogisering og publisering. Det etablerte med andre ord at de tekniske løsningene og utviklingen av disse var plassert hos en ekstern leverandør, og der museene kanskje først og fremst ble til kunder.²³

1.3.4 Brukere og oppmerksomhet!

Facebook er et av de aller største private selskapene globalt og driver det som nok det som er den aller største plattformtjenesten for sosiale medier i verden. I begrepet plattform så ligger det at rammen for nettstedet og dens aktiviteter er et bredt utgangspunkt mange for ulike applikasjoner og programmer, men også løsninger som gjør at organisasjoner og grupper kan opprette løsninger for seg selv.²⁴ Selskapet ble lansert på verdensbasis i 2006 og hadde i 2017 mer enn 2

²¹ Nanna Bonde Thylstrup. *The Politics of Mass Digitization*. MIT Press, 2019.

²² Ibid, side 92; og Hylland (2017).

²³ For utviklingen fram til konsolideringen i KulturIT se - Jon Birger Østby. "Fra manuelle til digitale museumskataloger i de kulturhistoriske museene." (2013).

²⁴ Tarleton Gillespie. "The Politics of 'Platforms'." *New media & society* 12, no. 3 (2010): 347-64. <https://doi.org/10.1177/1461444809342738>.

milliarder brukere mens det i Norge da var 3,4 millioner voksne brukere. Omfanget av facebook er enormt, og det er nesten slik at alle er der.²⁵

Dette er et kommersielt selskap som selger annonserer og opplysninger om trafikken innenfor facebook til annonsører. Det er altså slik at de personlige brukerne som vi som nettbrukere og organisasjoner er, står sentralt i selskapets strategi. Skal en sak, et synspunkt eller et bilde synes så er facebook stedet man selv kan presentere det på. Så kan man i alle fall håpe at noen ser på det. Mekanismene som styrer oppmerksomheten til alle på en slik plattform er en algoritme; en slags sorteringsløsning som velger ut for brukerne det programvaren antar at du har interesse for. Det å fange og holde på oppmerksomhet (og å gi verdi til annonsene) er spesielt viktig for selskapets forretningsmodell. Virksomheten skal visst være veldig profitabel.²⁶

De mange og tette forbindelsene mellom offentlig politikk, museumstradisjoner, samlingene, katalogsystemer, nettbaserte plattformer (og algoritmisk kultur), digitalisering og tilgjengeliggjøring og sjølsagt delegering av oppgaver til nye systemer og organisasjoner, er mange. Jeg har her noen ganger kalt dem sammenfiltringer, og det kan hende at også bør beskrives som komplekse systemer. Innenfor dette bildet har ulike museer og lokalsamfunn både før og etter digitaliseringa hatt ulike relasjoner, sjølsagt også innenfor utvikling av både kulturarv og samlingene. Den videre undersøkelsen fokuserer videre på disse forbindelsene, men selv om det ikke skal undersøkes – man kan vel ane at de lokale relasjonene innenfor kulturarven på langt nær har vært preget av kontinuitet både før og etter digitaliseringa.

1.4 – Problemstilling og forskningsspørsmål

Samtidig med framveksten av digitalisering og tilgjengeliggjøring av ulikt kulturarvmateriale (inklusive museumssamlinger) etter 2005, har sosiale medier blitt del av folks hverdagsliv. Digital kulturarv og facebook i Norge har hatt en kontinuerlig sameksistens i minst 10 år nå, og problemstillingen rammes inn av det retoriske spørsmålet: Har disse digitale ressursene funnet sammen og brukes av folk? Svaret på det er ja. Før forskningsspørsmåla skal presenteres skal jeg gjennomføre en kort situeringsøvelse der disse spørsmåla skal besvares: Hvor er min interesse på

²⁵ For et litt gammelt perspektiv – Lea Schick, and Katrine Damkjær. "Can You Be Friends with an Art Museum? Rethinking the Art Museum through Facebook." Paper presented at the Transforming culture in the digital age: Proceedings of the international conference in Tartu, 2010.

²⁶ Utover egen erfaring som bruker siden 2000-tallet er avsnittet basert på et oppslag i Store norske leksikon: <https://snl.no/Facebook>

dette i forhold til organisasjonsfaget? Hvordan begrunnes det teoretiske utgangspunktet? Hva er temaets forbindelser til demokratisering?

Interessen min for spørsmåla kommer også ut av studiene innenfor organisasjonsfaget og i endringsledelse. Digitaliseringas påvirkning både på egen organisasjon og omgivelsene er stor, ikke minst på det som har å gjøre med sammenhengen mellom digitalisering, forvaltning og formidling av samlingene. Hvordan dette fungerer, og hva det kan bety for organisasjonsutviklinga i museene mener jeg er spesielt viktige problemstillinger. Interessen min er altså orientert mot hvordan organisasjonen tilpasser seg de mange ulike endringsimpulsene.²⁷

Jeg erfarer at det trengs å utvikle forbindelser mellom de konkrete samlingene og de digitale representasjonene og den digitale kulturarven. Den viktigste grunnen til det er kanskje at tingene som ligger i samlingene trenger oppmerksomhet. Dette kan begrunnes ut ifra et behov om nok ressurser, men jeg tenker at utgangspunktet egentlig er at samlingene trenger å være godt kjent slik at de kan engasjere mange. Samfunnsramma til kulturarven (og museene) samt materialitetens utgangspunkt til tingene er «årsaken» til at jeg har valgt å benytte analytiske verktøy hentet fra aktør- og nettverksteori. Jeg mener at dette er verktøy som både etablerer en åpen holdning til det som skjer, og som gjør at bevissthet til både brudd og kontinuitet i samfunns- og teknologiutviklinga kan følges. Dette er en pragmatisk begrunnelse som henger mye sammen med jobben min i arkivene og museumssamlingene. Det kommer en teoretisk begrunnelse i neste kapittel.

Kulturarv er en stor ansamling av ulike ting som bærer med seg biter av fortida. Kulturarven er ikke naturlig eller skapt ved tilfeldigheter – den er laget og satt sammen av personer og organisasjoner som har tatt noen valg. Hvordan dette gjøres bør henge sammen med demokratisering, ikke minst fordi en lange rekke museumssamlinger bærer vitnesbyrd om udemokratiske eller koloniale praksiser der hele folkegrupper er diskriminert eller dehumanisert.²⁸ Det finnes tilsvarende situasjoner og samlinger i Norge også, men omfanget er

²⁷ Glenn Munkvold, Olsen Hans Hysing, Amundsen Oscar, and Kongsvik Trond. "Forbedring av samarbeidsevnen i store organisasjoner - «Paradoksal-dynamisk tilnærming» som strategi." *Søkelys på arbeidslivet* 27, no. 4 (2010): 310-27. Tone Merethe, Aasen, Amundsen Oscar, Gressgård Leif Jarle, and Hansen Kåre. "Medarbeiderdrevet innovasjon - En kunnskapsstatus." *Søkelys på arbeidslivet* 28, no. 3 (2011): 212-31.

²⁸ Chris Gosden, and Chantal Knowles. *Collecting Colonialism: Material Culture and Colonial Change*. Routledge, 2020.

nok ikke like stort som i enkelte settler-nasjoner.²⁹ Hvordan museum og samfunn forholder seg til hverandre er sentrale spørsmål i arbeidet med demokratisering.

Så til avhandlingens spørsmål. Forskningsspørsmåla handler om det som skjer innenfor den nettbaserte kulturarven der både museum og frivillige deltar. Jeg velger å analysere hvordan aktørenes relasjoner til kulturarv opptrer. Hvilke relasjoner frambringer den nettbaserte kulturarven? Hvilke forbindelser skapes mellom materielle og digitale aspekter? Hvordan engasjeres folk i å delta, i det å inngå i nye forbindelser og samskape digitale objekter? Gitt at demokratisering av kulturarv mangfoldiggjør motivene for hva fortida skal gjøre, ikke minst gjennom tilrettelegging for mange ulike relasjonelle muligheter; hvilke interesser har museum og lokalsamfunn til felles og hvilke er private?

Avhandlingens tema og problemstilling er nå introdusert gjennom kapittel 1 – altså i introduksjonen og problemstillingen. Gjennom de to neste kapitlene skal teori og deretter metode presenteres, før empiri og resultat beskrives i kapittel 4. Avsluttende diskusjon og konklusjon skjer i kapittel 5.

²⁹ Et eksempel på «import» av kolonialisme til museumssamlinger i Norge - Hilde, Nielssen. "Til jordens ender. Om hvordan verden ble brakt til Norge og omvendt på etnografiske utstillinger i Misjonsregi." *Norsk antropologisk tidsskrift* 18, no. 3-04 (2007): 196-215.

Kapittel 2 – Teori: ANT og relasjoner

I dette kapittelet skriver jeg om hvilket teoretisk utgangspunkt og hvilke begreper som skal brukes i avhandlinga. Spørsmåla jeg hadde med meg i dette arbeidet var: Hvordan kan tingene relatere til personer? Hvordan kan det materielle være med å virke? Med det poenget i mente lager jeg forbindelser mellom forskningens museums- og kulturarvdiskusjoner på digitalisering, materialisering og bruk. Og, jeg finner fram til forskning og teori som utdyper forbindelsene mellom materielle ting, personer og organisasjoner, men også nettverk og relasjoner. Dette handler i stor grad om å løfte fram relasjoner som et viktig fenomen.

Digitalisering som samfunnsendring er det breieste teoretiske utgangspunktet i denne oppgaven. Det betyr å anerkjenne at et nåtidsperspektiv gir situasjon som kan beskrives med begrepene kommunikasjonssamfunnet eller nettverkssamfunnet, og at det tekniske og det sosiale er tett sammenkople. ³⁰ Et sosioteknisk perspektiv anser de digitale og sosiale infrastrukturene som tett sammenkoblet og gjensidig påvirkende. ³¹ I dag er offentlighetene tungt massemedierte og nettverkede. Dette involverer åpenbart internett som nettverk og de store plattformene (for eksempel Apple, Google, Facebook og Amazon). Individuelle museumsorganisasjoner og kulturarvfeltet (inklusive bibliotek og arkivinstitusjonene) fungerer i dette mens digitalisering både er en samfunnsbasert og teknologisk endringsprosess. Endringer skjer både rundt kulturarv og museum og innenfra museum og kulturarv. ³²

Et slikt helhetsperspektiv på digitalisering kan overvelde. Hvis man vil forstå hva samfunnsendring gjennom digitalisering kan bety og hvordan det arter seg, må blikket skjerpes mot konkrete enkeltfenomener og begreper. Casen legger til grunn et utvalg der fokus blir på bransjespesifikke og plattformbaserte generelle systemer, som benyttes i kommunikasjon mellom personer og institusjoner.

For å kunne undersøke situasjonene trenger jeg et teoretisk begrepsapparat, og en presentasjon av tidligere forskning på feltet. Avgrensningen og fokuseringen skjer her gjennom to grep. Først – en gjennomgang av relevant forskning på digital kulturarv som rammer inn temaet gjennom analyser av infrastruktur, brukerrelasjoner og materialitet og deltakelse. Dernest – en gjennomgang og forankring av relasjons-begrepet (og relasjonell materialet) innenfor det metodiske apparatet i aktør- og nettverksteori (ANT) og materiell-semiotikk.

³⁰ Kristine Ask, and Roger A. Søråa. *Digitalisering: Samfunnsendring, Brukerperspektiv og kritisk tenkning*. Bergen: Fagbokforlaget, 2021, s. 11-28.

³¹ *Ibid*, s. 20-23.

³² Thylstrup (2019).

Avslutningsvis kommer det en kort begrunnelse - en personlig teoretisk situering - for eget behov til å se både digitale og konkrete ting og kunnskap om disse, i (for meg) meningsfulle sammenhenger.

2.1 Kulturarvforskning – Infrastruktur, brukerrelasjoner, demokrati og materialitet

Digitalisering i betydningen³³ innføring av ny infrastruktur for kommunikasjon (samt en rekke transaksjoner) har hatt stor innflytelse også på hvordan kulturarv kommuniseres, og det har tverrfaglig oppmerksomhet – denne forskningen inkluderer i alle fall litteraturvitenskap, antropologi, STS, kulturpolitikk, medievitenskap og museologi. Medieforskeren Eivind Røssaak³⁴ har blant annet brukt begrepet «algoritmisk kultur» og peker på at en ny forståelse av minne og kunnskap har tatt rot, parallelt med utviklingen av internett som en global infrastruktur. Denne nye forståelsen medfører at tekniske løsninger har gjennomgripende effekter på de organisatoriske løsningene på arkiv og samlinger, og at dette på sikt kan påvirke hva og hvordan man minner, husker og vet. Infrastrukturen som kulturarvinstitusjoner forholder seg til er nå svært ulik de eldre løsningene som før var forbundet med konkrete, avgrensede samlinger. Røssaak bruker også begrepet «elastisk kunnskap» som plasserer innsikt til eksterne ressurser som kan benyttes når som helst – og dermed: Alt kan huskes eller finnes innenfor det store oppslagsverket.³⁵ Museologene Gowlland og Ween har skrevet spesifikt om museenes digitale distribusjon i nordisk perspektiv, og benytter begrepet «digital heritage ecosystems» der poenget er at digital kulturarv kommuniseres på veldig mange ulike nettbaserte systemer. Økosystemene inneholder altså flere ulike løsninger med forskjellig nytte, og de identifiserer hva dette gjør som et viktig spørsmål.³⁶ Kulturforskeren Ole Martin Hylland derimot mener at kulturarvoppdragets autentisitet er erstattet med tilgang («access») som begrunnelse for at objekter bevares på museum, og at digitalisering kanskje først og fremst har gitt flere aktører og en annen arbeidsdeling i bransjen. Dermed har institusjonene og den offentlige politikken i mindre grad tatt høyde for digitaliseringen og fortsetter som før.³⁷ Den digitale infrastrukturen museene bruker er et tydelig utgangspunkt for relasjoner og kontakt både med ansatte og med ting og

³³ Ask & Søråa (2021), s. 29 – 42.

³⁴ Eivind Røssaak. «Når nasjonens hukommelse digitaliseres: Kulturens ubevisste vender tilbake» i *Mediehistorisk tidsskrift* 30 nr. 2 (2018): 22-24.

³⁵ Ibid, s. 22-42.

³⁶ Geoffrey Gowlland og Ween, Gro. "Nuts and Bolts of Digital Heritage. Bringing the Past into the Virtual Present." *Nordic Museology* 2-3 (2018): 3-13.

³⁷ Ole Marius Hylland. "Even Better Than the Real Thing? Digital Copies and Digital Museums in a Digital Cultural Policy." *Culture unbound* 9, no. 1 (2017): 62-84.

opplysninger fra samlingene; den usikkerheten forskningen peker på er hva det har betydd for institusjonene.

Hvordan museene posisjonerer seg og relaterer til sine (digitale) omgivelser har stor oppmerksomhet, også her har forskningen gitt flere ulike innsikter. Camarero (m.fl.) har for eksempel fra et forretningsperspektiv analysert effekten av ulike strategier i facebook.³⁸ To forskere undersøkte situasjonen for nettbasert presentasjon av museumssamlinger i 2010 og 2017 og rapporterte en økt korrelasjon mellom større bruk av sosiale medier og et deltakende fokus på museenes nettsider, men at variasjonen på ulike kommunikasjonsstrategier fremdeles var begrenset,³⁹ mens Gran (2018) sin studie av digitaltmuseum.no identifiserer at økt innholdsmangfold virker å før til at bruken av digital kulturarv vokser.⁴⁰ Gran, Booth, Ogundipe m.fl. var del av et program som forsket og rapporterte på kulturarv og digitalisering. Brukerundersøkelsen av digital kulturarv presentert innenfor rammen av prosjektet *Digitization and Diversity* (et flerårig forskningsprogram) synliggjorde hvordan medievanene til nettbrukerne var sammensatte og at også sosiale medier var relativt mye brukt.⁴¹ Booth (m.fl.) undersøkelse av sosiale medier bruk blant museumsledere derimot – synliggjorde at variasjonen blant institusjonene (sannsynligvis) var stor og at (strengt talt) dialog og deltakelse mot omgivelsene var lite brukt.⁴² Kidds studier av sosial mediebruk fra museenes side definerer Goffmanns innramming som en viktig strategi – rett og slett fordi forventningene med hensyn til hva som kan kommuniseres og hva som kan gjenyttes bidrar til problemer.⁴³ Til slutt – Wold og Weens studie av museumsdigitalisering i Norden konkluderer blant annet med at bruker engasjement og publikumperspektiver er nesten fraværende i produksjonen av museenes digitale tjenester.⁴⁴ En tydelig og avklart strategi for nettbaserte relasjoner var altså ikke spesielt utbredt blant museene.

³⁸ Carmen Camarero, Maria-José Garrido, and Rebeca San Jose. "What Works in Facebook Content Versus Relational Communication: A Study of Their Effectiveness in the Context of Museums." *International journal of human-computer interaction* 34, no. 12 (2018): 1119-34.

³⁹ Ion Gil-Fuentetaja, and Maria Economou. "Communicating Museum Collections Information Online: Analysis of the Philosophy of Communication Extending the Constructivist Approach." *Journal on computing and cultural heritage* 12, no. 1 (2019): 1-16.

⁴⁰ Anne-Britt Gran, Nina Lager Vestberg, Peter Booth, and Anne Ogundipe. "A Digital Museum's Contribution to Diversity - a User Study." *Museum management and curatorship (1990)* 34, no. 1 (2019): 58-78.

⁴¹ Anne-Britt Gran, Nina Lager Vestberg og Peter Booth, *Digitaltmuseum.no rapport #3*; Centre for Creative Industries 2018 (Oslo: Handelshøyskolen BI); spesielt s. 20-30.

⁴² Peter Booth, Anne Ogundipe, and Sigrid Røyseng. "Museum Leaders' Perspectives on Social Media." *Museum management and curatorship (1990)* 35, no. 4 (2020): 373-91.

⁴³ Jenny Kidd. "Enacting Engagement Online: Framing Social Media Use for the Museum." *Information technology & people (West Linn, Or.)* 24, no. 1 (2011): 64-77

⁴⁴ Taran Wold, Victoria Rogstad, and Gro Birgit Ween. "Digitale visjoner: En kartlegging. Identitet, tilgjengelighet og digitalt demokrati." (2018).

Digitaliseringen viser og ha effekt på museenes egen posisjonering, men et tydelig mønster har nok ikke etablert seg.

Noen ganske få ord om demokratisering og deltakelse i sektoren. Diskusjonen i tilknytning til overgangen fra «tempel til forum», der begrepet dialoginstitusjoner i noen grad i det minste supplerer oppdrag som vitenskapelig forskning og ekspertise, har også vært ført i Norge. Det er allerede anmerket at deltakelse og dialog er definert som tydelige verdier i kulturpolitikken. Et spørsmål Løkka stiller er om økende demokrati og deltakelse, og vel egentlig også markedstenkning, er med å marginalisere vitenskapeligheten og ekspertisens posisjon i sektoren.⁴⁵ Ogundipe – hvis arbeide får mer detaljert behandling om litt – påpeker at deltakelse som fenomen er en krevende størrelse – rett og slett fordi det er uklart hvordan det skal defineres – og at mye går tapt hvis fokuset utelukkende er antroposentrisk.⁴⁶ Både relasjoner og ståsteder påvirker altså deltakelse og gjør noe med innholdet i demokratisering av kulturarv.

Denne korte gjennomgangen av tidligere forskning viser at både infrastruktur, institusjon og deltakerperspektiver kan framheve ulike deler av samhandlingen mellom samfunn og museum. Men det er ikke ofte at bruker- og institusjonsperspektiv kombineres for å samle innsikt om hva som skjer og hvordan relasjoner fungerer på tvers. Det er også sjelden at perspektivene involverer flere typer, digital infrastruktur, men rapportene fra Gran et co er et hederlig unntak og sier tydelig at brukernes medievaner er svært sammensatte.

En god del forskning er eksplisitt i sin forståelse av at språket og utav dette – at de kulturelle formene er spesielt viktig når kunnskap om fortida skal formes. Dette handler ofte om et post-strukturelt ståsted. Dette er en stor skole. To eksempler er Michel Foucaults og ikke minst Eilean Hooper-Greenhill innenfor museologien. Denne tilnærmingen ser jeg i hovedsak bort fra, fordi de materielle faktorene som oftest settes til side.⁴⁷ Tidligere forskning på digitalisering og museer vier liten oppmerksomhet til både selve de digitale objektene og materialitetenes møter med omgivelsene, men jeg fant noen studier som jeg kommer til nå.

Materialitet – altså tingene eller systemene – som utgangspunkt for kunnskap og kanskje kommunikasjon, kan være med å ramme inn hvor og hvordan personer og samfunn interagerer med kulturarv. Kunsthistoriker Blom⁴⁸ mener at kontrasten mellom det sosiale og huskede

⁴⁵ Løkka (2014).

⁴⁶ Ogundipe (2019).

⁴⁷ Michel Foucault. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Les Mots Et Les Choses. London: Routledge, 2002. Eilean Hooper-Greenhill. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London, New York: Routledge, 1992.

⁴⁸ Ina Blom. "Introduction. Rethinking Social Memory: Archives, Technology, and the Social." 11-38. Amsterdam: Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018.

minnet (knyttet til menneskelige relasjoner og gjenstander) og det teknologiske eller elektriske minnet strengt talt ikke er så ulik – de bygger bare på forskjellige typer materialitet. Et av hennes poeng er altså at det digitale strengt talt også er materielt.⁴⁹ Medieviter Ogundipe kan plasseres i ny-materialismen og er opptatt av både tinglige og menneskelige relasjoner i samspill – både på materielle og digitale arenaer. Hennes arbeider innenfor formidling av kunst er spesielt interessante innenfor forskning på sammensatte relasjonelle situasjoner. Hun er opptatt av hvordan en rekke materialiteter og brukere interagerer og sammen gjør opplevelser; dermed henger både ting, systemer og opplevelser veldig nøye sammen og relasjonene mellom dem er spesielt viktige.⁵⁰ Vitenskapshistorikeren Turner undersøker museums kataloger og museumsorganisasjonen (Smithsonian, Washington DC) gjennom mer enn 100 år og utdyper hvordan etnografisk materiale fra indianske samfunn ble innskrenket innenfor et hvitt, amerikansk settlerperspektiv.⁵¹ Ett av hennes gjennomgripende poenger er at de marginaliserende ideene om indiansk materiale viser seg å være holdbart og «material durability» innenfor de ulike informasjonssystemene (museums katalogene) som lages. Både ideene og systemene er holdbare og viser seg å ha en utelukkings-mekanisme («occluding») for kunnskap fra indianske lokalsamfunn.

Det vi ser og kan ta med fra denne litteraturgjennomgangen er at det er viktig med et perspektiv som anerkjenner at påvirkning og relasjoner mellom aktører og materialitet. Ting og systemer fungerer innenfor mange ulike relasjoner og forbindelser. Det kan godt være at konkrete institusjonelle påvirkningene blir en del forringet her (det er jo også en viktig relasjonell dimensjon), men det legger jeg altså til side.

2.2 Relasjon i ANT og materiell-semiotikk

Forskningen til Ogundipe, Turner og Blom tangerer i det minste i noen grad med materiell-semiotikk og aktør-nettverk-teori (ANT). Ogundipes deltakelsesnexus («participation nexus») knyttes eksplisitt til et ny-materielt ståsted hvor materielle ting utøver forskjellige former for agens – de virker i og på omgivelsene og personene de møter. Gjensidig påvirkning innenfor det estetiske møtet mellom kunst (ting), systemer og person bygger på at deltakelse er basert på

⁴⁹ Se også – Nina Lager Vestberg. "There Is No Cloud: Toward a Materialist Ecology of Post-Photography." *Captures* 1, no. 1 (2016). <https://doi.org/10.7202/1059824ar>.

⁵⁰ Anne Ogundipe, medievitenskap Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Institutt for kunst- og, and universitet Norges teknisk-naturvitenskapelige. "On the Matter of Participation : Examining a Nexus of Agency, Affordance, Atmosphere and Affect in Onsite and Online Art Museum Environments." 2019:330, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Humanities, Department of Art and Media Studies, 2019.

⁵¹ Hannah Turner. *Cataloguing Culture: Legacies of Colonialism in Museum Documentation*. Vancouver: Vancouver: UBC Press, 2020.

relasjon – «relational understanding and participation». Arbeidet hennes er i stor grad rettet mot hvordan situasjonene virker eller iscenesettes (performans) og lager varierte opplevelser.⁵² Det skal nevnes at dette er tett på Damsholts (m.fl.) analyse av materialiseringer, i alle fall som performans en slags form for iscenesettelse. I denne siste framstilling gis materialisering i tillegg også egenskapene prosess og relasjoner.⁵³ Turners oppmerksomhet er derimot rettet mot historiens møter med samtida og er eksplisitt post-colonial; altså et tydelig demokratiserende prosjekt. Museumskatalogen som objekt (og aktør) og museumsorganisasjonen har sammen sørget for materiell stabilitet («material durability») med hensyn til beskrivelsene av objektene i samlingene. Spørsmålet hennes for framtida er hvordan vil katalogen og museet ta opp i seg kunnskaper som er nye, lokale kunnskaper («community knowledges»)? I lang tid har jo informasjonssystemene vist seg å utestenge slik kunnskap.⁵⁴ Blom problematiserer et videre felt – en form for algoritmisk kultur - men har nok lojaliteten sin til den tradisjonelle teksten der hun skriver om minneforskning, og er mindre eksplisitt orientert mot ANT. Algoritmisk kultur har et sosioteknisk utgangspunkt fordi et personbasert eller sosialt minne vanskelig kan sammenlignes med datateknisk minne eller fysisk oppbevaring – algoritmisk kultur er både sosialt (gjennom interaksjon) og teknisk. Et av hennes hovedpoeng – at det kulturelle møtet først og fremst skjer gjennom skjerm og ikke direkte med de elektrisk bårne, kodete dataene. Dette tenderer tydelig mot ANT, fordi det digitale i seg selv ikke fungerer i møtet med mennesker. Hardware, systemvare og en brukers ferdigheter må virke samtidig. Stripthas er eksplisitt i sin analyse av «algorithmic culture» og trekker i tvil det demokratiske potensialet etter at maskiner (automatisk) påvirker sirkulasjon og visning av innhold, og framhever at det er private (forretningsmessige eller elitistiske) interesser som bestemmer.⁵⁵ Til slutt og selv om det er å dra det litt langt: Nettbasert kulturarv kan i alle fall på noen måter bidra til at fortidas nærvær skjer nå og kan på sett og vis oppleves. Bangstad påpeker hvordan ulike tider faktisk kan komme i kontakt med hverandre – og at det inneholder blant annet materialitet (ting som er preget av fortid) og at historiske metonymer gir nærvær og opplevelse, istedenfor mening.⁵⁶ Fortid blir i et slikt perspektiv også en slags relasjon.

⁵² Anne Ogundipe. "How Digitized Art May Invite or Inhibit Online Visitor Participation (and Why It Matters for Art Museums)." (2018). <https://doi.org/https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v11i03/51-72>.

⁵³ Tine Damsholt, Camilla Mordhorst, and Dorthe Gert Simonsen. *Materialiseringer: Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus: Aarhus University Press 2009.

⁵⁴ Turner (2020), spesielt s. 184-193.

⁵⁵ Ted Striphas. "Algorithmic Culture." *European journal of cultural studies* 18, no. 4-5 (2015): 395-412. <https://doi.org/10.1177/1367549415577392>

⁵⁶ Torgeir Rinke Bangstad. "Nærvær og Ppresentisme: Om synet på fortiden i nyere

Dermed er det gitt eksempler på at både infrastruktur og kultur (Blom), fortid (Turner/Bangstad) og nåtid og framtid (Turner/Ogundipe/Stripthas) kan rammes inn i analyseteknikker som i det minste har forbindelser til ANT. Ting og systemer som materie er del av dette fordi de relaterer eller interagerer i samhandling med ulike aktører (personer). Både tingene, opplysningene og infrastrukturen kan altså sammen være med å produsere mening, kunnskap, nærvær og opplevelser gjennom det og rett og slett å fungere.

Undertegnede benytter altså det åpne utgangspunktet som ligger til grunn i ANT – altså som et ståsted eller preferanse snarere enn en spesifikk metodikk. John Law og Bruno Latour er prominente samfunnsforskere og har bidratt i utviklinga av denne metoden. Law skriver: «(ANT) treat everything in the social and the natural worlds, as a continuously generated effect of the webs of relations within which they are located.»⁵⁷

ANT har gått gjennom flere faser de siste fem årtiene (post-ANT er også et begrep) og har et opphav innenfor STS (Vitenkaps-, teknologi- og samfunnsstudier). Det brukes tverrfaglig i mange ulike fag (sosiologi, kunsthistorie, mediefag, antropologi mfl.). Det er også forbindelser mellom ANT og såkalt flat-ontologi, ny-materialisme og posthumanisme.⁵⁸

Jeg skal ganske kort formidle noen få poenger fra to sentrale forfatterskap innenfor feltet som strekker seg tilbake til 1970-tallet. Michel Callon skrev om «temmingen» av kamskjell, fiskere og biologer i en St. Brieuc Bay, og introduserte blant annet begrepet translasjon (oversettelse) som en sosial prosess som bidrar til en form for samling eller nye kollektive ståsteder på tvers av sosiale grupper og kamskjellbanker; biologene og fiskerne i Bretagne gikk til slutt hver sine veier.⁵⁹ Donna Haraways berømte feministiske cyborg-metafor som kollapser skillet mellom person og teknologi (teknikken og begrepene er del av både forståelsen og plasseringen av kroppen) er også fra 1980-tallet men har hatt økt innflytelse i takt med brukerorienterte digitale tjenester og elektroniske, personlige gadgets. Altså – mennesket er nå en blend av datamaskin og person, en kyborg er altså en sosioteknisk mix. Hun er også opphavet til begrepsparet materiell

historieteori." *Tidsskrift for kulturforskning : Tfk* (2017).

Bangstad posisjonerer «presence theory» og drar mange veksler på Eelco Runia - Runia, Eelco. *Moved by the Past : Discontinuity and Historical Mutation*. New York, NY: Columbia University Press, 2014.

⁵⁷ John Law. "Actor Network Theory and Material Semiotics." 141-58. Oxford, UK: Oxford, UK: Wiley & Blackwell, 2008: 143.

⁵⁸ Min innføring til ANT på norsk er hentet fra antropologien: Marianne Lien, E., Knut G. Nustad, and Gro B. Ween. "Introduksjon. Antropologiens Grenseflater." *Norsk antropologisk tidsskrift* 23, no. 3-4 (2012): 214-24.

⁵⁹ Michel Callon. "Some Elements of a Sociology of Translation: Domestication of the Scallops and the Fishermen of St Brieuc Bay." *The Sociological review (Keele)* 32, no. 1_suppl (1984): 196-233.

semiotikk (at ting både er materielt og tegn).⁶⁰ Feltet som ANT definerte og fortsatt bidrar til gjennom materiell-semiotiske verktøy, er å undersøke hvordan systemer fungerer, gjennom aktørenes relasjoner til hverandre. Hvordan kan for eksempel relasjoner mellom ulike aktører bidra til å stabilisere handlingsmønstre?

Samtidig skal det understrekes at disse kategoriene ikke stables opp som et utgangspunkt. Premisset er at de ulike relasjonelle situasjonene er avledet fra empirien.

Relasjon og relasjonell materialitet er sentralt innenfor ANT, og handler som sagt om at ting og handlinger gjøres i relasjoner. Samtidig - dette er forhold som kan gå uoppdaga (og udokumentert) med mindre det vises at det er forbindelser mellom ting og systemer, fortid, samfunn og privatpersoner. Det sentrale i min analyse av empirien er ei kartlegging av relasjoner som forekommer overfor nettbasert kulturarv, og forbindelsene mellom ulike digitale og materielle aspekter i denne. Kartleggingen handler altså om hvordan nettbasert kulturarv skjer og gjøres. Det breiere spørsmålet handler om deltakelse og demokrati og da blir det viktig å finne fram til hvilke relasjoner og forbindelser som finnes og hvordan de virker.

2.3 Enda en begrunnelse for teoretisk tilnærming – Personlig ståsted

Samhandlingen mellom museumsting, brukere av nettbaserte verktøy, sosiale medier og oppslagsverk, er sammenflettet med kommunikasjonssamfunnets digitale ressurser. Dette utgangspunktet er en av årsakene til at jeg benytter Aktør- og nettverksteori (ANT) som et teoretisk ståsted. ANT kan brukes til å utforske praksisene som bærer mange ulike relasjoner som viser seg (eller opptrer).⁶¹

En annen årsak er ønsket mitt om å jobbe med forbindelser mellom den digitale kulturarven og museumssamlingenes eldre, konkrete og materielle virkelighet. Det er mange ulike sammenhenger mellom det digitale og materielle – ikke minst er det slik at ting av seg selv har innflytelse på sine omgivelser.⁶² Det er også slik at det som gjøres med de fysiske tingene aller helst – tenker jeg – bør har forbindelser til de digitale versjonene. I museumsarbeidet så er ofte konkrete ting i sitt nærvær bærere av fortid, denne erfaringen gjør noe.

⁶⁰ Donna Haraway. "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century." 117-58. Dordrecht: Dordrecht: Springer Netherlands.

⁶¹ Den siste setningen er fritt oversatt etter John Law. "Actor Network Theory and Material Semiotics." 141-58. Oxford, UK: Oxford, UK: Wiley & Blackwell, 2008: 141.

⁶² Både dyreriket og geologi viser seg å influere i LeCain, Timothy J. *The Matter of History: How Things Create the Past*. Studies in Environment and History. Cambridge University Press, 2017.

En tredje årsak er det sosiotekniske utgangspunktet som ligger til grunn for brukerperspektiv i analyser av bruken ulike digitale verktøy. Hovedpoenget her er at menneske og teknologi (eller teknologi og samfunn) sammen øver innflytelse på hvordan teknologien faktisk virker; innenfor dette hører det med at analysene er utviklet av STS-feltet og at fortolkningsmessig fleksibilitet, delegering og aktør-nettverk er analytiske linser. Det er ikke tilfeldig at ANT-begreper fra første avsnitt repeteres.⁶³

Dette er tre forholdsvis private begrunnelser som er ment å utdype mitt ståsted som grunnleggende handler om et ønske om å prøve å utforske sosiale og materielle forbindelser. Men jeg tenker også at det er «rett» rett å ramme inn det som skjer med kulturarv og historie i et perspektiv som inkluderer ulike aktører innenfor museet. Et annet alternativ – å se hvordan museet som *en* størrelse forholder seg til de andre aktørene – er ikke like reallt. Samtidig – gitt at museet er heterogent (John Law kaller det «heterogenities»)⁶⁴ og samfunnet er mangfoldig: Perspektivet på kulturarv som prosess fordrer at aktører både innenfor og utenfor museene får være med. Det er i alle fall min begrunnelse og dermed et definert utgangspunkt.

⁶³ På digitalisering og brukerperspektiv har jeg benyttet - Kristine Ask, and Roger A. Søraa.

Digitalisering: Samfunnsendring, Brukerperspektiv Og Kritisk Tenkning. Bergen: Fagbokforlaget, 2021.

⁶⁴ Law, John. "Actor Network Theory and Material Semiotics." 141-58. Oxford, UK: Oxford, UK: Wiley & Blackwell, 2008.

Kapittel 3 - Metode

Dette kapittelet har et stort spørsmål – Hvordan skal jeg undersøke problemstillingen? Svaret handler altså om hvilken løsning og plan som lå til grunn for arbeidet med avhandlingen. Svaret handler også om å avgrense den lokale casen. Hvordan dette faktisk gjøres, er del av det som har vært aller vanskeligst - ikke minst fordi det er første gang jeg gjør et større arbeide innenfor samfunnsforskning. Utfordringen har gjort det spennende og lærerikt. Men formålet med kapitelet er sjølsagt det viktigste.

Redegjørelsen for hvilke metodiske valg som tas er ett sentralt premiss for at det kan tas skritt videre fra flyktige og ustrukturerte inntrykk, erfaringer, innsikter og kanskje kunnskap, og gjennomføre et arbeide som lager viten. Altså en viten som ikke handler om å repetere en versjon av egne apriori forestillinger, men en viten som både er ny og som har kvalitet.

Et godt beskrevet og begrunnet utgangspunkt trengs for å lage ny kunnskap i en vitenskapelig tradisjon. Det er dette som er forskning og i dag foreligger det tydelige forventninger til Museums-Norge fra staten. I tilskuddsbrevet fra kulturdepartementet står det under målsetninger: «- museene forestår forskning og utvikler ny kunnskap.»⁶⁵ I den årlige rapporteringen telles for eksempel antallet fagfelleverderte publikasjoner og er del av Kulturrådets evaluering av museene. Denne masteroppgaven blir på en måte del av museenes forskningsinnsats.⁶⁶

3.1 Forskningsdesign

Designet i forskningen skal svare på hva og hvem som skal undersøkes, samt hvordan dette skal gjøres. Dette er planen for alt som er tilknyttet undersøkelsen og det er på sin plass å benytte en eller to konkrete design, altså eksisterende oppskrifter, slik at arbeidets plan har en avklart og tydelig form.⁶⁷

Forskningsspørsmåla og problemstillingen kan godt repeteres fra 1.4: Hva skjer innenfor den nettbaserte kulturarven der både museum og frivillige deltar. Jeg velger å analysere hvordan aktørenes relasjoner til kulturarv opptrer. Hvilke relasjoner frambringer den nettbaserte kulturarven? Hvilke forbindelser skapes mellom materielle og digitale aspekter? Hvordan engasjeres folk i å delta, i det å inngå i nye forbindelser og samskape digitale objekter? Hvilke

⁶⁵ KUD, Statsbudsjettet 2021 – Tilskuddsbrev; 18/12/2020, side 2.

⁶⁶ Kulturrådet, Museene i 2020

– URL: <https://www.kulturradet.no/documents/10157/499a497f-cc73-4483-9cb1-b515081859af>

⁶⁷ Asbjørn Johannessen, Line Christoffersen, and Per Arne Tufte. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5. utg. ed. Oslo: Abstrakt, 2016, side 69 – 82.

interesser har museum og lokalsamfunn til felles og hvilke er private (demokratiet tillater jo varierte motiver)?

Innenfor dette kapittelet skal en lokal case defineres, og må forstås med bakgrunn i den kontekstualiseringa som er gitt om forfatteren sjøl men også i lys av stedet, kulturarven og institusjonen som er beskrevet i kapittel en.

3.2 Utvalg og metode

Den kvalitative analysen rammes inn av en konkret og avgrenset empiri. Jeg bruker av en form for lokal case som gir ett fokusert inntrykk. Hvordan denne casen lages (utvalg) og denne undersøkelsen utføres handler om metodevalg. Årsaken til at den kvalitative metoden velges er den gir tilgang på personers egne tanker om teknologi og kulturarv.

Det er gjort utvalg innenfor en lokal situasjon, men casens kontekst er også viktig. Den er beskrevet gjennom innledningen der jeg i 1.2 utdyper en forklaring på sammenheng mellom lokal samfunnsutvikling og institusjonsdanning innenfor kulturarv på Rjukan. Under 1.3 er Kulturarv og digitale museumssamlingers handlingsrom beskrevet.

3.2.1 Utvalgsriterier og utvalg

Utgangspunktet for undersøkelsen er to ulike sett med materiale og steder: a) materielle ting og nettbaserte systemer og b) den nettbaserte aktiviteten i de historiske interessegruppene på facebook, men som også har forbindelser til ulike former til digital kulturarv deriblant digitaltmuseum.no og museumssamlingene. På denne måten håper jeg å kunne gripe fatt i forbindelser mellom a) materialitet i form av ting og systemer og b) personers handlinger i relasjon til nettbasert kulturarv.

To av disse materialene er systemer som er innholdsmessig svært store og er til dels offentlig tilgjengelig nettbasert dokumentasjon – altså innholdet i de historieorienterte interessegruppene og de enkelte postene med katalogdata som er publisert på digitaltmuseum.no. Det tredje og konkret største materialet er transkriberte intervjuer som er laget etter enkeltvis- og gruppebaserte samtaler med til sammen sju informanter (3 interne og 4 eksterne).

Det potensiale tilfanget av gjenstandsbeskrivelser på digitaltmuseum, opplysninger i de historieorienterte interessegruppene og mengden mulige informanter er stort; også innenfor den begrensakontaktflata som jeg har gjennom mitt arbeide på museum. Museet har noe over 45 000 objekter publisert på digitaltmuseum, det er mellom 10 og 20 aktive historieorienterte

interessegrupper med lokalhistorisk profil i mitt museets nærområde, arbeidsplassen har mellom 20 og 30 ansatte (omtrent 10-15 jobber mer eller mindre tett på samlingene) og det er ganske sikkert godt over 3 500 følgere på facebook i interessegruppene (dette er p.t. oppslutningen til den største lokale interessegruppa). En ganske liten andel av disse kan involveres. Ikke minst er dette et praktisk spørsmål gitt mengde- og tidsbegrensninger. Følgende utvalgsriterier ble dermed brukt for å sørge for et planlagt utvalg innenfor den usikre rammen som har å gjøre med min egen erfaring fra arbeidet på dette feltet.

Muligheten for at mange hadde egne erfaringer eller hadde lagt merke til museumstingen gjorde at det var viktig å velge et større og ganske velkjent objekt – en slags kjendis i museets samlinger som selvsagt måtte være presentert på digitaltmuseum. I tillegg var jeg ute etter å finne et objekt som åpenbart kunne forstås til å gjøre flere ulike ting selv i 2021.

Rjukanbanens lokomotiv 9 ble valgt.

Oppslutning, daglig aktivitet og ulik type ledelse (mellom gruppene) var kriteriene for interessegruppene. De to første henger en god del sammen, så det kunne kanskje kombineres med gruppens alder fordi grupper som har vist seg å være holdbare rett og slett har hatt størst engasjement over lengst tid? Ulik ledelse har å gjøre med at både privatpersoner (som facebook-brukere) og organisasjoner kan være eiere av interessegrupper – variasjon i utvalget på dette framstår som interessant.

Det ble valgt tre interessegrupper med henholdsvis 3 500, 1 500 og drøyt 700 brukere våren 202. Opphavet til gruppene er knyttet til 2-3 ulike personer og organisasjoner, inklusive både museet og et historielag. Alle hadde i april 3-5 nye innlegg per uke. Disse gruppene gis et annet navn enn det de egentlig har her, og listes etter størrelse (fra størst til minst). Gruppene er Barndom, De to bygdene og Fjellvannet.

For utvalget av de eksterne informantene fra disse gruppene var det tre kriterier: Flerårig engasjement for lokalhistorie, ledelsesfunksjon i gruppe eller side på facebook, og at informantene skulle bo på minst 2-3 ulike steder. Alle fire benytter facebook og flere ulike nettbaserte ressurser for kulturarv jevnlig. Alle fire har administrator-erfaringer i facebook over flere år. Dette utvalget ble gitt IDene E1, E2, E3 og E4 – som er koding for Ekstern nr. 1 (E1) etc.

Innenfor den gruppa av museumsansatte som jobber med samlinger på museet, valgte jeg å legge til grunn at informantene skulle ha enten mellomlang (3-5 års erfaring) eller veldig lang (10+ års erfaring) i organisasjonen, samt at de jevnlig brukte facebook og digitaltmuseum og

museumskatalogen (Primus) i sitt arbeide. Det ble valgt ut to ansatte med godt over 10 års arbeidserfaring og en med cirka 3,5 års erfaring. Alle tre benytter facebook og katalogen/digitaltmuseum jevnlig. Dette utvalget ble gitt IDene I1, I2 og I3 – som er koding for Intern nr. 1 (I1) etc.

3.2.2 Metode: Stegvis-deduktiv induksjon

Hvordan empiri og teori kobles, avhenger av metodevalg. Målsetningen med vitenskapelig metode er – omformulert etter Aksel Tjora – å skape ny innsikt, kanskje til og med mere generisk enn det empirien sjøl formidler. En framgangsmåte for dette er metoden stegvis-deduktiv induksjon (SDI).⁶⁸ SDI som metode er systematisk fortolkning bygget på en tydelig rekkefølge og framgangsmåte. Tydelig struktur og en stegvis rekkefølge indikerer at teoretiske premisser legger føringer – dette er den deduktive biten i metoden. Altså at metoden legger teoretiske premisser til grunn. Men kjernen i metoden handler samtidig om at analysen skal bygges på poenger fra empirien, og at innsikten skal komme fra dette materiale—noe som passer bra sammen med ANTs empiriske utgangspunkt. Tjora (2019) benytter begrepet «induktiv empirinær koding» om dette «steget».⁶⁹ Jeg har benyttet et QACDAS-program, som gjør at ulik kvalitativ, tekstlig dokumentasjon kan analyseres gjennom koding og kodegruppering. Verktøyet som er benyttet i denne oppgaven er NVIVO.

Tidsrommet mellom de individuelle intervjuene og gruppesamtalene var lang (8-9 uker). Dette ga tid til en innledende analyse som gjorde at spørsmålene til de to avsluttende intervjuene ble noe mer fokusert (se vedleggene – intervjugaid og gruppespørsmål). Intervjugaiden, som inneholder spørsmålene for den interesserte leseren, finnes i vedlegget til denne oppgaven. Prinsippet som lå til grunn for intervjuene var semistrukturert intervju så en god del spørsmål oppsto underveis i samtalene.

Gjennomgangen av til sammen sju informantintervjuer og to gruppesamtaler er materialet som i stor grad ligger til grunn for undersøkelsen facebook-gruppene, og gav til sammen 276 kildekoder. Dette materialet ble sortert i grupper og undergrupper etter tilhørighet til temaene dugnad/samhandling, tidsbruk, kollektiv kultur, informantprosjekter, og en litt sammensatt gruppe konkret ting og digitalisering. Tre mindre grupper med koder og en generell restegruppe ble sortert fra. Så det kvalitative materialet som ligger til grunn for analysen i informantmaterialet besto av 236 ulike koder og er i fallende størrelse fordelt slik: 78 koder i

⁶⁸ Aksel Hagen Tjora. *Viten Skapt : Kvalitativ Analyse Og Teoriutvikling*. Forskningsmetoder. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2018, s. 7-8.

⁶⁹ Ibid, s. 36-38.

dugnad/samhandling, 55 koder i kollektiv kultur, 54 koder i digitalisering/ting, 26 koder i tidsbruk og 23 koder i informantprosjekter.

Gjennomgangen av systemene og tingene (loket) handler om observasjon og analyse av enkelte nettbaserte dokumenter og tre rapporter fra informantenes befaringer og min egen erfaring med å slå opp i digitaltmuseum.no. Det er også gjort observasjoner av ulike tidsrom innenfor de tre interessegruppene; seks slike serier er analysert i detalj.

Målet med SDI – gitt teoretisk stringens og disiplin og empirinær tolking – er å ha en god metode som gjør at koblinger mellom generalisering kan gjøres til observasjon av enkelttilfeller. Mellomleddet mellom analysen og generalisering er emergens og konseptutvikling, som nok kan regnes som et steg der innsikt i teori møter empirien gjennom abduksjon. Altså en slags syntese eller et møtepunkt mellom empiri, teori og nye (generaliserte) konsepter, som i stor grad altså bygger på induksjon.

3.3 Oppsummering

Design og metode beskriver hvilken strategi og framgangsmåte som skal benyttes. Denne avhandlingen tar utgangspunkt i en lokal case og bygger på et kvalitativt materiale og analyse. Utvalg og utvalgsriterier er definert for å avklare rammen for empirien og det er gjort et metodevalg som gjør at SDI benyttes.

Kapittel 4 – Empiri

For å undersøke hva som skjer innenfor den nettbaserte kulturarven så stilles det spørsmål om relasjoner. Altså - Hvilke relasjoner frambringer den nettbaserte kulturarven? Hvilke forbindelser skapes mellom materielle og digitale aspekter? Hvordan engasjeres folk i å delta, i det å inngå i nye forbindelser og samskape digitale objekter? Hvilke interesser har museum og lokalsamfunn til felles og hvilke er private (demokratiet tillater jo varierte motiver)? Dette er spørsmål som hører til under analysen av empirien, men de er avledet fra tolkningene jeg har gjort av observasjonene. Empiriens egen lesing og ulike kategorier kom først.

Kapittelet gjennomgår altså først noen av egenskapene til tre sentrale ting i casen (4.1) før det i de påfølgende avsnittene (4.2 til og med 4.4) gjøres undersøkelser med en særlig oppmerksomhet på aktiviteten i interessegruppene i lys av informantenes opplysninger. Dette involverer ofte også digitaltmuseum og enkelte andre både konkrete og digitale ressurser. Beskrivelsene i 4.2 til 4.4 sirkulerer rundt ulike type handlinger som skjer i den lokale kulturarvpraksisen – altså det som binder sammen forskjellige elementer og aktører. Til slutt undersøkes to konkrete privat-eide kulturarvprosjekter som to av de eksterne informantene har (4.5). Jeg oppsummerer og analyserer observasjoner innenfor hvert enkelt avsnitt før det mot slutten gjøres en kartlegging av de relasjonene og forbindelsene som opptrer.

4.1 Ting og systemer: Lok 9, digital kulturarv og Facebooks interessegrupper

Ofte er digital kulturarv representasjoner av objekter, men et klart alternativ til det er at tingene er til stede og kan oppleves der man er. Dette er en slags mellomposisjon som gir tilgang på mange opplysninger, men gir ikke helt tilgang til tingene selv. Møtene med tingene skjer kanskje først gjennom å finne fram til objekter på ei nettside og deretter se det gjennom skjermen. Alternativet - det å se en ting på nært hold sjøl, det å møtes med lok 9; det er i alle fall en ulik situasjon som gir en helt annen opplevelse. Møter med lok 9 gjør at museumstingen får helt konkrete, tidfesta relasjoner til de som har sett lokomotivet.⁷⁰ Informantene ble spurt om sine minner og erfaringer med loket og det ble arrangert to møter med Lok 9. Det finnes altså observasjoner av biter av disse sammenhengene og de to befaringene skal analyseres og suppleres med en beskrivelse av lokets funksjon på jernbanen (se 4.1.2). Hva et konkret

⁷⁰ Et viktig overgripende spørsmål er om «medieringen» (konkret eller digital) hindrer eller tiltrekker seg deltakelse - Ogundipe (2019).

museumsobjekt gjør sjøl, altså i tillegg til fokuset på nettbasert kulturarv, gir et perspektiv på relasjon til materialitet sammen med det digitale.

Relasjonene til den lett tilgjengelige mellomposisjonen – tilgang til digital kulturarv som «substitutter» eller kopier – er vanskeligere å observere. Men i 4.1.3 beskriver jeg noen elementer av systemet som er gjengangere i intervjumaterialet; nemlig katalogposten og fotomotivene, søke og visningsfeltene og samlingens forside i den store nettbaserte museums katalogen digitaltmuseum.no.

Det samme gjelder til en viss grad også for diskusjonstrådene i Facebooks interessegrupper. Hvordan kan de beskrives? Hvordan kan relasjonene til disse analyseres? Jeg har gjennomgått seks serier med diskusjonstråder i de tre utvalgte gruppene, både for å reflektere rundt hvordan gruppene har utviklet seg, men også for å kunne beskrive en fiktiv diskusjonstråd. Tanken er at denne fiktive diskusjonstråden er forholdsvis representativ for slike interessegrupper.

Observasjonene er et underlag for denne og konkretiseres som et eksempel; relasjonene som skisseres mellom de fiktive brukerne er del av dette. Også her framhever jeg noen elementer som er gjengangere i intervjumaterialet – presentasjonen av facebookgruppa, innleggs-posten med bilde, brukeren og tagging av andre personer, samt kommentarer og diskusjonstråder.

Materialene og systemene som kommer fram her brukes i det som er både digitale og konkrete nettverkshandlinger; jeg kommer tilbake til hvordan dette virker sammen senere.

4.1.2 To møter med Lok 9 og lokomotivets funksjon

To ulike sett med informanter ble før sine gruppesamtaler tatt med for å se lokomotivet der det står sommeren 2021. For å kontekstualisere det som ble sagt i de to ulike befaringsene skal jeg først presentere to ulike observerte kontekster som de to gruppene ganske sikkert har forholdt seg til før og når de møtte med loket – altså katalogposten til loket på [digitaltmuseum](http://digitaltmuseum.no) og vognhallen der det i dag oppbevares. Dernest skal jeg analysere to rapporter som forteller hva informantene sa og snakket om da de befarte lokomotivet. Til slutt skal jeg kort beskrive lokets funksjon på jernbanen.

Lok 9 er aller lettest tilgjengelig på [digitaltmuseum](http://digitaltmuseum.no) og hvem som helst kan – gitt at de klarer å finne fram – søke opp dens katalogpost. På tredje søkeforsøket lyktes jeg, og nøkkelordet jeg kom på var den ene produsentens navn – Secheron. Når du klikker på det som har tittelen Lokomotiv/Elektrisk lokomotiv kommer du inn på katalogposten, og øverst i den kan du bla

gjennom fire ulike bilder. Ei pil i bildekanten oppfordrer til det. Scroller du ned kommer det opp mange kortfatta, beskrivende tekstbiter. Dette er korte tekster i små datafelt som er fokusert på teknikk og årstall. Den lengste teksten er «historikk»; jeg leser den og spør i min egen rapport om det ikke er to huller:

«... undrer jeg på om det er mulig å skrive mere om 33 år med drift og bruk av loket, eller kanskje – Hva skjer nå med loket utifra museet som eier sitt perspektiv?»⁷¹

Lok 9 er plassert på det som først og fremst er et stort lager. Skal du komme inn for å se på det må du kjenne noen på museet som sier ok til at du kan gå å se, og du må kjenne bygningen for å finne fram til kjøretøyet som ligger bak avstengte arbeidsområder. Loket ble plassert i et gammelt ombygd industribygg høsten 2020 etter at skinnegang ble lagt fram dit. Nå står det inni det som heter Vognhallen. Loket står fremst i bygget ganske tett på en stor heiseport, og mesteparten av lyset som gjør at den er godt synlig kommer fra vinduene i porten. Taklysa hjelper nok også litt men Vognhallen er ganske dunkel. Lokalet er ganske skittent og minner kanskje om å være et verkstedlokale. Lokomotivet sammen med andre vogner og lok står altså opplagret i det som er en uformell og ganske røff ramme. Et enkelt skilt med tekst på engelsk og norsk, som forklarer loket, er tilårskomet og bulkete og har stått ute sammen kjøretøyet i mange år.

To eksterne informanter befarte lok 9 i vognhallen i juli 2021 og «ytret gjensynsglede med loket», begge har minner fra det fra før og har «kjent det» fra driftstida. De syntes loket «framsto som intakt og faktisk (var) i veldig god stand.» De spurte – Er loket i stand til å kjøre? Det har vi jo ikke svaret på, gitt at strøm og kjøreledning ikke fungerer. Når vi gikk rundt på motsatt side av loket fant vi en døråpning og stige opp til førerhuset. Førerhuset er stort og kan gi inntrykk av at loket ble kjørt i går. Informantene gjorde mange ulike observasjoner og snakket spesielt om: - At kommunikasjonssystemet mot slutten (av driftstida) var radio, den er etter-montert i loket - E1 hadde minner fra det å få bruke fløyta i loket og få sitte på vippestolen, lokføreren derimot sto nok under kjøringa. – E2 huska litt av problematikken med drosslene og det at man måtte lage delene helt sjøl på verkstedet.⁷²

To interne informanter befarte også lok 9 i vognhallen i juli 2021. De gjenkjente loket, men følte ikke for å klatre opp i førerhuset. De syntes at oppbevaringa av kjøretøyet var ok men snakket en del om at maskinen og Vognhallen ikke er del av en presentasjon, dette er ikke noen utstilling.

⁷¹ Observasjonsrapport - 27072021

⁷² Observasjonsrapport befarung med E1E2 i vognhallen 0607

For å bøte på det foreslo de at det bør bygges ramper mellom jernbanespora slik at mere av og innsiden av togene blir synlig; det kan jo også bidra til å få til universell utforming. Informantene reflekterte også over at bildene av loket var av utsida og at det bør dokumenteres bedre blant annet ved å ta bilder av innsida til maskinen.⁷³

Lokomotivet og dets søsken (lok 10) var i perioden 1958 til 1991 Rjukanbanens viktigste maskiner for å trekke tog mellom Rjukan og Mæl i Vestfjorddalen. Mæl er havnestedet der togene ble overført til jernbaneferge før de ble ferget over Tinnsjøen til Tinnoset. De var bestilt og bygd til å ta svært tunge godsmengder lastet blant annet i ulike lastevogner, men de lange togsettene med tankvogner for frakt av ammoniakk (til Hydros fabrikk på Herøya) var lenge svært typiske. Etter en ombygging i 1966 kunne lokene også kjøre på NSBs jernbaner; rekkevidden blei dermed større slik at det både kunne tas enkelte oppdrag på andre jernbanestrekninger, samtidig som ellok utenfra også kunne benytte Rjukanbanen. Lok 9 og 10 var elektriske lok som opererte utenfor fabrikkene, og ved siden av og altså sammen med de mindre diesel eller dampdrevne skiftelokene som kjørte inne på fabrikkene, og som «stabled» (eller skiftet) togvognene på plass på jernbanestasjonene.

Det store elektriske loket – Lokomotiv nummer ni – har både et konkret og et digitalt nærvær, det eksisterer fysisk og har et liv som begynte i 1958 og er også presentert som en digital katalogpost blant annet gjennom eldre bilder fra Mæl stasjon der det sto før. Katalogposten som digitalt aspekt er en representasjon og er altså tilbakeskuende, og sier noe om fortida til maskinen. Som nettbasert kulturarv ble katalogposten brukt i forkant av informantenes fysiske befaringer med loket. Men loket er ganske kjent og flere av informantene fra før av hadde minner og egne erfaringer med det, så den nettbaserte kulturarven var nok først og fremst en form for påminning eller en oppfriskning av egen, eldre kunnskap. Informantenes møte med loket engasjerte helt konkret: De eksterne informantene identifiserte teknikk (VHF-radio, styrespaker i styrehuset og mangel på kjøreledning) som er kunnskap som ikke er loggført i katalogposten. De interne informantene identifiserte at det perspektivet de så maskinen fra gjorde at avstanden ble stor og at det hindret en del.

4.1.3 Digital kulturarv – Digitaltmuseum.no og katalogposten

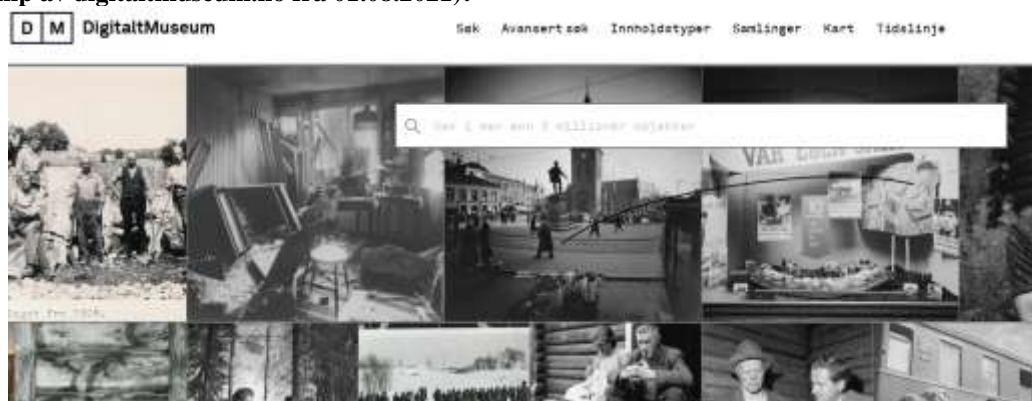
Den digitale kulturarven på digitaltmuseum.no kan slås opp i og vises på ei nettside, og henter innholdet fra de ulike museumsamlingenes databaser. Opplysningene ligger i mange ulike datafelt hvorav en del av feltene er søkbare. Mye av innholdet og produksjonen av databasene

⁷³ Observasjonsrapport befarings med III3 i vognhallen 0907

«svartboks» her. Oppmerksomheten rettes mot den delen av systemet som uansett er offentlig tilgjengelig for alle.

Det enkle søkefeltet består av en boks på toppen av forsida til nettsida digitaltmuseum og gjengis som bilde nr. 1. Man kan finne fram til digitaltmuseum på mange måter, men nettsidas adresse har vært den samme i mange år, og det er nok forholdsvis kjent. Brukerne skriver inn de ordene de tenker har relevans for å søke. Det er også andre innganger videre fra nettsidas forside, deriblant avansert søk (som gir mange flere valgmuligheter), innlogging til ens egen bruker og oppstillinger med katalogposter som er «nylig publisert» og «sist kommentert.»

**Bilde nr.1 – Søkefeltet på digitaltmuseum.no sin forside
(Pagedump av digitaltmuseum.no fra 01.08.2021):**

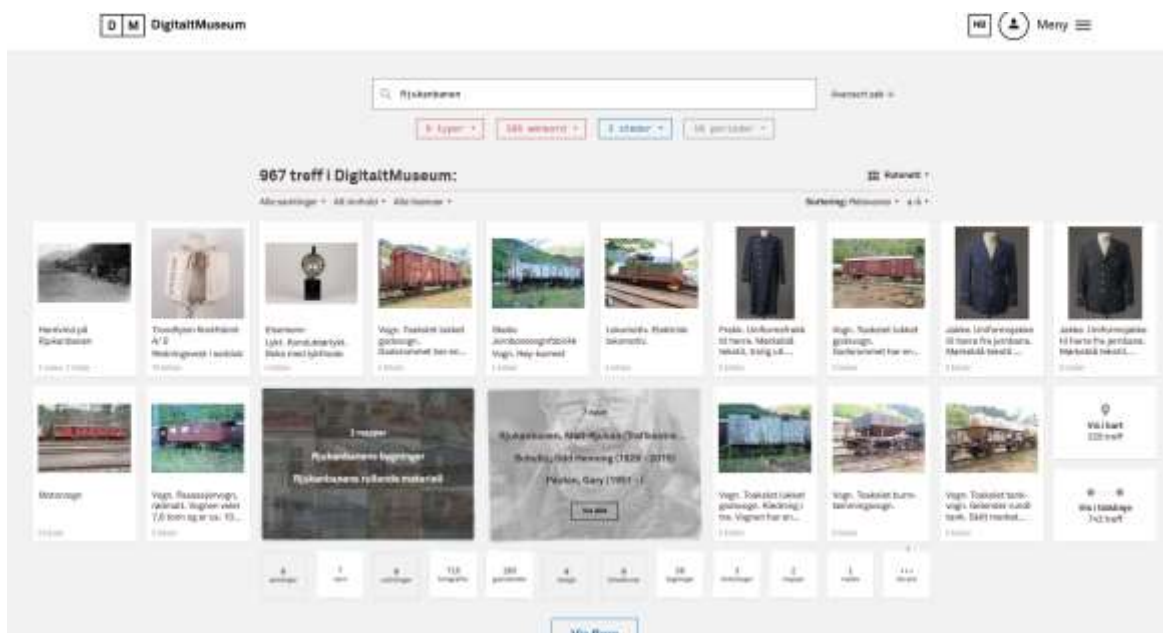

Visningsfeltet er det som kommer fram etter at man har gjort et søk; det gir en slags oversikt. I eksempelet i bilde nr. 2 blei søkeordet Rjukanbanen brukt for å få vise en situasjon med mange ulike treff. De 967 treffene i søket har altså det til felles at ordet Rjukanbanen ligger i deres katalogpost på et eller annet nivå. Hver enkelt objekt-orientert katalogpost blir i dette skjermbildet synlig som et slags frimerke med ett bilde, tittelen på objektet og en opplysning av hvor mange bilder som er i posten. Treffene vises altså fram først og fremst visuelt, men også via tekst og innenfor noen grupperte kategorier. Når antallet treff overgår antallet som kan vises fram på ei slik side, så kan en eventuelt bla videre i «vis flere» eller gå inn på de ulike typene

historisk materiale (altså organisert i boksene fotografier, gjenstander, bygninger m.fl.), eller manipulere eller sortere i søket. Det er mange ulike valgmuligheter også fra dette nivået.

Bilde nr.2 – Visningsfeltet etter søk på ordet «Rjukanbanen»

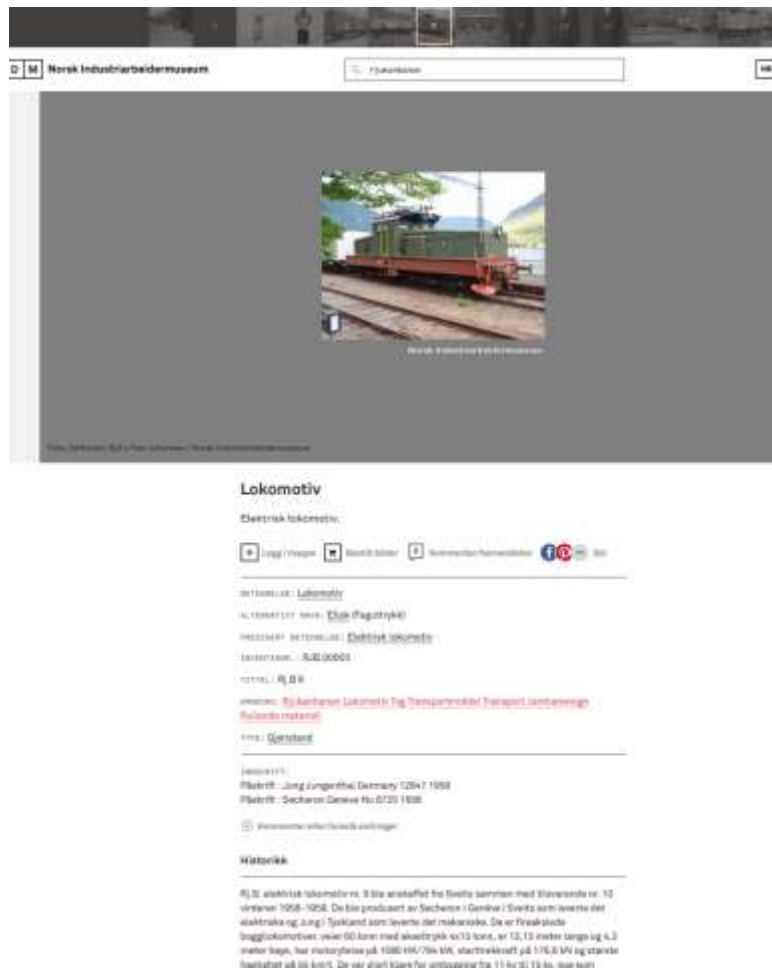
(Pagedump av digitaltmuseum.no fra 01.08.2021):

Katalogposten viser opplysningene som følger ett konkret objekt, og både forklarer og viser hva tingen er. Eksempelet som brukes her er et utsnitt av den øverste delen av Lok 9 sin post på digitaltmuseum. Det er de øverste feltene – ulike betegnelser, inventarnummer, navn, tittel og emneord - som i første rekke gjør at dette objektet dukket opp i den gruppa som ble vist i det foregående visningsfeltet. I dette tilfellet var det altså emneordet Rjukanbanen som plasserte Lok 9 sin katalogpost innenfor søke-resultatet.

Bilde nr. 3 – Utsnitt av katalogposten

(Pagedump av digitaltmuseum.no fra 01.08.2021):

Objektene på digitaltmuseum (og den bakenforliggende databasen Primus) er strukturert etter fenomenet samlinger. Det er et system der de som har laget samlingene har strukturert tingene etter en orden der de opptrer som unike ting. Denne tradisjonen er gammel og handler blant annet om at tingene får hver sitt unike museumsnummer. Dette nummeret er avledet fra samlingene eller institusjonenes navn – og kan ofte gjenfinnes som et tre-bokstavers prefiks. I Loks 9 sitt tilfelle er museumsnummeret (inventarnummer) RJB.00003. Øverst i katalogposten står navnet på samlingen; altså Norsk industriarbeidermuseum. Klikker man på den så kommer man til Samlingens forside som er gjengitt som bilde nr. 4.

Bilde nr. 4 – Utsnitt av forsiden til NIAs museumssamlinger**(Pagedump av digitaltmuseum.no fra 01.08.2021):**

Poenget her er at objektene innenfor samlinger er representert i digitaltmuseum, og det gjennom flere ulike veier. Det kan for eksempel brukes innenfor det å avgrense søk. Men det er jo ikke sikkert at den type tilhørighet nødvendigvis er relevant for brukeren eller at det nødvendigvis er så lett å forstå. Men en av rammene rundt et objekt som digitalt kulturarv - også Lok 9 – er at det tilhører en samling og et museum. Det gir ikke minst beskjed om hvem man kan henvende seg til hvis man har spørsmål.

Disse rammene er en forlengelse av dataene som presentasjonen av katalogposten og samlingsbeskrivelsene bygger på, og som ligger ganske fast i alle fall som struktur. Flere og bedre opplysninger kan selvsagt legges til og beskrivelser kan redigeres og endres, men selve strukturen ligger fast og gjør at rammen rundt opplysningene på digitaltmuseum.no er stabil. Det samme gjelder hvordan museumssamlingen og museene presenteres; iscenesettingen av organisasjoner og de mange katalogpostene sammen er definert av nettstedets oppsett og har ligget fast i mange år.

Digitaltmuseum og katalogposten gir tilgang til opplysninger om konkrete objekter – gitt at en bruker får til å søke opp og undersøke relevante katalogposter. Det er de digitale aspektene som representerer de materielle tingene, og de digitale katalogpostene kan også gi ulike opplysninger

om fortida. Er man en avansert bruker kan man også engasjere seg på objekt-nivå og melde inn opplysninger som en kommentar.

4.1.4 Aktivitet i interessegruppens diskusjonstråder

Innholdet i det som kan bli en diskusjonstråd (med en eller flere kommentarer) under et innlegg i en facebookgruppe, lages av helt konkrete brukere. Det vanligste i denne sammenhengen er at dette er personlige facebookbrukere som lager et innlegg. Både deres personvern og facebook's manglende funksjon som historisk arkiv – innhold fra avsluttede brukere slettes regelmessig – gjør at observasjonene her må hvile på usikkerheten gitt mitt blikk, og det at innhold som er mer enn 1-2 år i dag kan framstå veldig annerledes enn det gjorde i 2019, 2018 og 2017. Men kjernen her er viktig – målet er et det skal beskrives noen få mønstre innafor interessegruppene og lages et eksempel som forklarer hvordan gruppa eller systemet, enkeltbrukere og innhold relaterer til hverandre. Konkretisering av hvordan ting skjer i interessegruppene framstår som å være nyttig.

Jeg skal nå gjennomgå utviklingen til de tre gruppene gitt noen observasjoner som er nedtegnet i tabell 1.

Interessegruppa Barndom er i dag ei gruppe med mange ulike brukere og er et veldig variert innhold der et stort flertall (7 utav 10) av innleggene inviterer til dialog via spørsmål. De tre andre viser fram sine ting og spør ikke om opplysninger. Det ser ut til å være en klar forbedring fra innleggende som er hentet ut av 2017, da en bruker produserte 7-8 innlegg utav 10, og presenterte (uten tekst og spørsmål) fotografier fra samme eksterne kilde.

Interessegruppa De to bygdene framstår både i 2018 og i 2021 som ei gruppe med både mange ulike brukere og ulikt innhold. Andelen innlegg med spørsmål var på 40% i 2018 og har økt til 60% i 2021.

Interessegruppa Fjellvannet preges av engasjementet til et fåtall brukere; to brukere sto for alle innlegga til sammen både i 2019 og 2021. Men innholdet i 2019 var mere variert – en av brukerne det året la fram ting med variert opphav. Tilsvarende holder andelen innlegg med spørsmål seg stabilt lavt på 3 utav 10 i år; brukeren som er mest aktiv i 2021 viser ting fram som er dokumentert og stiller dermed ikke spørsmål til andre.

Samlet sett observerer jeg altså at interessegruppene ser ut til å ha ulike utviklingstrekk. Det er tydelig at jo flere ulike brukere det er, jo mere variert innhold presenteres. I de periodene (2017 i Barndom og 2021 i Fjellvannet) der enkeltbrukeres valg av form blir en stor del av underlaget, så

er det rett og slett mindre variasjon i hvor tingene kommer fra. Samtidig er det ganske få brukere som bidrar. Antallet ulike aktører og andelen ulikt innhold henger altså sammen, og kan være med å understreke at det som presenteres «opptrer» og forsøker å engasjere – om det lykkes med det har å gjøre med hvor mange brukere som bidrar. Dette er en temmelig sirkulær logikk, men poenget handler jo om at interessegruppene (og facebook) trenger oppmerksomhet og det er avhengig av brukerne, innholdet og relasjonene.

For å lage en fiktiv og forhåpentligvis forholdsvis representativ diskusjonstråd tas det utgangspunkt i denne oppskriften: Gammelt bilde med spørsmål om hvem som er til stede og ved hvilken anledning personene var samlet? Jeg observerer at dette er en gjenganger. Innlegget består altså av en kort tekst med et spørsmål, der et digitalisert fotografi av personer oppstilt i ei gruppe vises.

Lars K (forfatter)

0 Hei dere; se på dette fine bildet jeg fant hjemme hos min far på Sted3. Noen som kjenner seg igjen? Var dette fra 4H?

1-1 **Dag H:** Stilig! Jeg står i hvertfall i andre rekke mellom William (tag) og Dora (tag), og kjenner igjen flere men husker ikke så godt; var dette 4H så var det jo folk fra andre bygder med også

1-1 **Dora** – ja det stemmer. Stilig. For en gjeng!

1-2 **Lise Q (admin)** Veldig gøy, og takk for innlegg Lars K, har du flere slike artige bilder fra lokalhistoria hjemmefra foreldrene dine?

1-2-1 **Lars K (forfatter)** Takk for det, Lise Q. Ja det er litt. Og mye ukjente gamle fjes fra mamma og pappas yrkesliv i Kraftlaget; tok mange bilder på jobben ser jeg.

1-3 **Thea A** Artig! Jeg er også på bildet, nederst til venstre. Jeg tror dette kan være 4H, men mange av de på bildet gikk jo på speideren i lag også. Det er ikke fra det da?

1-3-1 **Ole W** men Thea A, det er jo ingen med uniforme eller speiderskjerf der, var ikke det vanlig. 4H er vel mere sannsynlig, jeg trudde Lars K (forfatter) sin mor var primusmotor der mange år.

Jeg vurderer det dithen at eksempelet er ganske typisk for mange ulike gruppediskusjoner på facebook. Altså at en som er medlem av ei interessegruppe lager et innlegg – som han selv vurderer som å ha relevans for gruppas tema. Denne oppskriften viser formen som benyttes.

Rammen om de tre utvalgte gruppene som er undersøkt her er fortid og historie innenfor tre ulike definerte, geografiske steder. Det er altså tittelen til gruppa, kanskje beskrivelsen av denne og kanskje det at bekjentskaper og facebook-venner er der fra før – og sikker andre faktor – som kan forklare både hva som skjer i gruppa og hvem som deltar.

Innleggspostene er det som skjer der og lages av enkeltbrukere. Dermed er det nok slik at facebookgruppa som digitalt sted og relasjonen til facebookbrukere på dette stedet (i tillegg til innholdet), avgjør om et medlem i gruppa ser innlegget; altså om mange velger å gi det oppmerksomhet (for eksempel via å «like») eller ved å kommentere og bidra via diskusjon.

Dette eksempelet er med vilje personorientert – både i form av at innleggs-forfatteren har en personlig stil og får respons som antyder at dette er folk som skriver til gamle kjente. Men det er også slik at temaet til forfatteren er personorientert – gamle bilder av gjenkjennbare personer er definitivt innenfor den kategorien.

Dermed er det nok slik at Facebooks utgangspunkt, som er sterkt knyttet til at brukerne er seg selv, framstår som spesielt sentralt. Dette er et medium som veldig enkelt gjør at personer engasjeres. Dette gjør jo ikke minst at plattformen er et interessant sted for reklame. Selve innlegget er jo ikke kommersielt orientert. Men tagging av andre kjente brukere eller personer som kanskje var til stede i 4H, er med å bidra til å få oppmerksomhet. Innlegg, kommentarer og engasjement er nøkkelen til å fange oppmerksomhet fra flere.

**Tabell 1 – Interessegruppens utviklingstrekk;
Utvalget er 10 innlegg per serie (år), til sammen 60 innlegg er observert**

Interessegruppe, Forhold	År1	År2	Vurdering av utvikling
Barndom	2017	2021/2020	
Antall ulike brukere	4	10	Både antall ulike brukere, og kildene for innholdet som vises har økt og framstår som veldig variert
Antall ulikt innhold	2	10	
Fordeling mellom: A. Spørsmål, Formidling med spørsmål B. Formidling C. Annet	1/8/1	7/3/0	Andelen innlegg som inneholder spørsmål har økt markant
De to bygdene	2018	2021	
Antall ulike brukere	10	10	Antall ulike brukere, og kildene for innholdet som vises var variert og framstår fortsatt som veldig variert
Antall ulikt innhold	9	10	
Fordeling mellom: A. Spørsmål, Formidling med spørsmål B. Formidling C. Annet	4/4/2	6/4/0	Andelen innlegg som inneholder spørsmål har økt
Fjellvannet	2019	2021	
Antall ulike brukere	2	2	Antall ulike brukere er lavt, 1-2 enkeltbrukere fortsetter å dominere
Antall ulikt innhold	6	2	Antall ulike kilder har falt merkbart
Fordeling mellom: A. Spørsmål, Formidling med spørsmål B. Formidling C. Annet	3/3/4	3/7/0	Andelen formidling uten spørsmål har mer enn fordoblet seg og dominerer

Facebook og interessegruppene er et sted der brukere og ulike digitale aspekter kan inngå i mange forskjellige relasjoner og forbindelser. Som del av aktivitetene på disse stedene så kan

folk engasjeres til å delta – premisset er at de har en eller annen måte å bli kjent med dette nettbaserte stedet; den vanligste (men ikke eneste) måten er å ha en egen facebookbruker.

4.1.4 Oppsummering

Loket, digitaltmuseum og interessegruppene på facebook er ulike systemer som (nesten) alle kan forholde seg til. Alle tre er del av offentlige systemer og er eid av aktører som søker oppmerksomhet for sine ting. Men hvordan systemene forholder seg til omgivelsene er veldig ulikt - de har jo mange forskjellige egenskaper.

Loket er et stort gammelt kjøretøy som står på et jernbanespor og som påvirkes av det miljøet det står i. Lokets lange liv gjør at det er nedslitt og mangel på kjøreledning i noen tiår gjør at det er usikkert om motoren virker. Det finnes bare ett Lok 9 og det er fredet etter kulturminneloven. Dets status er med andre ord bestemt for framtida: Det og jernbanen den er del av skal bevares som det er. Dermed er det en forutsetning om at en lang rekke forhold skal ligge fast sånn som det er nå. Selv om loket er stort til museumsobjekt å være, er rammene rundt den konkrete.

Digitaltmuseums innhold er digitalt og bygd opp av strukturerte data organisert i ulike databaser fra mange forskjellige museer. Beskyttelse av både dataene og systemet har å gjøre med datasikkerhet og er eiet av et IT-selskap som igjen eies av museer. Dette er nettstedet for presentasjon av objekter som Lok 9, og altså mer enn 14 millioner andre museumsobjekter i Norge. Man forutsetter at nettstedet skal bestå som ressurs for søk, bruk og formidling av digital kulturarv. Det er nok den store mengden informasjon om objektene som gjør at nettstedet blir brukt, men iscenesettelsen av objektene ligger fast - hvem som eier og presenterer informasjonen er i alle fall stabil. Katalogpostene er også veldig like – tekstfeltene og bildene av tingene er gjennomgående plassert helt likt og bærer på forholdsvis like mengden med opplysninger.

Facebook er del av en global aktør som leverer en av internetts aller største plattformer for interaksjon, og det i bred betydning: Nesten alle mulige, tenkbare transaksjoner og kommunikasjon kan gjøres her. Størrelsen og funksjonaliteten er derfor enorm, og et hovedpoeng her er at facebook blir en form for offentlighet der ulike personer, organisasjoner og ting kan vises fram på ulike måter. Dermed er både iscenesettelsen mye mere variert – og uoversiktlig – enn i tilfellet digitaltmuseum, og potensialet for å engasjere bredt sosialt – altså å involvere mange ulike personer – det er stort.

Samlet sett kan det kanskje være nyttig å reflektere rundt det relasjonelle potensialet – altså hvordan disse tingene eller systemene kan bidra til ulike relasjoner? Tog, nettsted og sosiale

medier bidrar alle sammen til kommunikasjon, de har altså flere likhetstrekk. Men gitt hvilken av disse som er størst og har aller størst oppmerksomhet, så er svaret gitt. Med utgangspunkt i Internett har facebook som sosialt medium blitt en form for alminneliggjort infrastruktur for nettbasert kommunikasjon; dette er en av de største, generelle løsningene for det som er nettverkede offentligheter, og er en arena for nettbasert remikskultur.⁷⁴ Ett museumsobjekt, en museumssamling, et nettbasert oppslagsverk for museumssamlinger er rimelig små gitt den størrelsen facebook har.

En kort oppsummering innenfor de analytiske spørsmåla - av det som innenfor ANT kan kalles aktantenes relasjoner– omhandler kort for systemenes del, det at de inngår i den nettbaserte infrastrukturen. Facebook og interessegruppene er den store sosiale arenaen, der brukere og digitale objekter engasjerer rundt ulike (for det meste) fortidsspørsmål. Digitaltmuseum er oppslagsverket der digitale aspekter, ulike representasjoner og nedtegnelser av opplysninger om materielle ting, kan søkes opp og brukes.

Men et hovedpoeng her er at loket som både konkret og digitalt objekt engasjerer ganske bredt – både fordi informanter har egne eldre relasjoner og opplevelser fra det, men også fordi nye møter med loket bringer ny kunnskap fram i minst to forskjellige samtaler. Relasjoner til loket gjorde at både fortid og framtid ble tema. Det ble stilt spørsmål om hvorfor det ikke står mer om maskinens historie under driftstida i katalogposten, og hva som skjer med loket i framtida? Dette er spørsmål som kom fram innenfor relasjoner både innenfor museet og mellom museum og eksterne informanter, og som står sentralt i relasjonene til dette store museumsobjektet. Museumsobjektet som materiell gjenstand har med andre ord et eget stort relasjonelt potensiale, som er både digitalt og materielt.

4.2 Interessegrupper I – Handlinger og ting i digital historiedugnad

Nettbasert kulturarv har både kilder, verktøy, organisasjoner, brukere og publikum, men også produsenter og til og med prosumenter; her er temaet hvordan museumsansatte og fortidsentusiaster opplever å samhandle med og bruke av hverandre og noen av de ulike tilgjengelige ressursene. Samhandlingen skjer i stor grad innenfor interessegruppene. Her velger jeg å bruke av begrepsparet digital dugnad⁷⁵ for å ramme inn framdrift eller organisering av

⁷⁴ Ask og Sjøraa (2021), 183-203.

⁷⁵ Begrepet og organisasjonsformen dugnad er behandlet her som et slags moralsk imperativ – Ann Nilsen, Christin Eklund, and Ove Skarpenes. "Coping with Covid-19. Dugnad: A Case of the Moral

nettbasert kulturarv. I dette ligger det at aktiviteten i all hovedsak skjer innenfor en tydelig nettbasert og digitalt ramme og at den ofte skjer på dugnad. Og som vanlig når det kommer til dugnad, så fins det noen mål og noen ideer om hvordan ting skal gjøres. Kulturarv og fortidsarbeidet er aktivitet som passer ganske godt med dugnadsbegrepet, ikke minst fordi deler av kulturminnevernsektoren (i alle fall Fortidsminneforeningen) og historielagsbevegelsen lenge har vært en folkebevegelse.⁷⁶ Det er i alle fall slik at oppmerksomheten rundt fortid og lokalhistorie heri landet var på plass lenge før facebook og digitaltmuseum ble lansert.

Spørsmålene akkurat her er – Omtrent hvordan foregår dugnaden? Hva inneholder den, og hva får man til? Men også – innenfor rammen av det som skjer - hvor godt sammen passer kombinasjonen av digitaltmuseum og interessegruppene på facebook? De analytiske relasjonelle og forbindelsesorienterte spørsmåla tas til slutt.

4.2.1 Digital dugnad – Bidra og bruke?

Ideen om å undersøke om dugnadsbegrepet var dekkende, kom fra to gjennomgående poenger i tilknytning til digital kulturarv – (1) Informantene både lette fram og deretter brukte av det de fant, og (2) de var også opptatt av å både vise fram og få finne fram til flere opplysninger om objektene. Dette er poenger som resonerer med ordet dugnad – man både bidrar og bruker.⁷⁷

Dette gjaldt både for oppslagsverket digitaltmuseum og for interessegruppa, rett og slett fordi at de ofte brukes sammen. I de eksterne informantenes ord:

(Hvordan bruker du digitaltmuseum?) Både til å leite etter ting, og faktisk til å gi kommentarer for å gi mere informasjon rundt ting. ... Jeg vil si at det er slik i de fleste tilfellene. Mest foto. Og jeg bruker jo også fotoene for å gi informasjon videre. (Er det andre måter?) Ja det hender jo at jeg bruker bildene som ligger der Det er jo i jobb med lokalhistorie. Altså bruke noe eller legge igjen en opplysning. (E3)

Premise of the Norwegian Welfare State." *International journal of sociology and social policy* ahead-of-print, no. ahead-of-print (2020). <https://doi.org/10.1108/IJSSP-07-2020-0263>

⁷⁶ Ola Alsvik, og institutt Norsk lokalhistorisk. *Fagfelt Og Folkerørsl: Norsk Lokalhistorie i Det 20. Århundre*. [Ny utg.]. ed. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, 1996.

⁷⁷ Oppslaget i Norsk ordbok gir dette svaret i bokmålsordboka: dugnad m1 (norrønt *dugnaðr* 'hjelp'; beslektet med *duge*) (sammenkomst med) felles gratis innsats for å gjøre et arbeid; *holde, gjøre dugnad / bedehuset ble reist på dugnad / bygge en vei på dugnad* – URL: <https://ordbok.uib.no/>

Både det og finne fram og (forhåpentligvis) å kunne bidra til å legge igjen flere opplysninger «er jo i jobb med lokalhistorie», og handler også om å få tak i flere opplysninger:

(I)nnimellom er det litt mangelfulle opplysninger, men det skjønner jeg. (Det er kanskje litt få opplysninger?) Ja det er kanskje litt få opplysninger, men åssen skal en få til å få tak i dem opplysningane – et menneske kan ikke sitte å vite alt på en måte. ... Det at jeg iblant savner litt mere informasjon iblant det er jo ikke kritikk – for jeg skjønner jo hvorfor det er sånn. (E3)

Informanten bidrar både med tilbakemeldinger via kommentarfeltet på digitaltmuseum og har kontakt med museets registrator i interessegrupper; hun beskriver en kommunikasjon som har tydelig preg av å være dialog:

Også legger jeg ofte inn kommentarer. (Så du bruker faktisk kommentarfeltet?) Ja for jeg begynner jo å bli litt kjent. (Blir kommentarene dine tatt til følge?) Ja veldig jamt så blir de det. Jeg må innrømme at jeg har bedt registratoren om unnskyldning noen ganger – for jeg må innrømme at jeg er en pirk. Så da sier hun jo at det er bra. Jeg føler at det er veldig god kommunikasjon. (Når du legger inn en kommentar får du svar da?) Det kommer an på hva kommentaren innehold, men veldig ofte så gjør jeg det. Også har du jo dem forskjellige foraene på facebook og der får en jo også ofte en tilbakemelding fra registrator. Og den kommunikasjonen er veldig god. (E3)

Både foraene på facebook (interessegrupper) og kommentarfelt på digitaltmuseum, er del av kommunikasjonen og som vanligvis er en dialog.

Omtrent tilsvarende poenger i forhold til parallell eller koblet bruk av oppslagsverket og interessegruppe og om formen på kommunikasjonen – blant annet det å løfte ting over fra digitaltmuseum - ble også gjort av en annen ekstern informant:

(om å ta ei lenke fra digitaltmuseum inn i ei interessegruppe) Jeg bruker det jo også veldig ofte i sånne sammenhenger. ... (D)et er klart da at hvis jeg har en formening om at jeg kan ha noe som kan underbygge noe eller vise noe tydeligere ved å hente informasjonen inn på der (interessegruppa) – så er jo det en kjempefin ting å bruke. (E1)

Altså brukes opplysningene fra digitaltmuseum for å «underbygge noe» og forklare. Denne informanten peker også på at det kan bli lagt mye igjen, og at det i minst ett tilfelle kom mange og gode svar på ulike fotografispørsmål fra museet:

Det er ganske utrolig mange ganger registrator legger ut og utrolig hva det kommer svar på. Hu la ut et bilde der med hele brannkorpset utafør fjøsgårdene og med alt det med brannhestene og det der (fra 1915?) ... Da var ho avhengig av at noen andre faktisk hadde samme bildet, og visste hvem det var. Og det var det jo faktisk. Jeg synes det er ganske heftig hva som kommer fram av svar der altså. (E1)

Informantene som er museumsansatte kobler også oppslagsverket og det som skjer i interessegruppene; utgangspunktet er at institusjonen møter et miljø der man har sammenfallende

interesser:

For museets del så er denne type interessegrupper ekstremt viktig. I såne typer interessegrupper så er det mennesker som engasjerer seg og som har interesse for historien – som synes at det er viktig at ting blir bevart og som synes det er spennende å se at ting blir publisert. Uten disse interessegruppene så tror jeg vi hadde hatt en mye dårligere samling og hadde hatt mye dårligere metabeskrivelser i samlingene våre, for det er de interessegruppen jeg bruker når jeg er ønsker informasjon om objekter. Om det er foto, gjenstander eller arkiver; og det er veldig ofte mye svar. (I2)

Responser synes å være god på det museet gjør i interessegruppene for hun opplever at de som er der følger med på museets arbeid med bevaring og på at ting fra samlingen blir publisert. Samtidig, kontaktflata som er der leverer tilgang på innsikt som gir «informasjon om objekter.» Både facebookbrukerne og museet bidrar og bruker. Koblingen mellom dialogen og katalogen beskrives som konkret og opptatt av resultater:

Jeg ser at folk setter pris på at når de kommer med opplysninger på en post og jeg svarer at det legger jeg inn det blir synlig i morra – da blir det mye mere fart. Fordi de skjønner at dette blir tatt vare på – det her blir synlig. Så når jeg går inn på den posten igjen om tre år så ser jeg den informasjonen. (I2)

Et resultat er altså innsamling av flere opplysninger innenfor digitaltmuseum, og det skjer innenfor en samhandling der både interessegrupper og oppslagsverket benyttes samtidig.

De museumsansatte posisjonerer «være aktive og dele» innenfor ramma av facebook fordi «folk er» der, og at institusjonen «skal være for dem»:

Folk er på facebook, da er det naturlig at vi som institusjon og skal være for dem og være der. (I3) Og det å dele av vårt gull – vi må nøtt til å dele av det vi har i samlingene på de gruppene. Hvis vi bare var de som høster så ville det dø ut. Vi må være aktive og dele. (I2/fra gruppeintervjuet)

Dette er del av behovet for å synliggjøre og skape oppmerksomhet og engasjement rundt samlingene; forbindelsen der er at «institusjonen skal være for dem» (folket) og man må derfor være til stede der folk er.

Det er også oppmerksomhet mot hva man tilbyr i interessegruppa og det synes også som at museet trer inn i mønsteret bidra og bruke. Museet har også en aktivitetsplikt som går i flere retninger – «Hvis vi bare var de som høster så ville det dø ut.»

Bruken av plattformen facebook med de historieorienterte interessegruppene og oppslagsverket digitaltmuseum oppleves som samhandlende; det er mange ulike forbindelser mellom disse kanskje først og fremst fordi informantene som er intervjuet her har oppmerksomhetene sin mot

disse, men det er nok fordi begge disse nettbaserte løsningene brukes på en innarbeidet måte. Utgangspunktet for dugnad som involverer bidra og bruk – som kanskje er en slags moral? – rammer ganske godt inn både eksterne og interne informanters synspunkter: Aktørene forholder seg til hverandre og kommuniserer om ulikt innhold som en har en felles interesse for, og reglene er vel de samme for alle? Det er å foretrekke at man både bidrar og (ikke bare) bruker; som kanskje er et slags moralsk imperativ?

4.2.2 Dugnad med en eller flere retninger?

Hva som skjer med opplysningene som kommer fram i diskusjoner, hvordan man bruker av det og hvor holdbart det er, kan kanskje være spørsmål som kan vurdere om den tenkte dugnaden har en felles retning? Enkelt fortalt så har jo den tradisjonelle dugnaden et konkret og forholdsvis kortsiktig mål – det utgangspunktet kan nok ikke tas her; fortida og samfunnet er for stort til det.

Det som kommer fram om «historien» har veldig mange ulike avsendere, men interessegruppens formål handler om å gi oppmerksomhet til fortida. De eksterne informantene har dette som en interesse (eller kanskje viktigste hobby), og reflekterer både på formål (hvorfor og hva som skjer) og holdbarhet (hvordan bevare) i nær sammenheng.

(Hva er grunnene for å bruke interessegruppa?) Samle inn informasjon selvfølgelig og å dele og opplyse – ta vare på historien. Skape prat over kaffekoppen. (Tar du ting fra digimus inn i andre situasjoner?) Ja selvfølgelig – deler lenker, finne bilder – se her: Det kan du finne her. Det gjør jeg ganske ofte. Og selvfølgelig som et ledd i å finne informasjon da, også bruker jeg linkane i samtale med NN1 for eksempel. Hei NN1 – kjenner du til dette? (E3)

Informantens hovedpoeng er at innsamling av informasjon er det viktigste, men at det henger sammen med formidling - «dele og opplyse» – og at det er del av å «ta vare på historien.» Hun peker også på at kilder må kunne hentes fram fra et sted– «se her: Det kan du finne her» - blant annet for å kunne bruke av det i samtaler med andre.

Informant E2 understreker sine poenger ved å trekke fram det som kan være detaljer i et lokalt fotografi:

Ja, og det er jo derfor de facebookgruppene og kommentarene som kommer og, er veldig viktig. For kanskje jeg ville lagt ut: Se så fin bil! Det er en Chevrolet 10, gått på Hydro. Nestemann: Ja de dekk ble kjøpt på Løken på Glade Hjørne ved sida av hotellet som sto der. ... Ny en – bestefaren min han var sjåfør der han har kjørt den bilen masse ganger. Ja også kanskje noen bygninger rundt der: Ja der har jeg bodd ... etc) Så det er et veldig stort spekter på et bilde som blir lagt ut. Hvis en snuser litt på det. (E2)

Mulighetene for stor detaljrikdom vokser rett og slett fordi oppmerksomhet fra mange ulike personer kan gi veldig mye ulik innsikt. Samtidig gjør det at de ulike brukernes egen inngang og kontaktflate preger det å bruke av opplysningene – for E2 er det engasjerende å ha kontakt med en annen som følger med:

I de facebook-gruppene jeg er så er det mange likesinna, interesserte folk som gjerne vil vise fram, og grave i detta her. Og der kommer gjerne mange bilder ellers også som museet ikke har – fra private samlinger og det er jo veldig unike greier som dukker opp i ny og ne. Så jeg synes de er viktige de altså – facebookgruppene. (Så det å ha kontakt med slike som har innsikt og engasjement – det er en viktig ting i interessegruppene?) Ja, for det som er litt morsomt er hvis du har kontakt med en som følger med – ja si broren min da – så sier har du sett det. Jada – det har jeg sett. Men så kommer jeg med noe nytt da, og da blir det litt sånn konkurranse – og da blir det litt mere moro å finne fram til detaljer og sånt. (E2)

Det «å følge med» og kanskje oppdage noe før en annen, er med å understreke at nettbaserte opplysninger også i interessegruppene benyttes både offentlig, men også privat. Det å følge med og oppleve ny kunnskap i facebook-gruppa, kan altså i seg være meningsfylt nok. Men samtidig – langsiktig bevaring av informasjonen hvordan kan det gjøres?

Ja det er vanskelig vet du. Men det er klart – NIA har jo en kjempejobb. Og dere der oppe er jo flinke til å spørre om informasjon på noen av de facebooksidene også, og da drøsser det jo inne kommentarer hele tida. (E2)

Det oppleves ikke at facebook har en slik langsiktighet og at museet «har jo en kjempejobb» der. De veldig mange ulike brukerne (og dermed ulike interesser og motiver) er et av E1s hovedpoenger der han skiller mellom «den største gruppa» og «vi noen få»:

Hvis en generaliserer litt – det er vel vi som er spesielt interessert som samler opplysninger. Den største gruppa er vel dem som på en måte bedriver folkeopplysning seg imellom og utveksler ting, og så er vi noen få som samler mye opplysninger. (E1)

«Det å drive folkeopplysning» seg imellom sprenger nok folkeopplysningsbegrepet, men poenget med det kan nok være at for de fleste så er det nok slik at den kommunikasjonen en står i helt sjøl er det viktige. De aller fleste samler ikke mange opplysninger. Det kompliserte utgangspunktet gjør at informantene peker på behovet for utvalg:

Det er jo klart det at all sånn dokumentasjon hadde vært interessant å få samla på ett sted. Og NIA innehar vel en mulighet til å ta vare på det. Samtidig så må vel og være klar over at det er umulig å ta vare på alt. Det er vanskelig å foreta noen gode utvalg for der ville det være et stort sprik på hva de forskjellige mente var viktig å ta vare på. (Det er jo en diskusjon i seg sjøl det) Ja, det blir jo fort det ja. Sånn for egen del så gjør jeg et tappert forsøk på å ta vare på akkurat det ... med bunad og folkedrakt. (E1)

Innsikten av at det fins noen regler og betingelser for hvilke opplysninger som tas med i museets registreringer (som vanligvis er objektorienterte på enkeltgjenstander), og som støter oppimot for eksempel bevaring av minner:

En ting som er viktig her, for vi snakker veldig ofte om gjenstander, at det er det som skal tas vare på. Men så har du personlige minner da, om ting. Jeg husker da jeg var på kurs i lokalhistoriewiki så var det mye snakke om det – det å ta vare på de personlige historiene det er akkurat like mye verdt som et gammelt mangletre eller lok 9 på en måte; som å være med på den første togturen, den første 17. mai på 30-tallet ... alle de bitene her dem for du fram ved samtaler med eldre folk. Åssen husker du dette? (E3)

De eksterne informantene samles på mange måter rundt en bred forståelse av det å «ta vare på historia» som en mangfoldig og komplisert affære. De reflekterer både over individuelle og private mønster for bidrag og bruk, men også breie og offentlige løsninger.

De interne informantene virker å stå i en diskusjon om til hvilken grad formålet og innholdet til interessegruppene er trygt nok:

Såne facebookgrupper - jeg tenker jo at fenomenet i seg selv egentlig ikke tar vare på historien, det viderebringer historie... (som er) muntlig... for likesinnede å utveksle interesser og aktualisere kanskje, deler av historien, eller frembringe eller gjøre det interessant på nytt. Men grupper som eies av en institusjon ... og som har et klart formål med den gruppen eller et historielag – det det går begge veier – så er det jo det. (I3)

Spørsmålet er altså om formålet er godt nok og om man er seg bevisst at det som foregår kanskje først og fremst er gjenfortelling, eller i verste fall at usannheter eller unøyaktigheter i nettbaserte fora som bidrar til å undergrave det som egentlig er gode nok kilder:

Er det for stort rom for folk å bare kaste ut synsing og oppfatninger og usannheter ... (på et sted) ... man legger inn det store trykket – det er der man kommuniserer og formidler og det er der sannheten ender opp til slutt. Og at det er den gruppa som inneholder sannheten og undergraver det fysiske arkivet, kildene – der de ekte og sikre kildene befinner seg? (I3)

Problemstillingen er reell nok for I2 som vurderer det til å være en utfordring:

Nei jeg tror ikke det undergraver det, men jeg tror det er en utfordring til det. ... Jeg synes det har vært litt vanskelig noen ganger å skulle være moderator på noen av disse gruppene som får inn ... rare bilder. Altså bilder som har null kontekst og null kildehenvisning. ... Det er litt annerledes på de forskjellige sidene, men samtidig så tror jeg jo at det ikke undergraver digitaltmuseum og arkivportalen – men det utfordrer det – for vi må bli flinkere til å finne ut av hva er det som faktisk er som stemmer og ikke stemmer; og hva skal ... inn i våre kataloger; hva skal vi føre inn hva skal vi ikke føre inn? (I1)

Premisset er med andre slik at det må benyttes kildekritikk og være noen kvalitetskriterier når opplysninger og innhold vurderes for høsting til museums katalogen. Rammen om dette handler om skikkelighet, men også det å sørge for at katalogen som digitaltmuseum kan presenteres som både dynamisk og aktuell:

Den informasjonen jeg velger å katalogisere, det er jo den dokumentasjonen vi velger å bevare inn i evighetsperspektivet. Den vil jo følge det bildet inn i en evighet så lenge vi har en katalog. Så det tenker jeg er kjempeviktig og elementært at vi klarer å ta vare på den informasjonen som man velger ut da og katalogisere i posten. Ellers så vil det oppleves som useriøst av omgivelsene våre hvis vi er ute å spør etter informasjon og de ikke ser at det kommer inn i posten. (I1)

Interessegruppene har jo tusenvis av brukere og har stor oppslutning. Både interne og eksterne informanter opplever at det som kommer der både har svært ulik oppmerksomhet og ganske sikkert har ulik verdi. De er også enige i at sorteringen i dette er viktig. Begge informantgrupper peker på at det nok nødvendig med en sortering oppimot museums katalogen. Om stedet der alt dette kommer fram, i interessegruppene, kan regnes som en tradisjonell dugnad er jo allerede trukket i tvil – tidsaspektet gjør det jo litt vanskelig – men det finnes et samlende tema og et interessefellesskap i gruppa. Svarene på de innledende spørsmåla er at enkelte opplysninger i gruppediskusjonen blir vurdert til bevaring, men at det vanligste bildet er at de mange ulike brukerne gjør det de vil med det som kommer der. Så finnes det også andre aktører enn museet som jobber systematisk for å bygge informasjon, og disse får også anerkjennelse fra de eksterne informantene for å gjøre dette. Det finnes også ulike løsninger og ideer om hvordan dokumentasjon skal tas vare på og velges ut – lokalhistoriskwiki ble nevnt; systemer for fortidsbevaring er større enn det som gjennomgås her.

4.2.3 Posisjoner og krav (Ulik agens?)

Terskelen for å være del av interessegruppene er lav – vanligvis er det nok å ha en facebookbruker. Oppslagsverket digitaltmuseum derimot kan nok i prinsippet brukes av hvem som helst – så lenge man kan nok språk og har ferdigheter nok. Det trengs ingen egen bruker. Skal dugnadsmetaforen få gjennomgå litt mere analyse må det altså tas forbehold om at de som deltar i veldig liten grad, ikke er forpliktet til å bidra.

Men, det både museum, historielag og privatpersoner har en forståelse og virkemidler (ikke minst som administrator i interessegruppa) som gjør at de kan sette noen krav. Hvordan er dette?

Informant E2 har ikke en slik posisjon med styringsmyndighet, men inntar kanskje det som er den vanligste rollen (som publikummer):

Nei jeg gjør ikke (mye). Jeg ser på det, og er det noen som stiller et spørsmål som jeg føler jeg kan svare på så kan det hende at jeg svarer. Men helst så er det vel likes og så lagrer jeg bildet. (Av hvilke grunner bruker du interessegruppene – du beskriver deg vel sjøl som litt tilbakeholdene kanskje?) Ja, det er jo for min egne interesse da for å prøve å, og kanskje jeg har en litt sær interesse? Jeg vet ikke men jeg synes det er artig å følge med på de bildene og se om jeg kjenner meg igjen. (E2)

Historielaget derimot er eier av to ulike interessegrupper som setter søkelys på gamle bilder i 2-3 ulike bygder, og starten var ei fotosamling med få opplysninger:

Der var det veldig naturlig at NN3 historielag sto bak; for vi hadde en liten perm med en fotosamling og det var med den som et utgangspunkt at vi tenkte at det var naturlig å ha ei gruppe på fb som het Gamle bilder i STED1 og STED2. (E1)

En slik organisasjon forholder seg nok til de som engasjerer seg mye og som innehar tillitsverv. Innenfor det som er den største lokale historiegruppa så er kjennskap til brukernes innsikt et vesentlig poeng, samtidig som det foregår en slags indre justis med rapportering hvis noe vurderes som usant:

Den dialogen du har som moderator her på Rjukan og det du sier – her er det personer vi kjenner til oss som vi vet er sikre kilder; det tror jeg ikke man kan få til i en stor by. (I3)

Ja og du er veldig avhengig av å kjenne en hvis befolkning. Jeg veit jo at hvis jeg får en kommentar fra NN3 så er den bankers ... men får jeg en fra Ola Nordmann som jeg knapt nok har hørt om så er jeg nok litt mere skeptisk, da vil jeg gjerne ha kontroll arv noen andre før jeg skriver det inn som en sikker opplysning. (I2)

Dermed foreligger det en forventning om at det som presenteres skal være av en viss kvalitet. De museumsansatte knytter det an både til at «mange, ganske flinke folk» er aktive og at man vurderer at flere brukere kan stoles på, de har nødvendig kunnskap og innsikt:

Disse gruppene har ganske mange, ganske flinke folk som kan ganske mye og som vi som institusjon veit at vi kan stole på ... De er på en måte sånne klarerte avsendere, og hvis jeg bruker Barndom som et eksempel så er det så mange som kan historien der at de rapporterer de som svarer feil. Og så kan jeg som administrator gå inn å slette den posten og skrive det til vedkommende at det er feil... (Og det har du faktisk gjort?) Det blir faktisk gjort; jeg har fått masse rapporter på feil kommentarer, feil svar – dette må du slette eller dette har ikke rot i virkelighet. Da skriver (jeg) en kommentar til vedkommende som har satt kommentaren der – dette er beviselig feil, dette må du ikke formidle (I2)

Når en stor andel av brukerne er kjentfolk og interessegruppa er med å speile ei fortid som er ganske nær, innehar administrator og «klarerte avsendere» oppgaven med oppfølging. Og det gjøres ting hvis man vurderer at en avsender kommer med feil opplysninger.

4.2.4 – Oppsummering: Hva slags dugnad er dette?

Denne dugnaden er tuftet på frivillighet og at de som bidrar kommer med det de har. I dette siste ligger det at forpliktelsene overfor de veldig mange – publikum kanskje? – rett og slett er begrensa. Det er noen aktivister og historielagsledere, museumsansatte og «klarerte avsendere» - som det er større forventninger til samtidig som det stilles noen krav til innholdet som presenteres. Klarert og god nok informasjon kan hentes fra dugnaden og brukes for å engasjere – dette er i tråd med etikken om å bidra og bruke, også kalt så og høste – og hovedretningen for dette ligger i at informasjonen nedtegnes av noen få og det inkluderer også museet. Det lages altså flere, ulike mer eller mindre offentlige opphopninger med informasjon.

Dugnaden som en aktivistisk handling er dermed på mange måter oppfylt, kanskje med det unntaket at den ikke rettes inn mot så veldig oppnåelige eller konkrete mål. Engasjement for lokalhistorie og fortida virker å være godt nok. Men man gjør altså noe sammen – fellesskap, dialog og samhandling er framtreddende – og informantenes synspunkter vitner om en grunnleggende felles, forståelse av at dette er både interessant og nyttig.

Samtidig, det mangfoldige relasjonelle utgangspunktet der mye ulik, ganske offentlig og noe privat kommunikasjon foregår; gjør at nettverkene strekkes vidt og bredt. En samlet oversikt finnes ikke og opplysninger som gis av ulike aktører må vurderes å være verdifulle (nok) for å kunne tas med videre som et utvalg for eksempel inn i museets katalog. Ulike ting, systemer og personer som knyttes inn er dermed stort men ikke alltid så oversiktlig.

Dugnad som aktivistisk handling er en gammel frivillig tradisjon, og er også en form for forpliktende fellesskap. Det er innenfor dette fellesskapet at de nettbaserte relasjonene blir mange og aktivisert innenfor historiedugnaden. Folk engasjeres altså blant annet på bakgrunn av hvem de er, hvor de kommer fra og hvilke erfaringer de har. Og, personer utfordres på sin kunnskap til å beskrive de de husker og forklare. Ikke minst gamle erfaringer og inntrykk som mange har til felles fasinerer og engasjerer.

De tettste relasjonene er nok mellom de mest aktive personene – blant annet gruppeledere eller administratorer – og dette handler ganske ofte også om organisatoriske relasjoner mellom museum og historielag. Men det er nok aller flest relasjoner mellom de mange, ulike personene som ikke har slike posisjoner. Dette er det breie laget av relasjoner mellom ulike personer som deler en interesse for ulike historiske tema og stedets lokalhistorie. Dugnad er som kjent best hvis veldig mange blir med – så aktivering av mange, ulike personers kunnskap er viktig.

Konkrete dugnadsaksjoner har ganske sikkert en eier, men det er ikke slik at bare en eier kan bruke dugnaden. Dermed er det i de ulike eiernes (deriblant museum og historielag m. fl.) felles interesse å støtte dugnadene på generelt grunnlag. Ikke minst fordi de sørger for oppmerksomhet for interessegruppa.

Interessegruppene i le av å være historiedugnad (med innsamling og formidling/folkeopplysning) foregår ofte med utgangspunkt i at innlegg skrives og har med innhold fra digitaltmuseum slik at de to systemene samhandler. Her er formålet tydelig – det å få fram mere kunnskap og å skrive ned nye opplysningene står sentralt. Dette formålet er aktuelt for både museum, historielag og andre brukere.

Forbindelser mellom materielle og digitale aspekter av tingene innenfor dugnaden vil nok variere, men det som har kommet fram er at digitale representasjoner viser materielle objekter, og det er vel vanligvis fotografier. I den sammenhenger er det opplysninger, helst nye opplysninger som kan sies å bidra til sterkere forbindelser mellom digitale og konkrete aspekter gjennom utvikling av kunnskap.

Den relasjonelle materialiteten som en form for blanda oppmerksomhet der de ulike personene stiller med sine spørsmål og sine svar og mange ulike bidrag innenfor dialog, er spesielt interessant fordi utdypningen på detaljer og retningen i diskusjonene variere veldig.

Informantenes samtale om uenigheten om ei fabrikkpipe i bakgrunnen av et bilde; om pipa tilhørte den ene eller den andre forretningen – fanger opp poenget:

(En diskusjon jeg kom på nå er – tilhørte den fabrikkpipa bakeriet eller pøsemakeren? Pipa var i bildebakgrunnen der drosjer og sjåfører var i fokus. Det var fint å se hvor langt den diskusjonen gikk, for plutselig så var man i bilde-bakgrunnen og hvilke forretninger som var der.)

E1 – Men den tilhørte bakeriet (ler)

(Jeg veit ikke svaret – men det var uenighet.)

E1 – I min verden så var det bakeriet; jeg har vært der å For bakeriet lå jo inn mot den der bakken. Det er rester etter muren der og pipa sto på veggen på øvresida der. Så jeg har vært derå fått wienerbrødavskjær på morran.

E2 – Det er jo det som er. Du kjenner jo at du blir litt engasjert. Også tenker du tilbake – søren også! Åssen så den pipa ut? Jo det kan jo stemme at det var der på hjørnet.

E1 – Og på pøsemakeriet der må jeg fortelle – det kommer jeg aldri til å glemme. ...Også sa han: - Mamma! Det lukter sats av votta mine. (Ler)Det var pøsemakeren.

E2 – Jeg har vært med på pøsemakeren jeg også – ventepølse!

E1 – Neida men det var en ganske lang diskusjon; det er riktig det. Det er ikke så lenge sida den diskusjonen. Kanskje den holder på enda?

Usikkerhet og en uenighet om en detalj i et fotografi – dette skjedde i interessegruppa Barndom - trigget formidling av minner knyttet til varer som kunne kjøpes i begge forretningene (wienerbrødavskjær og ventepølse), men også en fortelling om (opprinnelig) noen som visstnok

brente hjemme (ungens votter lukta i alle fall sats). Situasjonen som ble skapt, lagde både innenfor diskusjonen i facebookgruppa og i møtet med informantene - en mengde, nye konkrete opplysninger.

Før en går videre er det på sin plass med en liten oppsummerende observasjon: De konkrete objektene – fotografiet som trigget diskusjonen om hvilke forretning pipa tilhørte, men også lokomotivet der det ble besøkt – blir relasjonelt materialisert og aktiverer refleksjon og dialog. Det som skjer i de sammenhengene er i det minst en opplevelse hos dem som deltar, men det kan også gi opplysninger som kan ha mer langsiktig verdi. Relasjonene som i første rekke frambringer slik innsikt, men som også bidrar til å iscenesette og presentere tingene, er nok dominert av lokale personer. Men gitt at enkelte av opplysningene som kommer fram får inngå i samlingene som informasjon, så kan det også tenkes å bidra til større og dermed mindre lokale forbindelser mellom objektene og mulige brukere. Lokal innsikt kan i alle fall forbedre katalogens opplysninger – en mere innholdsrik katalogpost vil ganske sikkert få flere treff gjennom søk i digitaltmuseum.

4.3 Interessegrupper II - Individuelle tilnærminger til tiden

Håndholdte eller større datamaskiner er overalt, fra smarttelefoner og oppover, og følger med nesten hele befolkninga, nesten hele tida. Under forutsetning at man kan gå online fra et sted - Digital kulturarv er tilgjengelig når som helst. Men det er ikke nødvendigvis slik at denne muligheten gjør at brukerne er der hele tida. Her følger noe om når, hvorfra og hvorfor informantene går inn på nettbasert kulturarv.

E2 bruker av fortidsinteressa si både på jobb og i fritid, og bruker både PC og «PAD» (nettbrett); han finner glede i å gjenkjenne gamle ting som han har opplevd sjøl:

Noe på jobb og noe på padden hjemme. Kaffekoppen på lørdagsmorrann vettu, når det er stille i huset da drar jeg en liten runde. Se på gamle rutebåter på Møsvann og fartsbåter på Tinnsjøen ... det er bare å sette seg på padden og bla opp litt når en har traska i Hydromiljøet men de fabrikkene jeg opplevde tidlig på 80-tallet, dem finner du igjen når dem ble bygd i digitalarkivet. ... Ja – jeg har vært igjennom veldig mye og da kjennern seg så godt igjen, og gode tanker når en leser og kikker på digitalarkivet. Det kan (også) være jobb - at jeg for eksempel søker på Bygg-NNN1 for nå skal vi renovere toalettanlegget der oppe. Et lite verdensarvbygg. (E2)

Når det kommer til interessegruppene så er han en «følger», altså publikummer, som plukker med seg de digitale bildene til sitt eget arkiv:

Nei, jeg er ikke noen stor bruker av facebook sånn sett ... jeg henger på de forskjellige gruppene som deler foto, og jeg er jo også veldig glad i å lagre de fotoene og for å se om

jeg har dem sjøl på PCen min. Så jeg tar vare på dem sånn at jeg kan ta det fram igjen ved en annen anledning og kikke litt på det. (E2)

Den nettbaserte kulturarven brukes altså til fordypning i «stille stunder» og både som en form for rekreasjon (og hobby) men det er også en ressurs som benyttes på jobben.

E1 rapporterer heller ikke noe skille mellom arbeid og rekreasjon, men bruker det mest hjemmefra:

Overalt. Ja fordi det er noe med, altså – mest hjemme definitivt. Det er ikke så veldig mange dagene siden ... jeg var nødt til å ta meg en liten kaffepause her i butikken også rote meg inn på digitaltmusem, fordi da var det noen som hadde lagt ut et eller annet påstand, og da tenkte jeg – nei det der nekter jeg å godta. Og da var det om å gjøre å få satt seg ned (i arbeidstida). (E1)

Det ble altså viktig p finne fram til et bedre svar fort, for å kommunisere et poeng i sosiale medier. Tidsaspektet innafor en diskusjon trigget oppslag med lenke til digitaltmuseum og en respons i arbeidstida.

Heller ikke E3 skiller på arbeid og fritid:

Selvfølgelig mye hjemmefra ...Jeg jobber jo natt, så jeg sitter jo masse på stille netter å gjør digitaltmuseum. Jeg bruker det også på mobiltelefon. ... Men jeg må nok si at jeg bruker digimus overalt. For hvis jeg står og lurer på noe – der og da – åssen var det? Så bare – svisj – med mobilen, så er jeg der med en gang. (Hvor er du når bruker av interessegrupper og facebook?) Overalt må jeg vil si. Det er ikke noe som bare skjer hjemme i sofaen – lokalhistorie er en veldig stor del av min hverdag så jeg har ikke en dag som jeg ikke har en samtale med noen om et eller annet som favner historie. (E3)

Spørsmål kan komme opp som gjør at det er nyttig å slå opp på nettet, også i digitaltmuseum, når som helst. Det er jo sånt som kan skje i en samtale, og den nettbaserte kommunikasjonen sidestilles med det å få snakka med de (gamle?) som kanskje veit noe:

Det blir jo borte hvis jeg ikke får snakka med dem som kan fortelle noe. ...Og det må jeg få gjort – så jeg må få snakka med så mange som jeg kan og få skrivd ned masse mer. Også håper jeg å kunne få til huske litt også ...d et er jo for å få samla inn så mye informasjon som mulig. (E3)

Ressursene på nettet sees altså i nær sammenheng med eller er det samme som å snakke med personer. Skillene mellom samfunn og nett, nettbruk i jobb og på arbeidsplassen, i fritida og hjemme er – i alle fall ikke for de eksterne informantene – veldig tydelige.

Hvordan er det å være produsent eller museumsansatt i denne situasjonen? Hvordan er det å skille mellom arbeid og fritid når den digitale kulturarven har oppmerksomhet hele døgnet?

I3 er til dels ukomfortabel med at skillet som privatperson og ansatt viskes ut i sosiale medier, og

prøver å holde jobb og fritid fra hverandre:

Så privat så bruker jeg den bare til å se hva som er hos andre museer, og i jobb sammenheng så er det ofte for å se om andre museer har gjenstander som vi har; eller hvordan de beskriver ulike gjenstander. (Du bruker digitaltmuseum og facebook ulikt, hver for seg?) Ja selvfølgelig bruker jeg det ulikt og det kommer an på om jeg bruker det i jobb eller privat. ...på facebook er jeg jo logga inn med min private bruker selv om jeg er logga på i jobbsammenheng. Det kan både være positivt og negativ – eller utfordrende. (I3)

Hvordan man tilpasser seg situasjonen kan være et individuelt valg, viser det seg, en annen ansatt forteller:

Det er jo egentlig på kveldstid at det er mest fart og det blir veldig rart hvis vi skal være helt tause i de timene. Klart – det er jo ingen som kan kreve at vi er på jobb da i forhold til arbeidet vårt men det er litt det der – når du får jobben din neste som en hobby så blir det automatisk noe du ønsker å følge opp også. ... (I2)

Situasjonen hun beskriver handler både om at det avsettes tid til arbeidsoppgaver på fritida – begrunnelsen er at det «er moro når det kommer inn kommentarer» – men også at oppgaven som administrator for ei interessegruppe er en tydelig personlig forpliktelse:

Altså en må ta et sånn standpunkt sjøl – Hvis du er administrator ... i en sånn gruppe. For det er ikke sånn at du har ferie i tre uker ...Jeg tror du tar et valg når du går inn i en sånn posisjon – at du har mindre freda fritid fordi du kan ikke unngå å svare. ...Jeg synes det er moro når det kommer inn kommentarer på ting jeg veit vi har på digitaltmuseum. Det er fryktelig gøy selv om det er lørdag klokka ni å publisere det bildet fra digimus på den (diskusjons-) tråden som har kommet opp. (I2)

Dermed har den ansatte oppmerksomhet mot den nettbaserte kulturarven fra nesten hvor som helst og når som helst:

(Når på døgnet gjør du dette?) Til alle døgnets tider. (Hvor er du når du bruker digitaltmuseum?) Jeg er stort sett på PCen. Og det kan være hjemme, på hytta og på jobb. (I2)

Offentlig (jobb) og privat «flyter i hverandre» fordi fotointeressen hennes ikke «slås av på kveldstid»:

Jeg bruker det jo bare i jobb og privat, fordi det her flyter jo litt i hverandre. Jeg klarer ikke å slå av interessen for foto på kveldstid, selv om jeg ikke er på jobb for museet. ... Men det er sjelden jeg publiserer sjøl på kveldstid. Da er det kommentarer på andres bilder. Så jeg prøver å holde meg til å publisere ting fra egne samlinger på dagtid når jeg er på jobb; gjerne rett før jeg slutter på jobb eller akkurat på begynnelsen av arbeidsdagen. Men jeg bruker av det hele tida ... Så er det noen som spør – Fins det bilder av dette? Og jeg vet svaret, så synes jeg det er viktig å bruke tre minutter for å svare på det og komme med noen lenker. (I2)

Den ansatte ser at skillene mellom jobb og fritid viskes ut, ikke minst fordi at engasjementet hennes for fotohistorie ikke slutter ved arbeidsdagens slutt. Så er det slik at aktiviteten i facebookgruppene nok er størst på kveldstid og i helgene; løsningen hennes har blitt å begrense seg til å kommentarer og bistand i de tidsromma (som nok tar mindre tid) og heller legge ut ting (som tar mere tid) på tampen av arbeidsdagen.

4.3.1 Oppsummering

Alle informantene er ikke påkoblet hele tida, men de rapporterer at de kan bruke av den nettbaserte kulturarven nesten når som helst og begrunner selv hvorfor det kan være aktuelt både i jobb og i fritid. Men det er ikke uproblematisk å være ansatt i en slik situasjon – forsøkene på å skille mellom jobb og fritid for de som har dette som arbeide varierer. En museumsansatt tviholder på skillet mellom jobb og fritid, og peker på at det er et manglende skille mellom person og institusjon. Den andre interne informanten har tatt et eget valg om å viske ut skillet mellom jobb og fritid – aktiviteten og oppmerksomheten rundt fotosamlingene som kommer for eksempel på kvelden og i helgene motiverer henne.

Dermed er altså situasjonen den at aktørene og digital kulturarv i stor grad både har oppmerksomhet fra hvor som helst og når som helst – hvem som sjekker inn og når de gjør det er nesten valgfritt. Plikten ledere i historielaget og en museumsansatt administrator føler på, gjør det kanskje ikke så valgfritt for dem som har dette som et oppdrag?

Relasjonene som frambringer kulturarv, er altså i flyt tidsmessig. Aktiviteten foregår langt utover tradisjonelt normalarbeidsdag og bidrar til det mangfoldige relasjonelle utgangspunktet der mange ulike private kontakter skjer og gjør igjen: At nettverkene strekkes vidt og bredt. Ulike ting, systemer og personer som knyttes inn er dermed stort. Samtidig – de digitale aspektene av tingene får et til-alle-tider-nærvær. I alle fall gjennom skjermen.

Dette handler mye om både hvordan og til hvilket tidspunkt folk engasjeres. Det mest sentrale stedet i det nettbaserte kulturarvnettverket er interessegruppene, som innenfor facebook er en slags forpliktende, offentlig arena. De andre tingene – museumsting/samlingene og digital kulturarv/digitaltmuseum.no - er uansett tilgjengelig på et eller annet vis og påvirkes ikke så mye av døgnrytmen. Kontinuerlig oppmerksomhet er nok et viktig element fra administratorer og andre sentrale brukere, for å kunne iscenesette gruppa og egen bruker. Gitt potensialet i at brukerne melder når som helst – Handlingen tilstedeværelse uavhengig av tidspunkt er nok viktig. Poenget er at relasjonene til facebookbrukerne settes så høyt at det er viktig å være med når den jevne brukeren er aktiv på sin fritid.

4.4 Interessegruppe III – Ting, handlinger og et riss av kollektivets væremåte

Gruppene på facebook for historieinteresserte har i det minste akkurat de to fellesnevnerne – man er på facebook og har selv valgt å bli med i ei gruppe med et definert tema. Med det utgangspunktet ønsker jeg å undersøke tre forhold: 1. Hva gjøres for å lage interessegrupper som vokser og er inkluderende? 2. Hvordan er stemningen i gruppene? 3. Hvordan fungerer forbindelsene mellom de ikke-nettbasert delene av lokalsamfunnet og interessegruppene på facebook?

Utgangspunktet her er jo at de digitale tjenestene kommuniserer med samfunnet, og det kan være at forbindelsene mellom museum og samfunn, historielag og samfunn, og nett og samfunn kan konkretiseres på en bedre måte enn å insistere på at det digitale er fult ut integrert eller del av samfunnet. Både fortida og fortidskunnskap som fenomen, og museum, historielag og interessegrupper som organisasjoner står nok i mange ulike situasjoner rundt det som er ulike sosiale skiller – det digitale skillet er kanskje et sånt skille?

4.4.1 Hvem er med?

På spørsmål om hvem som er med i interessegruppene så svares det - først og fremst på bakgrunn kanskje av at de kan ha flere tusen medlemmer - at alle er med:

Absolutt alle – vi har ned til 10 år eller 13 ... og til 80 eller 85. Jeg veit ikke hvor gammel det eldste medlemmet er. Sånn er det jo med familiesituasjonen – er noen voksne interessert så vil jo gjerne ungene være med å kikke. (E3)

Det er i alle slik at kontaktflata på sosiale medier og i facebook's interessegrupper er veldig stor, og selv om alle er der så er historielaget opptatt av å jobbe med rekruttering og å få med flere:

For mine barn så er jo 70-tallet gamle bilder, selv om det ikke er det for meg. Og et noe anna for mine foreldre igjen. Det å skape rekruttering det betyr at da er også fargebilder gamle bilder. Det er jo slik det er.

Og legger en ut bilder av gamle lastebiler så er jo dem yngre ivrige med der. Spesielt blant gutter generelt – da er praten i gang rundt kaffekoppen momentant! På kafeen også. Så det er litt med – Hvilket tema? (E3)

Dette var også poenger som de eksterne informantene var enige om i sin gruppesamtale:

Også er det noe med ... de gamle bildene i gruppene og rekruttering der så kan en ikke bare legge ut bilder av alvorlige mennesker i svart-hvitt, for det betyr jo at 60- og 70-tallet ikke blir med. (E2) Det handler jo om definisjonen av gamle bilder og da jeg følte meg så gammel at jeg la ut bilder fra min egen oppvekst ... Dette er viktig det altså å fløtte den definisjonen for å få med dem yngre. (E1)

Det er altså sånn at tidsmessig og tematisk variasjon kan bidra til å rekruttere flere, til de historiske gruppene. Temaet fikk også oppmerksomhet blant de museumsansatte. De diskuterte inngående hva som gjorde at enkelte interessegrupper engasjerte bedre, i betydningen av at det var større fart og mange som deltok. De mente at enkelte tema for eksempel kunne være for smale eller var vanskeligere å breie ut:

Forskjellen med det med slektsforskning da – de har veldig mye mindre interessante bilder – det blir oppstilling av mennesker eller foto av ansikter; det å vise en by og biler og hus og samfunn; jeg tror det i seg sjøl engasjerer ... (I1) Det er jo veldig knytta opp mot person da er jo den slekta interessant for meg og ikke for deg liksom. Derfor blir det vanskeligere å drifte en sånn side. (I2)

Samtidig er det slik at de museumsansatte og de eksterne informantene opplever at nytt innhold og høy aktivitet i ei gruppe bidrar til økt oppmerksomhet og bedre «fart»:

Den gruppa var jo veldig aktiv i starten, og der skjer det ikke stort om dagen fordi der er det ingen som er med å generer aktivitet. Jeg synes det er veldig tydelig forskjell på dem gruppene som har noen som gidder å legge ut noe sjøl for å skape aktivitet og på dem som bare blir en slags ventegruppe som blir stående nesten helt stille. (E1)

Barndomssida på Rjukan for eksempel – der er også ungdommene – og de engasjerer seg – Hvordan så det ut da? Det har jeg ikke opplevd på Sted2 – der er det noen få altså 60+ generasjonen som engasjerer seg og der er det 5-10 stykker totalt ... på Rjukan så er det 20 forskjellige på et svar. Det er en veldig stor forskjell altså på engasjementet på de to stedene.

Det beskrives altså at engasjementet og farta er satt sammen av flere ulike momenter – «det å skape aktivitet», det å ha med flere generasjoner, og det at (forholdsvis) mange som svarer. Hvor stor oppmerksomhet og hvor mange som engasjerer seg, framstår som mulig å styre – i alle fall i betydningen av at det er viktig å sørge for aktivitet og at det bidrar positivt.

4.4.2 Stemning?

Interessegruppene stemning er i all hovedsak positiv. Det virker å ha å gjøre med at brukerne er med i gruppene frivillig og at det handler om interessen for temaet og innholdet. Samtidig så handler de historieorienterte gruppene om å få fram mere kunnskap – diskusjonene har i all hovedsak et positivt fortegn hvor det blir satt pris på det som kommer.

Tilknytning og interesse er en rød tråd:

Det fine med de gruppene – det er for eksempel folk som har en interesse for Oppveksten på Rjukan ... Det er jo folk som er knytta til stedet og som mener de har en forankring ... Så de vil kunne svare ut ting jeg spør om (I2)

For museet gjør det at spørsmål knytta til et stedlig plassert motiv, kan stiles til ei interessegruppe som fokuserer på det geografiske området.

En av utfordringene som kan oppstå handler om forventninger. For eksempel at det skal komme gode svar og at det skal skje fort:

Det er mye forventning hos en del som er med i gruppene. (Hva slags forventninger da?) På å få svar. (De stiller spørsmål?) Ja mye spørsmål, mange har kanskje forventninger om at det er orakelet i Delfi dem her gruppene – så blir dem kanskje litt skuffa av det. At det ikke nødvendigvis ikke kom et svar med en knips, for det er jo utrolig hvor mye du kan få svar på der og da skaper det en forventning hos folk da. (E1)

Sånn oppfattes det også av en museumsansatt:

Ja det er det. Og det er et problem når det er en forventning og egentlig nesten et krav om rask respons. (I2)

En annen situasjon er at ting i fortida rett og slett erindres ulikt og at det kan oppstå situasjoner hvor påstander står mot hverandre.

Men jeg ser jo at det er enkeltpersoner som går igjen og som har en litt hard mening om ting. (E1) Og jeg har sett i den der Oppvekst på Rjukan det er ikke ofte, men inniblant så har du noen der – det blir ikke noe dårlig stemning av det – men du ser at du har noen som kommer med noen kommentarer som liksom indikerer forholdsvis tydelig at alle dem andre som har skrivi noe til nå – de er idioter. (E2)

De eksterne informantene reflekterte videre på slike situasjoner og mente at det sjelden var sterk uenighet eller konflikt:

(Er det sjelden at det er konflikt der?) Ja det syns jeg. (E1) Ja jeg vil jo si det. Det kan være sånn: - Det var ikke slik det var, men det var slik. Det var ikke sånn jeg husker det. Og så er det på en måte greit. Men da er du tilbake til personlige minner igjen og slik en kan huske, kan en anne huske det på en annen måte. Men det blir ikke noen konflikt utav det – det blir ikke noen dårlig stemning. (E3)

4.4.3 Oppmerksomhet – Online og Offlain

Brukernes oppmerksomhet varierer over tid og det merkes i gruppene. Erfaringen sier at været og årstida teller:

Du ser at nå som det er lyse kvelder så er det ikke samme aktiviteten som når høsten kommer eller det er 14 dager med regn. Da øker jo aktiviteten fort. (E3) (Ja – så det henger altså sammen med at man er inne, og skal fylle tida med noe?) Det ser slik ut (E1). Det ser slik ut ja. (E3)

Det er ikke bare vær og årstidene som påvirker interessegruppa. Da samfunnet stengte helt ned i 2020 da pandemien kom til landet, så økte aktiviteten i interessegruppa:

Når det her var nytt (pandemien), så var det nok mere aktivitet. Men så har jo verden normalisert seg igjen ... det var altså flere som meldte seg inn fordi det var flere som hadde tid. Det blei jo stopp på fritidsaktiviteter og besøk og alt ble stengt ned. Ergo så hadde folk tid til å sette seg ned og ruske i gamle bilder. (E3)

Ting som utfordrer i stor skala merkes med andre ord, men at påvirkningen kommer fra både storsamfunn og lokalsamfunn er nok ikke overraskende. Oppstarten til interessegruppa var for eksempel «ei stor kasse med masse gamle bilder», altså konkrete ting som man visste for lite om:

Og det begynte med at folk har jo gamle bilder over alt – også var det sånn: Dette må vi jo dele! Også sitter en å lurer: Hvem kan han være? Den ligner litt på den. Nei nå lager vi ei gruppe. Det begynte jo for å få innhenta informasjon egentlig. (E3)

Det er også slik at det er terskler for å engasjere privatpersoner i en organisasjon, og å få folk til å komme på møter; kanskje det er enklere å få dem til å bli med og bidra på nett:

Det er jo mye enklere å uttrykke seg når man er bak skjermen og på tastaturet. Det er jo helt utrolig. ...De aller fleste vil nok tenke at det er enklere å delta hvis det foregår på nettet – ja. (E1)

Forventningene om at det er lettere å få til ting også i nettbasert kulturarv og på facebook, kan både bidra til mobilisering der, men kan nok også gjøre at mere tradisjonelle organisasjonsformer sliter – altså foreningsmøter og styrearbeid.

Samtidig er det slik at det som skjer på facebook har en oppmerksomhet også utenfor det nettbaserte. Informantene formidler at de gamle bildene både snakkes om blant folk som ikke er på facebook, og at en får muntlige tilbakemeldinger fra personer i omgivelsene som ikke skriver der sjøl:

Vi i er jo et så lite samfunn slik at alle kjenner alle ikke sant. Så du ser på en måte at nå kommer dem til å fortsette å prate om det her i kaffekoppen, i frokosten, til lønsjen eller når dem møtas. For det kan du på en måte se. (Har du noen andre eksempler på at det skjer i facebook blir en prat også utafør, langs veier og gater?) Ja jeg har nok ganske mange eksempler – da jeg var på butikken så blir det sagt: - NN3 la ut et bilde og det er jo den og den (personen). Så det må du si ifra til han. Men kan du ikke skrive det sjøl på facebook? Nei jeg får det ikke til. (E3)

Oppmerksomheten på det som legges ut kan altså være større enn det en oppdager i interessegruppa, og da kan innholdet bli tema i vanlige samtaler. Det får en vite fordi personer har gitt beskjed om det på steder en uansett møtes – for eksempel på butikken – men hvor det skjer, hvem som har involvert seg, og når det har skjedd er mere uklart. Interessegruppene har oppmerksomhet og gjør noe med miljøene i sine fysiske omgivelser. Det sosiale som ligger på nett har forbindelser og påvirker det sosiale som også er utenfor nett.

4.4.4 Oppsummering

Spørsmåla var - hvem er med? Hvordan er stemningen? Hvordan merkes det nettbaserte innholdet utenfor facebook, eller – påvirkes facebook av verden utenfor? Altså – finnes det handlinger som utdyper forbindelsene mellom den digitale kulturarven, interessegruppene og brukerne?

Relasjonene som frambringer den nettbaserte kulturarven og som posisjonerer både interessegruppene og fortida, handler veldig ofte om sted og stedstilknytning. Tilsvarende – og baserte på ideen om stedet og dets fortid – det er minst like viktig å engasjere nye brukere og bruke av engasjerende tema innenfor lokalsamfunnet i dag. Den nettbaserte kulturarven frambringer altså tette relasjoner mellom gammel tid og nå. Dette er i tråd med at gruppelederne er ute etter å favne bredt både tematisk og tidsmessig - altså gjennom flest mulig ulike tiår - for å skape oppslutning og rekruttere brukere. Slik at nesten alle vil være med.

Samtidig – stemningen er god og henger sammen med at gruppene er steder man raskt får gode svar. Det engasjeres gjennom å være et sted som kan forklare fortid. Forutsetningen for det er at noen tar et slik ansvar ganske fort (4.3.1).

Det at stemningen oppleves som god kan tolkes i retning av at interessegruppens innhold uansett ansees som et gode. Det er de digitale tingene som vises fram der og reaksjonene og diskusjonene på dem som har oppmerksomheten; debatter med høy temperatur og interessekonflikt om forståelsen av fortida er egentlig ukjent.

Naturgitte forhold (klima, vær og lys) påvirker aktiviteten i gruppene. Godt utevær i sommerhalvåret er i alle fall ikke høysesong for nettbasert lokalhistorie. Til slutt - sosiale settinger som samtaler på butikken, kafeen og tilfeldige møter langs veien – vitner om at innhold og diskusjoner fra interessegruppene når flere enn de som er på facebook. Hvordan folk engasjeres avhenger altså av flere ulike faktorer: Sesong og vær, hvem som snakker med hvem på bygda, og om et innlegg og innhold får mye oppmerksomhet.

Handlingen som kan ramme inn slike stedsbaserte men ulike og varierte (temaer, gammel og nyere tid) spørsmål, er kanskje det å være med? Nettverkets oppmerksomhet og aktivitet mot et lokalsamfunns fortid, engasjerer via det å være en åpen arena der de som vil kan være med. Samtidig er fortid som relasjon materialisert via ulike representasjoner som dokumenter (inklusive minner og fortellinger) og nettbaserte kildesteder (inklusive digitaltmuseum).

Nok en gang - det er de gamle tingene som vises fram som framstår som aller viktigst for en del. Enkelte er på facebook for å følge de gamle bildene og det er det. Relasjonen til nettbaserte

kilder, brukere i sosiale medier eller andre steders fortid er ikke så viktig – for slike holder det med å se akkurat noen få ting på facebook. Dette henger nok nøye sammen med de gamle bildene eller andre tings relasjonelle materialitet; nok en gang – det er fortidas dokumenter og opplevelser og innsikt til disse som gjør at facebookbrukere (og andre) kommer med sine tilbakemeldinger. En slik materialitet virker kanskje aller best hvis mange forskjellige personer kjenner eller eier et og samme bilde:

Jeg synes det er ganske utrolig mange ganger ift registrator legger ut at det er ganske utrolig hva det kommer svar på. Hu la ut et bilde der med hele brannkorpset utafor fjøsgårdene og med alt det med brannhestene og det der; da tenkte jeg i mitt stille sinn: Nå stiler du høyt ...for å finne ut av hvem det var ift hvem som sto der med hestene, bildet er jo tatt ganske langt unna – forstørrelsen i detta var jo bare grums. Så da var ho avhengig av at noen andre faktisk hadde samme bildet, og visste hvem det var. Og det var det jo faktisk. Jeg synes det er ganske heftig hva som kommer fra av svar der altså. (E1)

Dette kan nok også fungere som et eksempel på at et gammelt bilde – fotografiet skal ha vært fra 1912 – blir presentert og får et nærvær i interessegruppa. De mange ulike relasjonene til dette kjente bildet gav mye, ny detaljert kunnskap om hvem som var til stede i motivet.

4.5 Frivillig kulturvern – Nettbasert og konkret

Så langt har ting og handlinger som del av kulturarvpraksis blitt undersøkt innenfor det som er en slags kobling mellom lokalsamfunn og interessegruppe. Unntaket fra dette er den ene konkrete materialiteten jeg har tatt med fra Lok 9, som brukes som representant for objekter som inngår i en museumssamling, og som har sin katalogpost på digitaltmuseum. Den er både digital og materiell.

Fortid og kulturarv er del av samfunnet på mange ulike måter, og det er ikke sånn at kun autoriserte institusjoner med formelle samfunnsoppdrag gjør kulturarv. Undersøkelsen handler jo en del om forbindelser mellom museum og samfunn og hvordan kulturarvpraksis gjøres, men det er jo også private prosjekter innenfor kulturarven. Hvordan håndteres slike prosjekter innenfor den nettbaserte kulturarven?

4.5.1 Informantprosjekt nr.1: Redskapsskjulas retur

Byen Rjukan preges av at industriselskapet som en gang eide byen, også driftet både bygninger og infrastrukturen utenfor fabrikkene. Preget som ligger der handler om utformingen av byen og av at de mange historiske bygningene vitner om at stedet en gang hadde en innflytelsesrik eier.

Dette siste gjaldt for eksempel mange gater, bruer og gatebelysning, strømmnett, vann og avløp, men også brannvern. Gjennom tida har en god del av løsningene fra begynnelsen av forrige århundre mistet sin funksjon eller blitt ødelagt, og på et eller annet tidspunkt – kanskje på 50- eller 60-tallet – har de blitt fjernet eller blitt byttet ut med noe nytt. Samtidig har fabrikkbyen blitt et mere vanlig sted, der det offentlige og kommunen drifter slik infrastruktur.

Informanten er håndverker og opptatt av byens første tiår, og han har en spesiell interesse for de forhenværende utplasserte redskapsskjula [dette er en anonymisering]. Interessen blei fulgt opp både i den nettbaserte kulturarven og i undersøkelse av den lokalhistoriske litteraturen:

Jeg må jo si sjøl i forhold til detta med de redskapsskjula jeg ha rota litt med, så er det digitaltmuseum og Rjukanbøkene som trigga spørsmålet: Hvorfor er det ikke noen som har bygd dem? Og så ble nysgjerrighetene så stor på spørsmålet – Hvor mange var det? Og da må en begynne å leite. (E2)

Prosjektet handlet altså om minst to ting – Bedre kunnskap om disse bygningen/Hvor hadde skjula vært; og – Kunne det la seg gjøre å lage en kopi? For alle slike skjul virket å ha gått tapt.

Det fantes historiske kilder om bygningen og informanten laget en facebookside for å vise fram arbeidet med prosjektet. Det viste det seg at han måtte gjør det som et privat prosjekt for å mobilisere både oppmerksomhet og hjelpere både i kunnskapsinnhenting og i byggefasen. Han forteller om det å mobilisere gjennom oppmerksomhet på facebook:

Men så var det som du sier også – søren det er jo sikkert mye arbeide. Da blei jeg litt bakpå igjen, men så fikk jeg litt tid for meg sjøl og tenkte: Hva om jeg kan spille på noen da? Også begynte det å rulle. Jeg laga ei side på facebook, og da fikk jeg jo mye positiv tilbakemelding og der dreiv jeg også og sonderte litegrannen ift hvor disse skjula har vært. (Det er mange som kobler seg på og svarer et eller annet?) – Å ja, hele tida! (E2)

Kunnskap om hvordan skjula var og hvor alle hadde stått, engasjerte både utenfor og på nettet; et eldre bekjentskap (som ikke var på facebook) hadde for eksempel en helt egen erfaring med et skjul som sto på et konkret sted:

Så trudde jeg at jeg hadde finni alle redskapsskjulene. Men det hadde jeg ikke. Også har jeg brukt digitaltmuseum, den siste kiosken jeg fant det var litt artig egentlig, fordi den var ... i svingen der og der har jeg ikke greid å finne et eneste bilde av det skjulet, så det trodde jeg jo ikke noe på. Nei der har det aldri vært noen. Men så snakka jeg med gamle ... og joda den har han krabba under han, og da var det jo helt klart. Da måtte jeg jobbe på nytt ..., og da fant jeg ene hjørnet på skjulet i et bilde. Så det eneste jeg har der er et hjørne på et redskapsskjul i den svingen. Og da blir jeg engasjert kjenner jeg. (E2)

Samtidig både organiserte og viste informanten det han hadde funnet, både for seg sjøl, men også for å synliggjøre det som var oppdaga på ulike flater:

Jeg er veldig dårlig datakyndig – det må jeg bare si. Så nå har jeg finni meg en måte greie å laste ned bilder og lagre noe, så at jeg har et lite arkiv sjøl. Men det er egentlig bare bildebehandling som jeg har rota litt med. Bilder og søkeord for å finne bilder. Hvis du kikker litt rundt på vegga her så har jeg jo printa ut alle de skjulene jeg har greid å finne, i Rjukanområdet samt på Hydro. Så det føler jeg at jeg har fått litt kontroll på utifra de bildene som er i digitalarkivet. Syns jeg da. (E2)

Prosjektet ble gjennomført, og redskapsskjulet som kopi av det som hadde vært fikk sin «retur». Parallelliteten gjennom starten, mobilisering, gjennomføring og den videre ivaretagelsen av skjulet har vært bruk av både konkrete materielle kilder, oppslag og utskrifter av digital kulturarv, opplysninger fra bekjente, bistand fra personer, private selskaper og offentlige instanser og en facebook-side. Digitale og materielle løsninger ble brukt for å dokumentere bygningenes historie, etablere et privateid prosjekt, bygge en kopi, og så sørge for at kopien av redskapsskjulet blei ivaretatt og deretter tatt vare på.

Basert på opplysninger fra informanten – disse tingene og systemene ble brukt underveis: Lokalhistorisk litteratur, digitaltmuseum, ei facebookside (for prosjektet), arkivdokumenter, et prosjektarkiv, og en fullstørrelses-kopi av et redskapsskjul. Handlingene han beskriver inkluderte: Undersøkelser og spøringer for å etablere kunnskap om bygningstypen, prosjektorganisering (inklusive ulike typer mobilisering av støttespillere og finansiering), samt bygging, flytting (skjulene var forholdsvis mobile) og forvaltning. Det er i tillegg grunn til å legge merke til at dette privateide prosjektet søkte ulike former for offentlig anerkjennelse; konkret så betydde det at informanten prøvde å skaffe en plassering til skjula som gjorde at mange kunne bruke av dem. De har ikke blitt interessante vedskjul eller vinterhager i en privat hage. De er i dag fremdeles utplassert på offentlige steder.

4.5.2 Informantprosjekt nr.2 – De lokale folkedraktene

I mange lokalsamfunn er det slik at både kunnskap om og det å eie (og ha på seg) den lokale bunaden er viktig. Sånn er det i Tinn også – kommunen der Rjukan ligger. Denne lokale bunaden har sine særtrekk sammenlignet med bunadsdraktene fra de omkringliggende områdene (Hardanger, Nummedal, Vest-Telemark og Øst-Telemark). De lokale folkedraktene har sine ulike aktivister, lokalhistorikere og produsenter og informant E1 er en av disse. Han samler på forløperen til den moderne bunaden – altså materiale fra den lokale folkedrakta – og jobber med et manus om dennes historie.

I det arbeidet engasjerer han seg i diskusjoner – både nettbaserte og vanlige – om hva som var vanlig på drakta før, med andre ord påkaller han at det er nødvendig å peke ut at endringer har foregått med disse klesplaggene:

Et godt eksempel på – det tenker jeg er viktig å ta vare på. Jeg hadde noen foredrag om Tinn bunaden for noen år siden og da greide jeg å riste litt i ... her inne blant fordi jeg fortalte i klartekst at i en periode fra 1910/20 til 1950-60 talet så var det veldig mange som hadde en Tinnbunad uten forkle. Det blei veldig mye styr for enkelte – fordi det var i hvertfall feil! Også var det så nydelig at plutselig en... la ut en video på facebook – jeg veit ikke om det var fra digitaltmuseum? Det er fra den av NN7 har tatt av nyåpningen av Atrå kyrkje i 1952 ... og da kommer aller kjerringene i Atrå til kyrkja selvfølgelig i bunad og halvparten av dem uten forkle. Og da var jeg lynkjapp med å skrive erta berta så fikk de sjå på en litt hyggeligere måte. Også blei det en ganske interessant runde rundt den filmen. For da blei det jo en ganske ålreit prat rundt detta her – Å ja det har vært en endring i ting! Og den type informasjon, den er jo veldig relevant å ta vare på. (E1)

Repetisjon: Miljøet som følger temaet har sitt nettverk og de engasjeres både utenfor og på internett. Denne innsikten hadde stor oppmerksomhet. Dokumentet som bidro til å bevege diskusjonen om det med endring og om det var vanlig med forkle, var en datert film som tilfeldigvis viste situasjonen i 1952.

Dette er også en person og et miljø som både er opptatt av kunnskap – hva er egentlig rett? – og det å hente innsikten fra tekstiler; altså det er viktig å både ta vare på dette og å vise fram slike ting:

Det er jo ting man ønsker å ta vare på. Og det går jo ikke an å slippe til gud og hvermann heller. Og det hører man jo også. Jeg har jo mest erfaring på tekstilfronten men da vi samtidig med der her bunadsforedraga så hadde vi jo også stilt ut alle bunadene og det er klart - da fikk folk lov til løfte opp og ta på og kikke; og det var det veldig mange kommentarer på. Dette her er jo mye bedre enn museum! Ikke sant. Så skjønner man at hadde noe av det materialet vært så skjørt at det ikke lot seg drasse rundt på - så hadde det ikke vært lov. Men det er kanskje der du har en greie – hvor folk kanskje ikke ser forskjellen på det. Også blir det litt sånn – Har det kommet på museum så ser vi aldri noe mere til det. (Ja, bortsett fra på digitaltmuseum.) Ja. (E1)

Privatpersonens foredrag og utstilling ble i hans egne ord sammenlignet med det som skjer på museum; det vil si løsningen var kanskje bedre? For kommer det på museum så «ser vi aldri noe mere til det.» Ønsket om å få se og aller helst ta i tingene er nok også viktig innenfor folkedraktmiljøet – hvordan tekstilene er laga forutsetter kanskje en konkret fysisk kontakt? Man kan nok føle på både søm og broderier for eksempel.

Museet har også objekter i samlingen av interesse for informanten, men i sine undersøkelser av det materialet fant han at dokumentasjonen i museums katalogen var fattig:

Det er noe med hva som i størst grad har blitt lagt merke til og blitt dokumentert. Det er jo ingen tvil om at alt som har å gjøre med mannfolkprodukter er mye bedre dokumentert enn det som er begått av spinnesiden. ... Jeg var i en gammel museumsprotokoll nede på Tinn museum for noen år siden. Da jeg leita etter noen opplysninger om en kjælestakk ... og da er det ganske spennende å se at – for den museumsprotokollen er jo stor og brettes ut – opplysningene går jo over to sider. Det er ei veldig lange linjer per gjenstand.

Og da har man for eksempel et knekt ljåblad ... der nesten alle feltene bortover er fylt ut. Neste linje: En stakk innlevert av lærer NN8. Ferdig. Ikke et eneste lite ord om hvem som hadde hatt den eller at det var en bruestakk eller noen verdens ting. Det var ganske vittig å kikke på den der, for det var gjennomgående i den protokollen. (E1)

Formidling og diskusjon, innsamling og bevaring er tydelig deler av informantens prosjekt og han ser at hullene i forståelsen av den lokale folkedraktdialekta kanskje trenger en ny bok:

Fordi jeg oppdaga på et tidlig tidspunkt når vi begynte å samle på gamle bunader og folkedrakter at det var noen høl, og det oppdaga jeg enda bedre når jeg han de foredraga ... det var ganske oppheta diskusjoner i etterkant av disse foredraga. (Mange av de lokale variasjonene var ukjent) Det aller første rosesaumkurset til Tinnbunaden som blei holdt i 1969 ...og da blei det jo en saum som blei brukt. Også har den blitt kurssaumen, ...Og ergo så er det jo to generasjoner nå som går rundt og trur at det er den eneste rosesaumen vi har hatt i Tinn. (E1)

Dette informantprosjektet står både i en materiell og konseptuell eller begrepsorientert virkelighet. Tekstiler, ulike verktøy, litteratur, kilder, informanter og både nettbasert- og vanlig sosiale arenaer er del av det E1 har bruk av i sitt arbeide.

Basert på opplysninger fra informanten var i alle fall følgene ting og systemer brukt underveis: Litteratur, digitaltmuseum (inklusive historisk film), innlegg av ei facebookgruppe (for den lokale bunaden), arkivdokumenter, en egen tekstilsamling og en draktutstilling. Handlingene han beskriver inkluderte: Undersøkelser og spørringer for å etablere kunnskap om tekstilene, skriving, innsamling av tekstiler, samt utstilling og presentasjon i form av foredrag og forvaltning (av egen samling). Det er i tillegg grunn til å legge merke til at kunnskapen om drakthistoria som informanten fant fram til, blei presentert innenfor ei offentlig ramme i ei interessegruppe for det lokale folkedrakt- og bunadsmiljøet.

4.5.3 Oppsummering

Informantprosjektene er interessante fordi de bruker av en nettbasert kulturarvpraksis som benytter svært mange av de tingene og handlingene som er beskrevet tidligere. Det er altså mye som er likt. Dette inkluderer bruken av facebook, arkivdokumenter, litteratur og digitaltmuseum. Forskjellene mellom de to prosjektene er altså svært små, selv om bunadsmiljøet som offentlighet eller interessenter nok har et annet omfang enn temaet redskapsskjul på Rjukan. Materialet som inngår i informantprosjektene, er ulikt. Draktsamlingen til E1 involverer innsamling og ivaretagelse av et historisk materiale og en analyse av en håndverkstradisjon. E2s kopibygge derimot har ikke en slik status, i og med at dette prosjektet ikke kunne ta utgangspunkt i eldre gjenlevende bygg.

Tilsvarende – handlingene i begge prosjektene sirkulerer rundt utvikling av kunnskap, presentasjon og forvaltning, altså selv om de viser fram vidt forskjellige ting. Både kopibygget og draktmaterialet vil kunne være kilder til å kunne forstå ulike forhold fra fortida – for eksempel at slike skjul var vesentlig utplassert, infrastruktur (depoter før lastebiler og andre kjøretøy sørget for transport) og at søm i gamle stakker ble utført på forskjellig måter.

Innenfor de analytiske begrepene er det mange eksempler på tydelig relasjonell materialitet mellom ulike dokumenter, minner, tekstiler, men også ideer om kunnskap og de konkrete tingene begge informantene ivaretar – Altså ei folkedraktsamling og kopibygget (som representant for en tapt bygningstype). Kulturarv lages også innenfor en slik konkret, personlig relasjon og skjer på grunn av de ulike informanters egne kunnskaper og interesser. Innsamling og sirkulasjon av både ting og opplysninger, skjer både fysisk, konkret og nettbaser, digitalt. Dette kan brukes til å understreke et innledende teoretisk poeng – både fortid og kulturarv skjer som prosess. Et eksempel på det er at en utvalgt kilde eller en museumsting, kan brukes som vitne i en tekst som skal svare på et spørsmål stilt i 2021. Essensen (av fortid) som ligger i tingen kan ha verdi nå. Det gamle fotografiet kan kanskje si noe til en skoleelev i dag, om hvor mange generasjoner som var aktive i det lokale Framlaget på 1970-tallet?

Kapittel 5 – Avsluttende diskusjon: Relasjoner, forbindelser, deltakelse og demokrati

I dette siste kapittelet besvares forskningsspørsmåla og det gjøres en brei analyse på hvordan lokal, nettbasert kulturarv bidrar til deltakelse og demokrati. Jeg gjennomfører helt til slutt to analyser med forbindelse til avhandlingens funn (materialiseringer og innovasjon som organisatoriske strategier). Repetisjon: Forskningsspørsmåla handler om det som skjer innenfor den nettbaserte kulturarven; der både museum og frivillige deltar. Innenfor det som er en komplisert situasjon ble det gjort et begrunnet valg å fokusere undersøkelsen på relasjoner innenfor en metodikk hentet fra ANT.

Den nettbaserte kulturarven utgjør innenfor det materialet som er gjennomgått både et stort, sammensatt, men også konkret, materiale som nok først og fremst bærer med seg opplysninger fra fortida. Samtidig er den nettbaserte kulturarven kommunikasjonen og dialog om fortid. Det er altså snakk om både stabile fenomener som kan brukes til å finne informasjon, men også en prosess som blant annet kan bidra til mere kunnskap. Empirien har flere ulike som underbygger poengene om at kulturarv konstrueres gjennom prosesser.⁷⁸ Bærerne av informasjon på dette feltet kan kalles infrastruktur og inneholder veldig mange ulike løsninger. Med utgangspunkt i ting og systemer – her er NIAs samlinger representert ved lok 9, digitaltmuseum.no og interessegruppene et utvalg av slik infrastruktur og ting.

Relasjonene som frambringer den nettbaserte kulturarven innenfor empirien, er – for å velge ett ord - flerstemt. Poenget er at det er ulike typer aktører som gjennomgående etablerer relasjoner til kulturarv og som frambringer denne. Sammenstillingene eller de relasjonelle kombinasjonene av ulike kilder i for eksempel informantprosjektene; de ulike tingene E1 og E2 benytter hver for seg, bidrar til å forklare hva kopiskjulet og draktsamlingen betyr, men også hva de er. Med utgangspunkt i disse privatpersonenes egne interesser og behov for å bli bedre kjent med et fenomen, er dette eksempler på hvordan private relasjoner og en slags produksjon av kulturarv kan fungere. Altså - privates relasjoner kan være en type frambringer av nettbasert kulturarv.

Tilsvarende sammenhenger finnes også for den organisatoriske tilnærmingen. Forskjellen er nok ikke framgangsmåte, men snarere avsenderen og mengden kulturarv som lages. Digitaltmuseum kan regnes som å være del av dette for museenes del. Både historielaget og museet bidrar til eksempler på at organisatoriske relasjoner frambringer kulturarv.

⁷⁸ Hobsbawm (2012); Løkka (2015).

Interessegruppene med fokus på lokalhistorie kan forstås som en hybrid der kombinasjonen av privatpersoner, det geografiske stedet og interessegruppene sammen frambringer kulturarv. Gitt at fortidsessenser gjennom representasjoner blir nærværende – er dette ikke så ulikt Runia og Bangstads presentisme av fortid.⁷⁹ Men, rammen om de aller fleste opplysningene, innsiktene og forklaringene har utgangspunkt i det folk har erfart og kan sjøl. Denne hybrid-relasjonen som frambringer av nettbasert kulturarv, er altså en kombinasjon mellom forbindelsene til lokalsamfunnet, brukernes tilknytning til stedet og interessegruppa som dynamisk forum. Lederne av gruppa og deres relasjoner kan godt sees innenfor denne hybrididen – de er i alle fall viktige tilretteleggere der.

Kulturarv som ulike ting har egne relasjoner og aktiviseres eller sammenflettas gjennom relasjoner med andre aktører – Lokets «kapasitet» i møter med informantene er et konkret eksempel. Relasjonene mot andre ting og systemer virker også.

Fortid, nå og framtid er en form for relasjon og er et element innenfor kunnskap som både er elastisk (tilgjengelig gjennom ulike informasjonssystemer) og nærværende (tilstede nå). Men, i empirien er den kanskje tydeligst gjennom gruppeledernes årvåkenhet også utenom arbeidstida slik at de er beredskap for å tilrettelegge for gode relasjoner når det (nesten) skulle være.

I flerstemtheten ligger det med andre ord til grunn at det er minst fem forskjellige typer relasjoner som frambringer den nettbaserte kulturarven: Privat, organisatorisk, hybrid, ting og tid. Skal en dra metaforet litt videre så handler flerstemthet om at stemmene (som i god korsang) er i harmoni med hverandre. Det er i alle fall riktig gitt at ingen av denne type relasjoner kan sies å være dominerende eller overdøver de andre.

Til spørsmålet om hvilke forbindelser som skapes mellom materielle og digitale aspekter så kan det handle om innsamling av opplysninger, altså at sirkulasjon av en digital representasjon av en ting, som gir objektet oppmerksomhet og at det meldes inn (for avsenderen) til nå ukjente opplysninger. Men det er også slik at motsatte bevegelsen kan skje – altså at presentasjon av en digital versjon gir dets publikum mere innsikt – man opplever eller kanskje til og med lærer? Sirkulasjon av et digitalt aspekt gir til sitt publikum. Hvis begge ting skjer – både folkeopplysning gjennom visning og deretter innsamling hvis det kommer flere, nye opplysninger – så har en deltakende prosess gitt både folkeopplysning og innsamling. Befaringene med lok 9 virket strengt talt slik – møtene gav både opplevelser og læring samt økt innsikt i forhold som burde kunne katalogiseres. Grunnleggende - materielle og digitale aspekter

⁷⁹ Runia (2014); Bangstad (2017).

ligner jo bare så mye. Et bilde av loket kan vanskelig fange opp ujevnheter i malingen på motorene. De digitale aspektene forstås nok derfor ennå som en slags synliggjøring, så representasjonen oppfattes ikke å være en fullgod kopi. Forbindelsene mellom de digitale og materielle aspektene kan skape oppmerksomhet, men kanskje ikke så dyp forståelse.

Hvordan folk engasjeres i å delta handler ofte om interesse eller tilhørighet; lokalsamfunn og tema er altså viktig. Dette handler om å få til oppslutning i interessegruppa og til å få til at innlegg og diskusjoner skaper engasjement. Engasjementet kan også bli synlig når ikke-nettbaserte samtaler og personer møtes på butikken eller kafeen – altså utenfor facebook. Det handler også noen ganger om at vær eller sesong blir riktig – sommertid er for eksempel ikke nødvendigvis skjermtid. Engasjementet handler vanligvis om ting som man har egen kjennskap til – altså forhold som en sjøl har erfart for eksempel ved at man var til stede på et arrangement eller kan gjenkjenne personer i et bilde. Det handler også om grep innenfor interessegruppene for å lage innlegg og innhold som antas å være interessant for mange. Temaet gamle lastebiler er bedre enn fjelltur på setra. Og, det er bedre at mange ulike brukere bidrar for det gir vanligvis variasjon på det som vises, framfor at det er noen få som produserer nesten alt. Variasjon virker altså kanskje best.

Til spørsmålet hvordan engasjeres folk i det å inngå i nye forbindelser og samskape digitale objekter? Det skal først besvares fokusert i betydningen interessegruppa, og er da først og fremst et spørsmål om rekruttering og inkludering. Behovet for spesielle tema og å presentere nytt materiale fra 1980- og 1990-tallet gjør at et større aldersspenn på brukerne kan bidra med sin innsikt. Forståelsen av fortid som ligger til grunn er altså fleksibel – det riktige gamle materialet er ikke alene om å sørge for forbindelser til folk. Samskaping av digitale objekter engasjerer gjennom dialog om tingenes innhold. Det tradisjonelle spørsmålet er – Hvem er personene på bildet? Langt de fleste sånne øvelser foregår på facebook eller er koordinert med museets registrator i interessegruppa. Det er sjelden at kommentarer legges rett inn på digitaltmuseum. Valg av gode objekter – kanskje med både kjøretøy, kjent bygningsmiljø og personer til stede i et fotomotiv – er også viktig for å skape nye forbindelser. I enkelte slike tilfeller kan det relasjonelle potensialet eller brukernes samlede interesse, kunnskap og aktivitet bidra til diskusjonstråder som pågår lenge og som gir mange nye opplysninger.

Jeg har så langt definert at flerstemte relasjoner, som inkluderer fem ulike typer, frambringer den nettbaserte kulturarven i casen, samt at en vanlig (men litt forenklet) forbindelse mellom materielle og digitale aspekter handler om opplevelse, læring og utvikling av kunnskap. I tillegg – engasjeringa av folk i forbindelser til kulturarv handler om å skape oppslutning gjennom sted

(og tilhørighet), tema, ting, folks egne erfaringer og kunnskap og det å prøve å lage aktivitet som involverer mange. Men også – interessegruppene søker å bli større og inkludere, og engasjere til samskaping av digitale objekter (for eksempel gjennom innsamling av opplysninger) gjennom dialog.

Innenfor empirien ble ordparene «bruke og bidra» men også «så og høste» hentet fram innenfor det som ble vurdert å være en form for nettbasert historiedugnad. Det ligger til dugnadsbegrepet at dette både er en form for frivillig innsats, som involverer samarbeide, og at det er noen mål. Dugnad er både organisering og et resultat. Og – det er allment utbredt ideer om hva dugnad involverer. Det er mye av det samme som ligger til grunn for samhandlingen eller i det minste koordineringa av historiedugnaden og med utgangspunkt i de hybride relasjonene fra interessegruppene – det er brei enighet om hvordan ting gjøres. Det betyr blant annet at de to organisasjonene og mange brukere frekventerer de ulike interessegruppene omtrent like mye, og at de geografiene som ligger til ting og fotografier på sett og hvis bestemmer om den digitale kulturarven skal vises i interessegruppene Fjellvannet, Barndom eller på De to bygdene.

Turner undersøkelse av etnografiske samlinger på Smithsonian viser situasjoner der samlinger er fjernet langt fra sine opphavssteder. Hun peker på at materiell holdbarhet («materiale durability») – både i system, tradisjon og organisasjon – gjør at ny, lokalbasert kunnskap («community knowledges») vanskelig får innpass. Historisk er det et en reell innsnevring («occluding») av indianske perspektiver og kunnskap – dette er samlingenes tydelige koloniale arv. I dagens, norske samlingssystem og tradisjon så er det heller ikke gitt, at all kunnskap får bli del av katalogpostene. Hvem bestemmer det? Hvert enkelt museum, men ganske sikkert også eieren av systemet – altså leverandøren KulturIT. Dette har ikke vært et stort tema i avhandlingen, men spørsmålene har vært oppe – museets forståelse og eksterne informantere ideer om hvilke opplysninger som bør ivaretas er ikke de samme. Det er verdt å merke seg at innholdet i katalogen nok ikke (selv i Norge) er en veldig demokratisk struktur og at katalogens innhold har sin egne, seige (durabilitet) materialitet.

Med utgangspunkt i at privatpersoner i alle fall er aktør i relasjonene privat, hybrid og tid, og er en viktig del av flerstemtheten, kan det trekkes ei linje i retning av deltakelse og demokrati som kan kalles medborgerskap. Poenget at personer både som bærer av egen kunnskap, som publikummere som opplever den digitale kulturarven, og som produsenter av ny kunnskap gjennom det de undersøker i fortida, er forholdsvis likestilte. Alle har (noe) innflytelse; makta er kanskje ikke så ulik? I dette perspektivet kan altså digital kulturarv framstå som å være en demokratiserende prosess. Dette ble også beskrevet i kapittel en innenfor rammen av den

offentlig museums og kulturarvpolitikken – deltakelse og dialog er en forventning som hviler på museene i Norge.

Forskning har problematisert hva vendingen til mer dialog og demokrati betyr i form av makt. Løkka med flere peker på at maktforholdene har flatet ut og at flere ulike utviklingstrekk bidrar til å undergrave ekspertenes og vitenskapens posisjon i produksjonen av kulturarv. Økt gjennomslag for kommersialisering og nyttetenkning («kulturarv skal anvendes slik at det blir aktivitet») har i hennes eksempel kanskje tilsidesatt vitenskapelig kunnskap (om Olav den Helliges fødested). Middelalderhistorie er altså gjenstand for en posisjonering, der det er status å være fødestedet til helgenkongen. Løkka identifiserer tre typer demokratisering: 1 – At kulturarv skal være tilgjengelig for alle; og 2 – at kulturarven gjenspeiler hele samfunnet; og 3 – at folket selv produserer kulturarv (og ikke bare er publikum). Alle disse typene demokratisering gjøres i min case, og analysen her har pekt på hvordan den utøves via relasjoner og forbindelser.

Innholdet og presisjonsnivået på kunnskapen har altså ikke vært tema. Gitt at det kan tas utgangspunkt i forholdsvis nær fortid – så som er tilfellet med kjernen til NIAs samlinger – så er nok utfordringene mindre med hensyn til kvalitet på innholdet og kildekritikk. I så måte er vel potensialet for folkelig innsikt i hverdagens ting fra 1900- og 2000-tallet en god del større enn 1000 år gammelt fortid. Industriarbeidersamfunnets samlinger inngår både i type 2 og 3.

Et annet perspektiv på demokrati kommer via begrepet deltakelse fra Ogunpipes multifaseterte «participation nexus.» I dette perspektivet er det akkurat relasjonell forståelse av deltakelse som spiller inn, det vil si at mulighetene til mange forskjellige former for deltakelse (og opplevelse, læring, demokrati) aktualiseres. Deltakelsens og relasjonens rammer er altså store, og de som bruker av museum er mange flere enn dem som løse billett. Dette er et godt utgangspunkt for avhandlingenes siste spørsmål – altså hvilke interesser har museum og lokalsamfunn til felles, og hvilke er private?

Samhandlingen, dugnaden, flerstemtheten og det som framstår å være et interessefellesskap som sammen undersøker fortida, bæres fram av mange ulike relasjoner. Det er sjølsagt også rom for private interesser og private relasjoner innenfor den nettbaserte kulturarven, men dette har jo ikke vist seg tydelig i materialet. Informantprosjektene handler om private eiendeler, men selv disse nyttiggjør seg av og bruker av den felles kulturarvpraksisen. Flerstemmigheten og kompleksiteten tillater ganske sikkert at private og felles motiver og interesser kan være der samtidig. Når de private relasjonene oppstår så er jo det som en form for egeninteresse og det mangfoldet det gir lager jo et deltakerfelt som nok er veldig variert.

Jeg har undersøkt en situasjon, en lokal case, innenfor det nettbaserte kulturarven som er innfløkt og som har mange ulike aktiviteter og aktører. Demokratisering av museum og kulturarv er som allerede påpekt en sentral, politisk prosess for institusjonene. Forståelsen av kulturarv og posisjonering av samlingene på arenaer der man aktivt bidrar selv, og bruker av relasjonene for å bygge kunnskap, kan nok oppfattes som et gjennomtenkt strategisk valg.

Et poeng som trekker i motsatt retning, er at facebook som sted og algoritmisk kultur er en markedsorientert maskin. Hva gjør det med den nettbaserte kulturarven og demokratiseringa at relasjonene foregår via en infrastruktur som faktisk konkurrerer intenst med andre massemedier? Sånn fungerer jo de store plattformene, inklusive facebook. Situasjonen er den at museene og kulturarv operer innenfor flere slike markedsorienterte situasjoner – det er blant annet et økt fokus på inntjening og sponsorering fra næringslivet av museum i Norge. De økonomiske realitetene tillater nok ikke så ofte at kommersielle aktører med vilje skal unngås (sjøl kommer jeg på bare ett tilfelle). Det var kanskje den viktigste, større diskusjonen her?

Men helt til slutt skal jeg avslutte med to korte, relaterte diskusjoner nemlig: (1) Konsekvenser av funnene på de materielle samlingene og forbindelsene til den digitale kulturarven; (2) Konsekvenser av funnene på innovasjon som organisatorisk strategi. Gitt at noe nye innsikt og kunnskap har kommet til her; kan det være interessant at synteser for kunnskap står sentralt innenfor innovasjon (og organisasjonsutvikling) for museumssamlingene?

Bekymringen steg en stund da mine egen oppmerksomhet ble mer og mer digital. Til fordel for tilgjengeliggjøringa av samlingene så har museet produsert titusenvise av representasjoner av fotografier det siste tiåret. Var tingene i ferd med å bli borte? Men, jeg fulgte med på informantenes opplevelser og la merke til hvor viktig digital kulturarv rett og slett er. Gleden ble derfor stor da materialisering av loket rett og slett gjorde noe med kunnskapen om den store maskinen. Ny-materialisme og materialisering som praksis har allerede bidratt med forklaringer på hva tingenes gjør.⁸⁰ En slik «gjøren» involverer blant annet ulike menneskers observasjoner gjennom det relasjonelle, og det kan gi opplysninger og ny kunnskap – både om maskinen sjøl men også om hvem som brukte loket og hvordan de jobbet. En tydelig konsekvens er at informasjonen i katalogposten kan utvikles og dermed bli en bedre kilde til forståelse av fortida. Det digitale og det materielle henger altså tett sammen – ikke minst gjennom ulike former for materialiseringer. Poenget er vel først og fremst å slippe til flest mulig ulike aktører og også slippe tingenes relasjoner til.

⁸⁰ I Damsholt m.fl. sin analyse identifiseres som sagt eksplisitt materialiseringer som henholdsvis prosesser, relasjoner og performance (Damsholt et al, 2009)

Minst to drivere for endring opptrer ganske tydelig i avhandlinga – digitalisering og demokratisering; men museumspolitik (og museumsreformen) kan også godt legges til. De mange organisatoriske bruddene de siste 10-20 årene gjennom landets museumsreform har nok mange steder frakoblet organisasjonsstrukturene fra organisasjonskulturene. Dette er påvirkninger som øver innflytelse både innenfor og utenfor museene, både på den enkeltes arbeide og på hele samfunnet. Og, ganske sikkert både innenfor kulturarv og på kulturarv. Innenfor organisasjonsfaget er skandinavisk nyinstitusjonalisme kanskje den tilnærmingen som likner mest på mitt ANT-perspektiv; i alle fall i det at utgangspunktet er at endringsprosessene i stor grad også er påvirket av eksterne idestrømmer. Aasen og Kongsvik er kanskje feltets nestorer i Norge og peker spesielt på en ledelsesstrategi i møte med det som benevnes å være «komplekse responderende prosesser.» Strategien handler om å benytte ledelse (snarere enn styring) som strategi og å definere temaer for utvikling. Ledelsen er i deres tolkning er kun en av mange ulike aktører som påvirker prosessene.⁸¹ Det siste poenget er til de grader gjort til kjenne i denne avhandlingen – den tekniske, sosiale og organisatoriske kompleksiteten er stor innenfor nettbasert kulturarv! Skal jeg foreslå et tema i dagens situasjon for museene som vil bygge strategi for den nettbaserte kulturarven så ville det være: Innovasjon i kunnskapsdeling og digital kulturarv. Mengdene med god innsikt innafor den nære fortida bør kunne mobiliseres og brukes til mange ulike formål. Det som allerede skjer innenfor nettbasert kulturarv, bidrar ganske sikkert allerede til dette.

⁸¹ Tone Merethe Aasen og Oscar Amundsen, *Innovasjon som kollektiv prestasjon* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017), 301-305.

Kilder og litteratur

A. Primærkilder – Intervjuer, observasjonsrapporter, offentlige dokumenter

A.1 Intervjuer og gruppesamtaler (9 stk)

E1: Informantintervju med Ekstern nr. 1; Dato: 27/4/2021 (transkribert)
E2: Informantintervju med Ekstern nr. 2; Dato: 29/4/2021 (transkribert)
E3: Informantintervju med Ekstern nr. 2; Dato: 29/4/2021 (transkribert)
E4: Informantintervju med Ekstern nr. 2; Dato: 30/4/2021 (transkribert)
I1: Informantintervju med Intern nr. 1; Dato: 30/4/2021 (transkribert)
I2: Informantintervju med Intern nr. 2; Dato: 5/5/2021 (transkribert)
I3: Informantintervju med Intern nr. 3; Dato: 10/5/2021 (transkribert)
Gruppesamtale Eksterne; Dato 6/7/2021 (transkribert)
Gruppesamtale Interne; Dato 9/7/2021 (transkribert)

A.2 Observasjonsrapporter (3 stk)

Observasjonsrapport I – Befaring av Lok 9 (6/7/2021) [vedlegg E]
Observasjonsrapport II – Befaring av Lok 9 (9/7/2021) [vedlegg F]
Observasjonsrapport III – 27072021 – Oppslag og lesing i digimus [vedlegg G]

A.3 Offentlige dokumenter og rapporter

Gran, Anne-Britt; Vestberg, Nina & Booth, Peter. 2018. *Digitaltmuseum.no*. DnD-rapport nr. 3. Oslo: BI Centre for Creative Industries. URL: <https://www.bi.no/globalassets/forskning/centre-for-creative-industries/publications/rapport-nr.-3-digitaltmuseum.no-final.pdf>

Gran, Anne-Britt; Booth, Peter; Ogundipe, Anne; Vestberg, Nina Lager; Røyseng, Sigrid; Hoel, Aud Sissel & Moreno, Valentina. 2020. *Digitale handlingsmønstre i kunst- og museumssektoren – om forbrukere, museumsledere og kunstnere*. DnD-rapport nr. 5. Oslo: BI Centre for Creative Industries. URL: <https://www.bi.edu/globalassets/forskning/centre-for-creative-industries/publications/dnd-rapport-nr.-5.-digitale-handlingsmonstre-i-kunst-og-museumssektoren---om-forbrukere-museumsledere-og-kunstnere.pdf>

Kulturdepartementet, Statsbudsjettet 2021 – Tilskuddsbrev til nettverksmuseene; 18/12/2020

Norsk kulturråd, Museene i 2019 (Kulturrådet, 2020): https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/museumsvurderingen_2019

Stortingsmelding nr. 24 (2008-09) - Nasjonal strategi for bevaring og formidling av digital kulturarv. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/f3f0e538cc704abda770db1ef2c5399b/no/pdfs/stm200820090024000dddpdfs.pdf>

Stortingsmelding nr. 49 (2008-2009) – Framtidas museum.

URL:<https://www.regjeringen.no/contentassets/623a144b4e9a4efc8aefe1d73a406771/no/pdfs/stm200820090049000dddpdfs.pdf>

Stortingsmelding nr. 23 (2020-2021) – Musea i samfunnet. URL:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/573ad8ffd103469087db8ee693de5060/nn-no/pdfs/stm202020210023000dddpdfs.pdf>

Østby, Jon Birger. "Fra manuelle til digitale museums kataloger i de kulturhistoriske museene."

(2013). URL- <https://norskfolkemuseum.brage.unit.no/norskfolkemuseum-xmloi/bitstream/handle/11250/2435588/Fra%20manuelle%20til%20digitale%20museums-kataloger%20.pdf?sequence=1>

B. Litteratur (Sekundærkilder)

Aarbakke, Thea. "Musealiserte relasjoner mellom liv og litteratur på Olav H. Hauge-Senteret." *Nordisk Museologi* 28, no. 1 (2020): 75. <https://doi.org/10.5617/nm.7970>

Andersen, Ketil Gjølme. "Flaggskip i fremmed eie: Hydro 1905 - 1945." *Hydros historie 1905 2005*. Oslo: Oslo: Pax, 2005.

Alsvik, Ola, and institutt Norsk lokalhistorisk. *Fagfelt og folkerørsle: Norsk lokalhistorie i det 20. århundre*. [Ny utg.]. ed. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, 1996.

Alsvik, Ola, and institutt Norsk lokalhistorisk. *Kultur møter: Lokalsamfunnet, lokalhistorien og møtet med det fremmede*. Skrifter Fra Norsk Lokalhistorisk Institutt (Trykt Utg.). Vol. nr. 40, Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, 2004.

Ask, Kristine, Kristine Ask, and Roger A. Særaa. *Digitalisering: Samfunnsendring, brukerperspektiv og kritisk tenkning*. Bergen: Fagbokforlaget, 2021.

Bangstad, Torgeir Rinke. "Nærvær og Presentisme: Om synet på fortiden i nyere historieteori." *Tidsskrift for kulturforskning: TFK* (2017).

Birkeland, Inger, Steffen Fagernes Johannessen, and Ellen Schrupf. "Innledning - Fra industri til industriarv." *Tidsskrift for kulturforskning*, no. 2 (2019).

Blom, Ina. "Introduction. Rethinking Social Memory: Archives, Technology, and the Social." 11-38. Amsterdam: Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018.

Booth, Peter, Anne Ogundipe, and Sigrid Røyseng. "Museum Leaders' Perspectives on Social Media." *Museum management and curatorship (1990)* 35, no. 4 (2020): 373-91. <https://doi.org/10.1080/09647775.2019.1638819>.

Callon, Michel. "Some Elements of a Sociology of Translation: Domestication of the Scallops and the Fishermen of St Brieuc Bay." *The Sociological review (Keele)* 32, no. 1_suppl (1984): 196-233. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1984.tb00113.x>.

Camarero, Carmen, Maria-José Garrido, and Rebeca San Jose. "What Works in Facebook Content Versus Relational Communication: A Study of Their Effectiveness in the

- Context of Museums." *International journal of human-computer interaction* 34, no. 12 (2018): 1119-34. <https://doi.org/10.1080/10447318.2017.1418475>
- Dahl, Helge, and Tinn kommune. *Rjukan: Bind 3 : Fra 1980 Til 2000*. [1. utg.]. ed. Vol. B. 3, Rjukan: Tinn kommune, 2000.
- Damsholt, Tine, Camilla Mordhorst, and Dorthe Gert Simonsen. *Materialiseringer: Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus: Aarhus University Press 2009.
- Eriksen, Anne. *Museum: En Kulturhistorie*. Oslo: Pax, 2009.
- Foucault, Michel. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Les Mots Et Les Choses. London: Routledge, 2002.
- Giaccardi, Elisa. *Heritage and Social Media: Understanding Heritage in a Participatory Culture*. London: London: Routledge, 2012. doi:10.4324/9780203112984.
- Gil-Fuentetaja, Ion, and Maria Economou. "Communicating Museum Collections Information Online: Analysis of the Philosophy of Communication Extending the Constructivist Approach." *Journal on computing and cultural heritage* 12, no. 1 (2019): 1-16. <https://doi.org/10.1145/3283253>.
- Gillespie, Tarleton. "The Politics of 'Platforms'." *New media & society* 12, no. 3 (2010): 347-64. <https://doi.org/10.1177/1461444809342738>.
- Gjestrup, Jon Aage. "Fra folkemuseum til økomuseum. Økomuseumsbegrepet - En fornyelse og et viktig instrument for lokalsamfunnet." *Heimen (Oslo, Norway)* 30 (1993): 30.
- Gosden, Chris, and Chantal Knowles. *Collecting Colonialism: Material Culture and Colonial Change*. Routledge, 2020.
- Gowland, Geoffrey. "Nuts and Bolts of Digital Heritage. Bringing the Past into the Virtual Present." (2018).
- Gran, Anne-Britt, Nina Lager Vestberg, Peter Booth, and Anne Ogundipe. "A Digital Museum's Contribution to Diversity - a User Study." *Museum management and curatorship (1990)* 34, no. 1 (2019): 58-78. <https://doi.org/10.1080/09647775.2018.1497528>
- Haraway, Donna. "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century." 117-58. Dordrecht: Dordrecht: Springer Netherlands.
- Hobsbawm, Eric, and Terence Ranger. *The Invention of Tradition*. Canto Classics. Canto edition ed. Vol. 15, Cambridge, United Kingdom: Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2012. doi:10.1017/CBO9781107295636.
- Hooper-Greenhill, Eilean. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London, New York: Routledge, 1992.
- Hylland, Ole Marius. "Even Better Than the Real Thing? Digital Copies and Digital Museums in a Digital Cultural Policy." *Culture unbound* 9, no. 1 (2017): 62-84. <https://doi.org/10.3384/cu.2000.1525.179162>
- Ole Marius, Hylland. "Museenes Samfunnsrolle - Et Kritisk Perspektiv." *Norsk museumstidsskrift* 3, no. 2 (2017): 77-91. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2017-02-04>

- Johannessen, Asbjørn, Line Christoffersen, and Per Arne Tufte. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5. utg. ed. Oslo: Abstrakt, 2016.
- Kidd, Jenny. "Enacting Engagement Online: Framing Social Media Use for the Museum." *Information technology & people (West Linn, Or.)* 24, no. 1 (2011): 64-77. <https://doi.org/10.1108/095938411111109422>.
- Kjeldstadli, Knut. "Finnes Lokalsamfunn?". *Heimen* 54, no. 04 (2017): 342-51.
- Kjeldstadli, Sverre. *Rjukan : Et Moderne Eventyr Om Industri- Og Bondesamfunn*. Oslo: Cappelen, 1943.
- Lager Vestberg, Nina. "There Is No Cloud: Toward a Materialist Ecology of Post-Photography." *Captures* 1, no. 1 (2016). <https://doi.org/10.7202/1059824ar>.
- Law, John. "Actor Network Theory and Material Semiotics." 141-58. Oxford, UK: Oxford, UK: Wiley & Blackwell, 2008.
- LeCain, Timothy J. *The Matter of History: How Things Create the Past*. Studies in Environment and History. Cambridge University Press, 2017.
- Lien, Marianne E., Knut G. Nustad, and Gro B. Ween. "Introduksjon. Antropologiens grenseflater." *Norsk antropologisk tidsskrift* 23, no. 3-4 (2012): 214-24.
- Løkka, Nanna. "Demokratisk dialog i kulturminneforvaltningen - Et slag om fortiden?". *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 17, no. 2 (2014): 235-52.
- Munkvold, Glenn, Olsen Hans Hysing, Amundsen Oscar, and Kongsvik Trond. "Forbedring av samarbeidsevnen i store organisasjoner - «Paradoksaldynamisk tilnærming» som strategi." *Søkelys på arbeidslivet* 27, no. 4 (2010): 310-27.
- Nielssen, Hilde. "Til Jordens Ender. Om hvordan verden ble brakt til Norge og omvendt på etnografiske utstillinger i misjonsregi." *Norsk antropologisk tidsskrift* 18, no. 3-04 (2007): 196-215.
- Nilsen, Ann Christin Eklund, and Ove Skarpenes. "Coping with Covid-19. Dugnad: A Case of the Moral Premise of the Norwegian Welfare State." *International journal of sociology and social policy* ahead-of-print, no. ahead-of-print (2020). <https://doi.org/10.1108/IJSSP-07-2020-0263>
- Nordby, Guro. "Rjukanbanen - Betydning, materialitet og tilstedeværelse." Doctoral thesis (USN: 2020).
- Ogundipe, Anne. "How Digitized Art May Invite or Inhibit Online Visitor Participation (and Why It Matters for Art Museums)." (2018). <https://doi.org/https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v11i03/51-72>.
- Ogundipe, Anne, medievitenskap Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Institutt for kunst- og, and universitet Norges teknisk-naturvitenskapelige. "On the Matter of Participation: Examining a Nexus of Agency, Affordance, Atmosphere and Affect in Onsite and Online Art Museum Environments." 2019:330, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Humanities, Department of Art and Media Studies, 2019.
- Owens, Trevor. "Digital Cultural Heritage and the Crowd." *Curator* 56, no. 1 (2013): 121-30.

<https://doi.org/10.1111/cura.12012>.

Runia, Eelco. *Moved by the Past : Discontinuity and Historical Mutation*. New York, NY: Columbia University Press, 2014.

Ruppert, Evelyn, John Law, and Mike Savage. "Reassembling Social Science Methods: The Challenge of Digital Devices." *Theory, culture & society* 30, no. 4 (2013): 22-46. <https://doi.org/10.1177/0263276413484941>.

Røssaak, Eivind, Trond Lundemo, and Ina Blom. *Memory in Motion*. Amsterdam University Press, 2017.

Røssaak, Eivind. «Når nasjonens hukommelse digitaliseres: Kulturens ubevisste vender tilbake» i *Mediehistorisk tidsskrift* 30 nr. 2 (2018): 22-42.

Schick, Lea, and Katrine Damkjær. "Can You Be Friends with an Art Museum? Rethinking the Art Museum through Facebook." Paper presented at the Transforming culture in the digital age: Proceedings of the international conference in Tartu, 2010.

Shahani, Lavina, Niki Nikonanou, and Maria Economou. "Museums Opening up to Communities Using Web 2.0: Promise or Reality?". *The international journal of the inclusive museum* 1, no. 4 (2008): 57-66.

Strathern, Marilyn. "Cutting the Network." *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 2, no. 3 (1996): 517-35. <https://doi.org/10.2307/3034901>.

Striphas, Ted. "Algorithmic Culture." *European journal of cultural studies* 18, no. 4-5 (2015): 395-412. <https://doi.org/10.1177/1367549415577392>.

Swensen, Grete, and Laima Nomeikaite. "Museums as Narrators: Heritage Trails in a Digital Era." *Journal of Heritage Tourism* 14, no. 5-6 (2019): 525-43.

Thylstrup, Nanna Bonde. *The Politics of Mass Digitization*. MIT Press, 2019.

Tjora, Aksel Hagen. *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Forskningsmetoder. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2018.

Turner, Hannah. *Cataloguing Culture: Legacies of Colonialism in Museum Documentation*. Vancouver: Vancouver: UBC Press, 2020.

Wold, Taran Victoria Rogstad, and Gro Birgit Ween. "Digitale Visjoner: En Kartlegging. Identitet, Tilgjengelighet Og Digital Demokrati." (2018).

Aarbakke, Thea. "Musealiserte relasjoner mellom liv og litteratur på Olav H. Hauge-Senteret." *Nordisk Museologi* 28, no. 1 (2020): 75. <https://doi.org/10.5617/nm.7970>.

Aasen, Tone Merethe, Amundsen Oscar, Gressgård Leif Jarle, and Hansen Kåre. "Medarbeiderdrevet Innovasjon - En Kunnskapsstatus." *Søkelys på arbeidslivet* 28, no. 3 (2011): 212-31.

Vedlegg A til og med G - Dokumenter og observasjonsrapporter

- A. Norsk senter for forskningsdata (NSD) – Meldeskjema for behandling av personopplysninger
- B. Informantskriv
- C. Intervjugaid til enkeltintervjuene
- D. Intervjugaid til gruppesamtalene
- E. Observasjonsrapport I – Befaring av Lok 9 (6/7/2021)
- F. Observasjonsrapport II – Befaring av Lok 9 (9/7/2021)
- G. Observasjonsrapport III – 27072021 – Oppslag og lesing i digimus

A. Norsk senter for forskningsdata (NSD) – Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

about:blank

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Kulturarvs begrensninger og grenseløshet i ett digitalt museum. Forbindelser mellom museum og samfunn.

Referansenummer

508612

Registrert

17.03.2021 av Kjetil Høstrup Djuve - kjetilhd@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Heidrun Aam, heidrun.aam@ntnu.no, tlf: 73591782

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Kjetil H. Djuve, djuvekje@hotmail.com, tlf: 48078642

Prosjektperiode

01.03.2021 - 01.09.2021

Status

03.05.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

03.05.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 03.05.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.09.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtalt med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med

behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fulle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen NSD v/Anne Marie Try Laundal

B. Informantskriv

Informasjonsskriv til informantene

Mitt navn er Kjetil H. Djuve. Jeg er masterstudent i Organisasjon og ledelse ved NTNU, og holder for tiden på med en masteroppgave som handler om hvordan «museumsting» på nettet bidrar til kunnskapsdeling, deltakelse og forbindelser mellom museum og samfunn.

Jeg ønsker i den forbindelse å intervju personer som bruker av slike museumsting både i og utenfor museet.

Masteroppgavens tittel er akkurat nå: Kulturarvs begrensninger og grenseløshet i ett digitalt museum. Undertittelen er - Forbindelser mellom museum og samfunn.

Formålet med arbeidet er å få kunnskap om hvordan kulturarv forstås og hva det brukes til. Dette kan være med på å utdype hvordan museet/ulike ansatte, personer utenfor museet og museumstingene har forbindelser. Denne kunnskapen kan også bidra til å bidra til løsninger som etablerer tettere, flere og kanskje bedre forbindelser mellom museum og samfunn.

Intervjuet vil bli tatt opp på båndopptaker dersom informanten godkjenner dette. All informasjon som kommer fram under intervjuet kommer til å være konfidensielt, og lydopptaket kommer til å bli slettet rett etter at jeg har skrevet av den informasjon.

Alle opplysninger kommer til å anonymiseres innen prosjektslutt 1. september 2021, og ingen enkeltpersoner vil kunne bli gjenkjent i den ferdige masteroppgaven.

Forespørsel om deltakelse

Det er frivillig å delta på intervju, og dersom du takker ja kan du uansett når som helst trekke deg fra intervjuet. Du kan også helt frem til prosjektets slutt trekke deg fra undersøkelsen.

Som informant som kan identifiseres i selve datamaterialet har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

- å få rettet personopplysninger om deg
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Prosjektet er innmeldt til Personvernombudet for forskning, NSD. Dersom du i ettertid har noen spørsmål i forbindelse med masteroppgaven, kan du kontakte meg på e-post: djuvekje@hotmail.com eller tlf: 48 07 86 42. Min veileder for denne masteroppgaven, Heidrun Åm, kan kontaktes på e-post: heidrun.aam@ntnu.no dersom det skulle være ønskelig.

NTNU har et eget personvernombud som også kan kontaktes: Thomas Helgesen; thomas.helgesen@ntnu.no.

Med hilsen Kjetil H. Djuve

C. Intervjugaid til enkeltsamtalene

Intervjugaiden

Mitt navn er Kjetil H. Djuve. Jeg er masterstudent i Organisasjon og ledelse ved NTNU i Trondheim, og skriver for tiden på en oppgave du har sagt ja til å hjelpe med, det er jeg utrolig takknemlig for!

Masteroppgaven handler om hvordan «museumsting» på nettet bidrar til kunnskapsdeling og forbindelser mellom museum og samfunn. Formålet er å få kunnskap om hvordan kulturarv forstås i dag og hvordan den brukes.

Jeg bruker båndopptaker og opptaket vil bli slettet i ettertid, og du har underveis i hele prosessen lov til å trekke deg fra forskningsprosjektet.

Bakgrunn

1. Kan du fortelle litt om hvilken yrkesbakgrunn du har?
2. Hva gjorde at du ble interessert i fortid, historie og kanskje Rjukans eller Rjukanbanens historie?

Fotografiet / Lokket / Hammeren

(Dokumenter med opplysningene om de tre ulike objekter på digitaltmuseum.no er delt ut noen dager før intervjuet; informanten velger selv hvilke to objekter intervjuet skal handle om)

1. Hva tenker du om denne tingen?
Oppfølging – Hva gjør selve tingen tror du, og tenker du at den ennå kan brukes?
2. Hva tenker du om opplysningene som beskriver tingen?
Oppfølging – Hva gjør opplysningene tror du?
3. Hva tenker du om sjøl å bruke av eller dele det som ligger på digitaltmuseum?
Oppfølging – Hva tenker du om å ta kontakt med museet/en ekstern person eller en ansatt/en kollega for å gi en eller flere opplysninger om tingen?

Museet

1. Hva tenker du «museet og samlingene» (eller) «privatpersoner og ekstern kunnskap» gjør for kunnskap om fortida?
2. Hvilke erfaringer har du med å samarbeide med en «på museet» (eller) «utenfor museet» om opplysninger som blir del informasjonen til samlingene?

Avslutning

1. Hva vil du med kulturarv?
Oppfølging – Hva mener du det kan brukes til?
2. Hva tenker du om kulturarv som vises på nettsider?
Oppfølging – Hvor viktig er det at ting som er kulturarv også presenteres på nettsider?

D. Intervjugaid til gruppesamtalene

Intervjugaid gruppesamtalene

1. Lokomotivet

Har dere sett RjB og loket presentert på nett?
Også på digitaltmuseum og facebook – kanskje av NIA?

Hvordan gjør jernbanen og loket det når de presenteres som digital kulturarv?

Hvor viktig er det at loket er ~~fx~~ på digitaltmuseum og andre nettsteder?

Hva gir det tingene? Kan det gi det liv?

2. Hva er det nettbaserte lokalhistoriearbeidet?

Ta vare på historien – hva synes dere det betyr?

Hvordan henger det sammen med interessegrupper og digitaltmuseum?

Kombinasjonen av informasjonsinnsamling og folkeopplysning, henger det nøye sammen her?

3. Ift digital kulturarv og historien – hva er noen gode måter å bruke interessegruppene og digitaltmuseum sammen?

Hvordan bruker dere de der?

Tidspunkter, steder og utstyr – digitaltmuseum og interessegrupper brukes når som helst, hvor som helst og med alt mulig slags utstyr? Hvor mye da?

4. Er gruppene et viktig sted som har oppmerksomhet, fremdeles?

Hva er det som gjør at interessegruppene engasjerer?

Har noe endra seg?

Har interessegruppene eller diskusjoner der egne stemninger? Kan dårlig stemning for eksempel uenighet gjøre noe?

Trenger gruppene rekruttering eller større tematisk, innholdsmessig? Hvordan?

E. Observasjonsrapport I – Befaring av Lok 9 (6/7/2021)

1/4

I forkant av gruppediskusjonen for E1/E2/E3 viste jeg fram Lok 9 til to av informantene i vognhallen. Jeg hadde en slags omiserolle og snakket om lokene og annet rullende materiell.

Lok 9 og 10 sto ved siden av hverandre tettst på dørene med utsikt i retning av jernbanestasjonen og hadde ok utelys og litt takbelysning. Det enkle skiltet til lok 9 med tekst på engelsk og norsk sto på plass. Det er ryddig rundt togmateriellet og loket er rett og slett fint i tillegg en tung og stor maskin.

Begge informantene har forholdt seg til loket i oppvekst og ungdomstid, altså i driftsfasen før nedstenginga i 1993.

Begge informantene ytrete gjensyn glede med loket og var eksplisitte på at det framsto som intakt og faktisk i veldig god stand.

Det ble spurt om loket er i stand til å kjøre, altså på tross av at kjøreledningen ikke er på plass. Svaret på det har vi jo ikke.

Der er førerhuset på høyresida var lukket, eller var det ikke en stige der? Vi gikk rundt og fant stige og en mulighet til å komme opp i førerhuset

Vi gikk sammen inn i førerhuset – det er nesten to meter klatring rett opp langs en smal stige.

Førerhuset er veldig romslig og høyt plassert med god utsikt til alle retninger. Førerhuset ser ut som om det ble kjørt med i går.

Det er to førerposisjoner – en i hver retning til venstre i huset, altså samme posisjonen som i en bil som kjøres i høyretrafikk.

Informantene gjorde ulike observasjoner som de snakket om:

Kommunikasjonssystemet mot slutten var radio – det er åpenbart ettermontert og var et radiosamband (VHF7) hvis ulike installasjoner ennå kan sees. Skal visst være en sender på toppen av Administrasjonsbygget.

E1 hadde minner fra å få bruke fløyta og å få sitte på vippestolen. Det ser ut til at lokførerne sto nær de styrt maskinen.

E2 huska problematikken med drosslene og problemer med deler som man rett og slett måtte lage sjøl.

2/4

Førersetet med ratt og anna utstyr. Eget fotografi.

3/4

Handler til fart, bremsor og togfløyta (øverst) samt Brett med måleinstrumenter/speedometer? Eget fotografi.

4/4

En rutetabel står ennå på plass på førerplassen. Eget fotografi.

Skiltet – en slags etikk for loket der den vises fram. Skiltet har stått sammen med loket på mange steder i Vestfjorddalen. Eget fotografi.

F. Observasjonsrapport III – 09072021 – Befaring sammen med I1 og I3 av Lok 9

Observasjonsrapport – 09072021
– Befaring sammen med I1 og I3 av Lok 9 (etc) i Vognhallen

De kjente loket igjen men følte ikke noe for å klatre opp i styrehuset.

De syntes oppbevaring var ok men reflektert en god del over at lok og vognhall ikke tilbyr så mye i form av presentasjon.

De foreslo at det bør lages rampe som gjør at innsida av togene blir lettere å se på. I utgangspunktet er man jo lavt nede ved skinnegangen og dette er jo høye ting,

De synes det hadde vært fint å se inn i vogner og lok, og ramper trengs nok også for å bidra til universell tilgang og bruk for personer med ulike handikap.

De påpekte også at innsida av fx lok 9 bør fotograferes og dokumenteres.

G. Observasjonsrapport III – 27072021 – Oppslag og lesing i digimus

Observasjonsrapport – 27072021 – Oppslag og lesing i digimus

Jeg åpna et vindu nett lese på min laptop, altså i Firefox; og skreiv inn navnet på nettsida.. etter di kom digitaltmuseum.no opp automatisk.

I søkefeltet skreiv jeg inn «Lok 9» og trykker enter, det kom opp mange bilder og mange treff men jeg så ikke noe lok.

Føyde til et begrep til så at det ble «Lok 9 RjB» - da kom det opp 2 stk verktøy som er del av museets samling, men ikke noe lok.

Da kom jeg på at lokomotivet har et egennavn som er sjeldent – produsenten Secheron har nok ikke laga mange historiske lok. Og søkte da på «Secheron»; da kom det opp akkurat ett treff som hadde bilde.

Broren Lok 10, er jo også laga av Secheron og kom også opp, men det har ikke bilde. Så den enser jeg ikke.

Jeg klikker på det som heter Lokomotiv. Elektrisk lokomotiv og da fyller et et bilde med høyrepil bildet, fotoer er av loket. Jeg klikker til høyre og får sett på til sammen 4 bilder av loket; hvorav to av bildene er nærbildet av skiltene fra de to produsentene Jung og Secheron.

Når jeg blar nedover på sida så kommer det opp kortfatta data ift hva dette er, også at det er et elektrisk lokomotiv.

Historiefeltet er den lengste sammenhengende beskrivelsen:

Historikk

Rj.B. elektrisk lokomotiv nr. 9 ble anskaffet fra Sveits sammen med tilsvarende nr. 10 vinteren 1958-1959. De ble produsert av Secheron i Genève i Sveits som leverte det elektriske og Jung i Tyskland som leverte det mekaniske. De er fireakslede boggilokomotiver, veier 60 tonn med akseltrykk 4x15 tonn, er 13,15 meter lange og 4,3 meter høye, har motorytelse på 1080 HK/794 kW, starttrekkraft på 176,6 kN og største hastighet på 55 km/t. De var gjort klare for ombygging fra 11 kv til 15 kv, noe som skjedde i 1968. Lokomotivet var de første årene gulmalt, og fikk "Gulosten" som kallenavn, men ble siden malt grønn som øvrige Hydro-lokomotiv. Var i bruk til nedleggelsen i 1991. Rj.B. 9 ble fredet av Riksantikvaren i 2014.

Den klipper og limer jeg inn her.

Jeg tenker at her står det mye om lokets fødsel og litt om avslutning og fredning, også undrer jeg på om det er mulig å skrive mere om 33 år med drift og bruk av loket, eller kanskje – Hva skjer nå med loket utifra museet som eier sitt pespektiv?

